

รูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลนางพญา
อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

ชัยณรงค์ ทองชาติ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
หลักสูตรสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสาธารณสุขศาสตร์
คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
กันยายน 2565

รูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลนางพญา
อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

ชัยณรงค์ ทองชาติ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
หลักสูตรสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสาธารณสุขศาสตร์
คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

กันยายน 2565

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

Model of Community Participation in Waste Management
in Nangpaya Sub-District, Tapla District, Uttaradit Province

Chainarong Tongchart

A Thesis Submitted in partial Fulfillment of Requirements
for Master of Public Health Program (Public Health)
faculty of Science and Technology Uttaradit Rajabhat University

September 2022

Copyright of Uttaradit Rajabhat University

วิทยานิพนธ์ เรื่อง
รูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลนางพญา
อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์
ของ
ชัยณรงค์ ทองชาติ

ได้รับการพิจารณาเห็นชอบจากคณะกรรมการที่ปรึกษาและคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์
ให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาสาธารณสุขศาสตร์

เมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชาย เพ็ชรตรา)

ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภาพร พงศ์ธรพฤษภ์)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภาพร พงศ์ธรพฤษภ์)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรัณยู เรือนจันทร์)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์และเลขานุการ

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรัณยู เรือนจันทร์)

ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษาประจำหลักสูตร

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมคิด ทุ่งใจ)

คณบดีคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิชัย ใจกล้า)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุภาวินี สัตยาภรณ์)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

บทคัดย่อ

ชื่อเรื่อง	รูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลนางพญา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์
ผู้วิจัย	ชัยณรงค์ ทองชาติ
ปริญญา	หลักสูตรสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาสาธารณสุขศาสตร์)
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรัณยู เรือนจันทร์
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภาพร พงศ์ธรพุกักษ์

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการในการจัดการขยะ และศึกษารูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลนางพญา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน กลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลในการศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชน จำนวน 20 คน โดยวิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์ และ กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ จำนวน 120 คน โดยใช้ตารางของเครซีและมอร์แกน โดยเลือกแบบเฉพาะเจาะจงตามเกณฑ์คุณสมบัติที่กำหนดไว้ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยที่ใช้คือ แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่าในชุมชนมีปัญหาปริมาณขยะเฉลี่ย 150 กรัมต่อคนต่อวัน โดยขยะประเภทที่พบมากที่สุด คือ ขยะย่อยสลาย รองลงมาคือ ขยะทั่วไป และขยะรีไซเคิล ประชาชนมีความเข้าใจเกี่ยวกับการกำจัดขยะ ร้อยละ 53.3 สภาพการจัดการขยะอยู่ในระดับปานกลาง และการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง มีความต้องการแก้ไขพฤติกรรมจัดการขยะ ความตระหนัก และระบบการจัดการขยะ ส่วนรูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลนางพญา มี 3 ขั้นตอน 4 เงื่อนไข คือ ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการวางแผน ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล ภายใต้เงื่อนไขด้านทุนทางสังคม เงื่อนไขด้านผู้นำ เงื่อนไขด้านวิธีการจัดการขยะมูลฝอย และเงื่อนไขด้านการมีส่วนร่วม

ผลการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า การจัดการขยะของชุมชนควรได้รับแรงจูงใจ และการส่งเสริมสนับสนุน จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสังคม เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องเป็นรูปธรรม สามารถนำไปเป็นแนวทางวางแผนขยายผลสู่ชุมชนและหน่วยงานอื่น โดยมีผู้นำชุมชนและหน่วยงานที่

รับผิดชอบเป็นแกนนำ ส่งผลให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพประสบความสำเร็จในอนาคต เกิด
ประโยชน์กับชุมชนอย่างยั่งยืน ต่อไป

คำสำคัญ : รูปแบบการจัดการขยะ, การมีส่วนร่วม

Abstract

Title	Model of Community Participation in Waste Management in Nangpaya Sub-District, Tapla District, Uttaradit Province
Author	Chainarong Tongchart
Degree	Master of Public Health Program (Public Health)
Advisor	Assistant Professor Dr. Saranyoo Ruanjan
Co-Advisor	Assistant Professor Dr. Supaporn Pongthornpruek

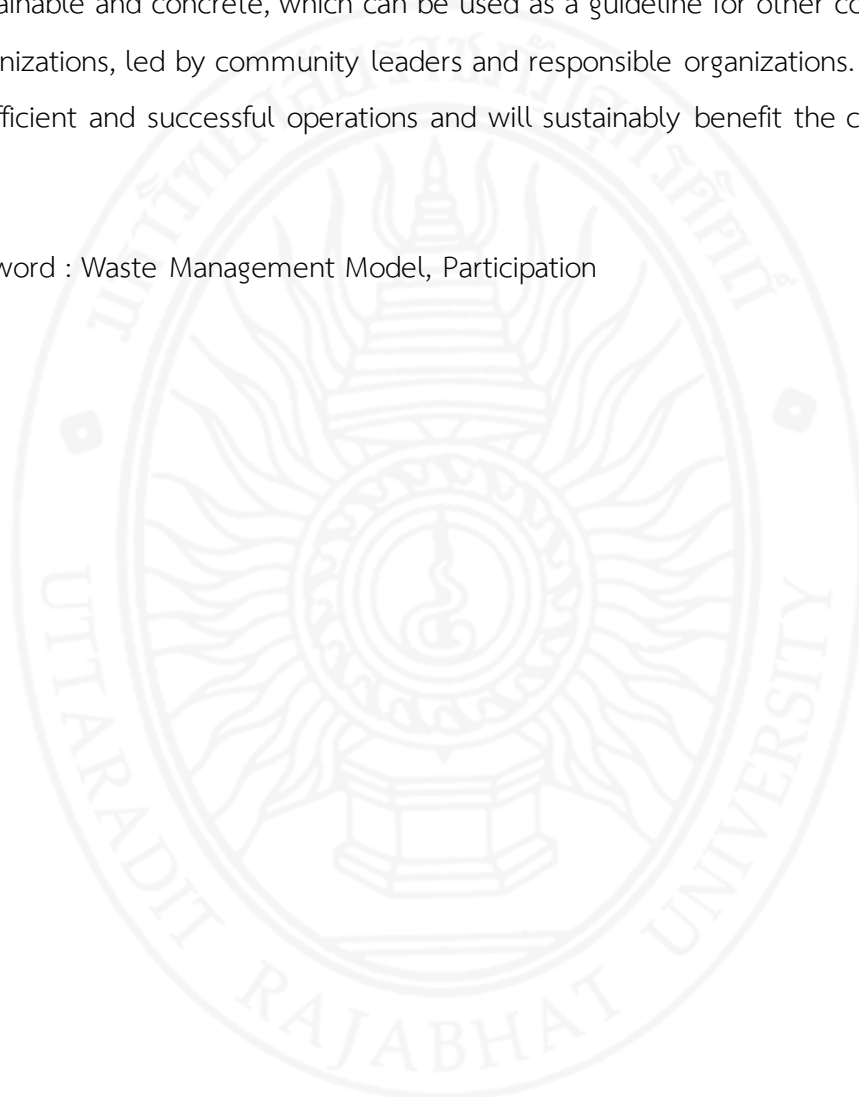
The objectives of this study were to analyze problems and needs in waste management; and to investigate a model of community participation in waste management in Nangpaya Sub-district, Tapla District, Uttaradit Province. The mixed method research approach was applied in this study. The study sample for qualitative research, selected through the purposive sampling method was 20 participants who were interviewed to provide information about the problems and needs of the community. A total of 120 quantitative samples were selected based on the qualifications identified with the adoption of Krejcie & Morgan table. The research instruments were a questionnaire and an interview form. The data obtained were statistically analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, and content analysis.

The results showed that the average amount of waste generated in the community was 150 grams per person per day. The most common type of waste found was compostable waste, followed by general waste and recyclable waste. 53.3 percent of the people understood waste management. The state of waste management and participation were at a moderate level. The community needed to correct their waste management behavior, awareness, and waste management system. Regarding the model of community participation in waste management in Nangpaya Sub-district, it comprised 3 steps: participatory planning, participatory implementing, and

participatory monitoring and evaluation; and under 4 conditions: social capital, leadership, waste disposal operations, and participation.

The study revealed that the community waste management should be motivated and promoted by related organizations and society in order to be sustainable and concrete, which can be used as a guideline for other communities and organizations, led by community leaders and responsible organizations. This will result in efficient and successful operations and will sustainably benefit the community.

Keyword : Waste Management Model, Participation

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ ประชาชนในเขตตำบลนางพญา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการวิจัยเป็นอย่างดีและขอขอบพระคุณครอบครัวที่คอยอยู่เคียงข้างเป็นขวัญและกำลังใจให้ผู้วิจัยประสบความสำเร็จในการศึกษาในครั้งนี้

ผู้วิจัยมีความซาบซึ้งในความกรุณาของทุกท่านที่กล่าวถึง และผู้ที่ไม่ได้เอ่ยนามในที่นี้ ขอกราบขอบพระคุณทุกท่านด้วยความจริงใจ ขอขอบคุณประโยชน์อันเกิดจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นกตเวทิตาคุณแต่บิดา มารดา อาจารย์ที่เคารพ ผู้เกี่ยวข้องทุกท่าน และขอโน้มคารวะแด่ผู้เขียนตำราวิชาการที่ได้ให้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจนประสบความสำเร็จได้ในครั้งนี้

ชัยณรงค์ ทองชาติ

สารบัญ

บทที่	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญภาพ.....	ณ
บทที่ 1 บทนำ.....	10
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	10
คำถามการวิจัย	14
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	14
ขอบเขตการวิจัย.....	14
นิยามศัพท์เฉพาะ	15
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	16
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	17
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	18
แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย	18
แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม.....	25
บริบทชุมชนตำบลนางพญา	45
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	47
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	56
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	56

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	57
การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	58
การตรวจสอบความเที่ยงของเครื่องมือ	58
วิธีดำเนินการวิจัย	58
การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้	60
การพิทักษ์สิทธิ์กลุ่มตัวอย่าง	61
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์	62
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	92
สรุปผลการวิจัย	92
อภิปรายผล	94
ข้อเสนอแนะ	97
บรรณานุกรม	99
ภาคผนวก	105
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการจัดการขยะ	106
แบบมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลนางพญา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์	106
แบบสัมภาษณ์	107
เกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชน	107
ตำบลนางพญา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์	107
ภาคผนวก ข แบบสอบถามการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชน	109
ตำบลนางพญา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์	109
ภาคผนวก ค ถอดบทเรียนภายหลังกิจกรรม (After Action Review : AAR)	117
ประวัติย่อผู้วิจัย	120

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
ตารางที่ 1 จำนวนประชากรจำแนกรายหมู่บ้าน ตำบลนางพญา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์	46
ตารางที่ 2 จำนวน ร้อยละ สถานภาพของสถานภาพของผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม ตำบลนางพญา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์.....	63
ตารางที่ 3 จำนวน ร้อยละ สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม	75
ตารางที่ 4 จำนวน ร้อยละ ของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดการขยะ	77
ตารางที่ 5 จำนวน ร้อยละ ของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดการขยะ (เรียง 3 ลำดับ).....	78
ตารางที่ 6 จำนวน ร้อยละ ของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอย ..	80
ตารางที่ 7 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการค้นหา	84
ตารางที่ 8 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการวางแผน	84
ตารางที่ 9 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการดำเนินงาน การจัดการขยะมูลฝอยในหมู่บ้าน (n=120 คน).....	85
ตารางที่ 10 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการรับ	86
ตารางที่ 11 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการติดตาม ...	87

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย	17
ภาพที่ 2 รูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลนางพญา อำเภอท่าปลา จังหวัด อุตรดิตถ์	89

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหาขยะทวีความรุนแรงไม่น้อยไปกว่าปัญหาโลกร้อนที่ทุกประเทศกำลังเผชิญอยู่และให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาขยะในการจัดการ ปัญหากลิ่นเหม็น เกิดแหล่งเพาะเชื้อโรค และปัญหามลพิษอื่นๆ ตามมา มลพิษจากน้ำเสียที่รั่วไหลออกมาจากแหล่งรวบรวมขยะและที่ถูกฝังกลบอยู่ใต้ดิน ส่งผลให้คุณภาพแหล่งน้ำได้รับผลกระทบ เพลิงไหม้กองขยะทำให้เกิดมลพิษทางอากาศโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อขยะที่มีสารพิษปะปนอยู่ เนื่องจากไม่มีการคัดแยกขยะอย่างเหมาะสม ซึ่งจะทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ด้วยสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลง การขยายตัวของประชากรและการอยู่อาศัยในเขตเมืองและชนบท เป็นการเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินชีวิต การขยายตัวของเศรษฐกิจและการแข่งขันในภาคอุตสาหกรรม ทำให้ผู้ผลิตพยายามพัฒนาสินค้ารูปแบบใหม่ๆ ออกสู่ตลาดอย่างต่อเนื่องเพื่อรองรับพฤติกรรมของผู้บริโภคที่มีความเป็นวัตถุนิยมมากขึ้น ส่งผลให้ปริมาณขยะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยมีรายงานว่าเมื่อปี 2533 มีประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเมือง ประมาณ 220 ล้านคน หรือคิดเป็น 13% ของประชากรโลก และก่อให้เกิดขยะประมาณ 300,000 ตันต่อวัน แต่ในระยะเวลาสิบปีผ่านไป ประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองมีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น 2.9 พันล้านคน หรือคิดเป็น 49% ของประชากรโลก ทำให้เกิดปริมาณขยะเพิ่มขึ้นเป็น 3 ล้านตันต่อวัน และจากการประมาณการคาดว่าภายในปี 2568 ปริมาณขยะนี้จะเพิ่มขึ้นเป็นสองเท่า และในปี 2643 ปริมาณขยะต่อวันจะเพิ่มมากขึ้นเป็น 11 ล้านตันต่อวัน เพิ่มขึ้นกว่า 3 เท่าจากปัจจุบัน อย่างไรก็ตามหากเป็นกรณีที่ประชากรเพิ่มขึ้นไม่มากและมีมาตรการที่ส่งเสริมให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นก็จะทำให้ปริมาณขยะลดลงได้ 2.6 ล้านตันต่อวัน (อนิธ อรุณเรืองสวัสดิ์, 2558)

ประเทศไทยให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่งจึงได้กำหนดให้การจัดการขยะเป็นวาระแห่งชาติ ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ได้กำหนดเป้าหมายให้ปริมาณขยะเป็นศูนย์ (Zero Waste) และมุ่งเน้นการนำขยะที่ไม่สามารถรีไซเคิลได้ไปเป็นวัตถุดิบในการผลิตพลังงาน การคัดแยกขยะที่ต้นทางจึงเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญ (วรรณวิมล ภัทรสิริวงศ์, พนมพร วงษ์ปาน, สราวุธ พรหมดี, และผกาภาส อิศริยะรังสรรค์, 2561) เนื่องจากปริมาณขยะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นและมีปริมาณขยะตกค้างสะสมในสถานที่กำจัดที่ดำเนินการไม่ถูกต้อง รวมถึงกระบวนการคัดแยก การจัดเก็บ การรวบรวม และการเก็บขนยังไม่มีประสิทธิภาพ การกำจัดแบบเทกองหรือเผากลางแจ้ง การลักลอบทิ้งในพื้นที่สาธารณประโยชน์หรือแหล่งน้ำ โดยวิกฤตปัญหาที่เกิดขึ้นนี้จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2561)

จากการศึกษาและทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่อื่นๆ โดยมีทั้งการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชน ตลอดจนรูปแบบการจัดการขยะในชุมชน โดยมีนักวิชาการหลายท่านได้ทำการศึกษา พบประเด็นที่ศึกษามีความคล้ายคลึงและมีผลสอดคล้องกันไปในทางเดียวกัน ดังต่อไปนี้ คือ ในด้านการสร้างความรู้ความเข้าใจ ความตระหนัก การสร้างจิตสำนึกทัศนคติ การร่วมลงมือปฏิบัติ การมีส่วนร่วมเพื่อผลักดันนำไปสู่การแก้ปัญหาในระดับนโยบาย ผ่านกิจกรรมการให้ความรู้ การศึกษาดูงานรวมทั้งการประชุมประจำเดือน การสรุปงานในแต่ละกิจกรรม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการขยะ โดยมีแนวทางและรูปแบบในการบริหารจัดการขยะของชุมชน โดยพบปัจจัยที่ส่งผลให้ประสบความสำเร็จในการดำเนินการจัดการขยะรวมถึงการกำจัดขยะด้วยชุมชนเอง (ถวัลย์ พวงบุบผา และคนอื่นๆ, 2560) ประกอบด้วย การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมเพื่อระดมความคิดเห็น รัฐบาลสนับสนุน สภาพปัญหา และอุปสรรคของการดำเนินงาน แนวทางในการจัดการปัญหา การร่วมกันกำหนดนโยบายอย่างเป็นระบบ รวมทั้งทบทวนทุนเดิม บริบทชุมชนผ่านกระบวนการประชุม การประชาคมทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ด้านการตัดสินใจในการดำเนินงานในการกำหนดมาตรการท้องถิ่น ซึ่งทำให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการจัดการปัญหาขยะ ตลอดจนความร่วมมือของประชาชนในการคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง โดยเริ่มจากระดับครัวเรือน ร้านค้า ร้านอาหาร สถานประกอบการ โดยคนในชุมชนเป็นผู้กำจัดขยะด้วยตนเองอย่างเป็นรูปธรรม จริงจิง ต่อเนื่อง (จรรยา ปานพรม, 2554) และร่วมรับประโยชน์สาธารณะ ที่เป็นผลมาจากการมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้งนี้เป็นการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการรวมถึงการปรับทิศทางการกระบวนการขับเคลื่อน รูปแบบกิจกรรมมีความยืดหยุ่น ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับความคิดและพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น โดยมีหน่วยงานในท้องถิ่นเป็นศูนย์กลางในการแก้ไขปัญหา ผู้นำควรมีความรู้ความเข้าใจด้านสิ่งแวดล้อมและได้รับการยอมรับจากหน่วยงานภายในและภายนอกชุมชน มีเจ้าหน้าที่ให้ความรู้และคำแนะนำในการคัดแยกขยะมูลฝอย มีงบประมาณในการดำเนินงาน การจัดทำสื่อต่าง ๆ ที่สามารถเข้าถึงประชาชนโดยตรง ภาชนะรองรับขยะมูลฝอยที่เพียงพอ รวมทั้งการติดตั้งคำอธิบายบอกประเภทของการคัดแยกขยะที่ชัดเจน สร้างและขยายเครือข่ายการเรียนรู้เพิ่มขยายเป็นวงกว้าง สามารถประสานงานหน่วยงานเครือข่ายภายนอกเข้ามาสนับสนุนกิจกรรมของชุมชนเพื่อส่งเสริมผลักดันให้เกิดการร่วมลงมือปฏิบัติในการคัดแยกขยะที่สามารถช่วยทำให้ปริมาณขยะลดลงได้ และยังช่วยรักษาสภาพแวดล้อม และยังพบว่า การมีส่วนร่วมในการคัดแยกขยะที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน ระยะเวลาอาศัยอยู่ในตำบลจะช่วยให้เกิดจิตสำนึกสาธารณะและความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ การนำความรู้และภูมิปัญญามาประยุกต์ใช้ในการจัดการปัญหาที่มีความสอดคล้องกับสภาพของชุมชน รวมถึงการมีผลประโยชน์ร่วมกัน รวมทั้ง ปัจจัยที่ทำให้ไม่ประสบความสำเร็จหรือมีความแตกต่างกัน

ในบางพื้นที่ เนื่องจากยังขาดความร่วมมือจากประชาชนส่วนใหญ่ที่ยังไม่ดำเนินการคัดแยกขยะ ส่วนในการจัดตั้งศูนย์รีไซเคิลและธนาคารขยะชุมชนและการก่อสร้างศูนย์การเรียนรู้และจัดการขยะชุมชน เนื่องจากบางกิจกรรมไม่สามารถดำเนินการได้ ซึ่งในระยะเริ่มแรกยังพบปัญหาด้านการสร้างความรู้ ความเข้าใจและขาดการสร้างโอกาสการมีส่วนร่วม (สุรพงษ์ เล็กสมบูรณ์, 2557)

รูปแบบการจัดการขยะของชุมชนอื่น ๆ ที่สามารถดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรมนอกจากการมีส่วนร่วมในการระดมความคิด วางแผน การดำเนินการ ติดตามประเมินผล (สุริยะ หาญพิชัย และจันทร์ฉาย จันทร์ลา, 2560) และรับผลประโยชน์ (ปภาวรินทร์ นาจาปา, 2557) แล้ว ยังพบรายละเอียดของรูปแบบการจัดการขยะ ได้แก่ การดำเนินงานจัดเก็บขน และกำจัดโดยคนในชุมชน การกำหนดพื้นที่ เส้นทาง ช่วงเวลาในการจัดเก็บ ช่วงเวลาในการเผาในเตาเผาไร้ควัน การส่งเสริมคัดแยกขยะที่ต้นทางในครัวเรือน ร้านค้า ร้านอาหาร สถานประกอบการในชุมชน (ถวัลย์ พวงบุบผา และคนอื่นๆ, 2560) ตลอดจนเน้นการทิ้งขยะในถังรวบรวมที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนซึ่งจะนำไปสู่การทำธนาคารขยะต่อไป เพื่อเป็นการสร้างรายได้เพิ่มโดยการบริหารจัดการ (พัชรินทร์ พันธุ์แน่น และคนอื่นๆ, 2558) การกำหนดนโยบายและกติกาท้องถิ่นโดยการทำบันทึกข้อตกลง (วชิราภรณ์ ขุนจันทร์ และคนอื่นๆ, 2557) การจัดทำแผนกลยุทธ์สู่การปฏิบัติในการจัดการกับปัญหาขยะชุมชน (เสริมสุข บัวเจริญ และคนอื่นๆ, 2553) ให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์และเป้าหมาย โดยจัดกิจกรรมลด คัดแยกและนำกลับมาใช้ประโยชน์ การจัดหาถังขยะแยกประเภท (จรรยา ปานพรม, 2554) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในลักษณะเครือข่าย (จารุณี สุตะชา อูรา ปราบมนตรี และคนอื่นๆ, 2560) ตลอดจนการนำผลการวิจัยเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (พิศิพร ทัศนาศ และโชติ บดีรัฐ, 2558) และระยะเวลาในการอยู่อาศัยในชุมชน จะเป็นทุนทางสังคมที่ช่วยให้การจัดการปัญหาขยะที่มีความสอดคล้องกับสภาพชุมชนรวมถึงการมีผลประโยชน์ร่วมกัน (กิตติ มีศิริ, 2559) โดยเกิดนวัตกรรมและสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ในการบริหารจัดการขยะเพื่อชุมชน ที่มีประสิทธิภาพและสามารถนำไปใช้ในการจัดการขยะ ประกอบด้วย เตาเผาขยะแห้งชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ถึงทำปุ๋ยหมักแบบเติมอากาศ เครื่องย่อยขวดแก้วและเศษแก้ว เครื่องย่อยปุ๋ยหมักและเศษใบไม้ เครื่องผสมปุ๋ยและสิ่งสิ่งพิมพ์โพลีเอสเตอร์ การคัดแยกขยะ (เสริมสุข บัวเจริญ และคนอื่นๆ, 2553) และสุดท้ายไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนหรือบังคับ จะไม่ประสบความสำเร็จหากปราศจากความร่วมมือของประชาชน (วีณา ชัดตฤยาพงษ์, 2550)

จังหวัดอุดรธานีได้วางยุทธศาสตร์ตามแผนแม่บทการจัดการขยะและของเสียอันตราย จากการศึกษาวิจัยในปัจจุบันมีความเจริญมากขึ้น ทั้งด้านเศรษฐกิจ การศึกษา การคมนาคม หรือการศาสนา ซึ่งในอนาคตทุกพื้นที่จะต้องเผชิญกับปัญหาขยะที่ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น ดังนั้นเพื่อให้เกิดความร่วมมือของทุกคน และทุกหน่วยงาน การสร้างจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อมให้ชุมชนน่าอยู่ และการแก้ไขปัญหาการกำจัดขยะที่ไม่ถูกวิธี จึงเล็งเห็นถึงความสำคัญของการจัดการปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม โดยอาศัยความ

ร่วมมือจากทุกภาคส่วน จนเกิดเป็นยุทธศาสตร์การบริหารจัดการขยะจังหวัดอุดรดิตถ์ โดยการลดและคัดแยกขยะที่ต้นทาง การจัดการแบบศูนย์รวม และกำจัดโดยเทคโนโลยีที่เหมาะสมแบบผสมผสาน เน้นการทำให้เกิดประโยชน์สูงสุด รวมทั้งการเสริมสร้างวินัยและการปลูกฝังจิตสำนึกให้กับประชาชน เยาวชน นักเรียน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการขยะตั้งแต่ต้นทาง จึงเป็นหลักการที่สำคัญ สอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงานยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี โดยดำเนินการทุกพื้นที่ของจังหวัดทั้งใน เขตเมืองและเขตชนบท โดยเฉพาะพื้นที่ที่กำลังถูกพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ อาจ ได้รับผลกระทบจากปัญหาขยะได้

ตำบลนางพญา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุดรดิตถ์ เป็นชุมชนชนบทที่มีลักษณะเฉพาะ ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ พื้นที่สูงเหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง 1,350 เมตร มีพื้นที่ 243.78 ตาราง กิโลเมตร หรือ 152,362.5 ไร่ โดยมีระยะทางห่างไกลจากตัวอำเภอท่าปลา ประมาณ 31 กิโลเมตร และ จากตัวจังหวัดอุดรดิตถ์ ประมาณ 71 กิโลเมตร ซึ่งในอนาคตจะกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว เพราะมีแหล่งน้ำขนาดใหญ่ ได้แก่ อ่างเก็บน้ำเขื่อนสิริกิติ์ จุดชมวิวน้ำพร้าว แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติภูผาพ้อ น้ำตกหลายแห่ง โดยมีจุดดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชม เยี่ยมได้แก่ ผลไม้ต่างๆ พันธุ์ เช่น ทุเรียน ลางสาด ลองกอง เงาะ ฝรั่ง มะม่วงหิมพานต์ กาแฟ ในปัจจุบันสภาพเศรษฐกิจ และสังคมมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ความเจริญที่กำลังเข้ามา ปริมาณประชากรที่เพิ่มขึ้น ที่อยู่อาศัยมีพื้นที่จำกัด ทำให้เกิดแหล่งสาธารณสุขโรคและการบริโภคเพิ่มขึ้น เป็นสิ่งที่เสริมหนุนทำให้ ปริมาณขยะมูลฝอยเพิ่มขึ้น ในพื้นที่ยังไม่มีระบบการจัดการขยะมูลฝอย ทำให้ตำบลนางพญา กลายเป็นพื้นที่ล่อแหลม จึงจำเป็นที่จะต้องมีการเตรียมหารูปแบบการจัดการขยะ โดยที่ผ่านมามี การดำเนินการจัดการขยะในชุมชนต้นแบบในปี 2559-2560 พบว่า มีปริมาณขยะต่อครัวเรือนเฉลี่ย 150 กรัม ต่อคนต่อวัน แบ่งการคัดแยกขยะ 3 ประเภท ได้แก่ ขยะทั่วไป ขยะย่อยสลาย ได้ถูกนำไป เป็นอาหารสัตว์ และทำปุ๋ย ขยะรีไซเคิล คัดแยกไว้เพื่อรอขาย ซึ่งขายไปสู่หมู่บ้านอื่นด้วย และ องค์การบริหารส่วนตำบลนางพญารับขยะอันตรายไปดำเนินการ ปัญหาที่พบ คือ พฤติกรรมการทิ้ง ขยะ ไม่คัดแยกก่อนทิ้ง การเทกอง การเผาในที่โล่ง และลักลอบทิ้งขยะในพื้นที่สาธารณะและข้างลำ ธาร ไม่มีระบบและพื้นที่ในการจัดการ ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนที่เห็นได้ชัดเจน คือ ชุมชนขาด ความน่าอยู่ และอาจก่อให้เกิดความเจ็บป่วยของประชาชนในชุมชน รวมทั้งสิ่งแวดล้อมเกิดการ ปนเปื้อน ในทางกลับกันก็ยังมีปัจจัยเอื้อที่มีผลดีต่อสุขภาพ คือ มาตรการของชุมชนส่งผลให้ พฤติกรรมไม่คัดแยกขยะและลักลอบทิ้งขยะในพื้นที่สาธารณะและข้างลำธารลดปริมาณลง เกิด การคัดแยกขยะเพื่อไว้ขายและนำกลับมาใช้ประโยชน์ อีกทั้งยังพบนวัตกรรมสร้างสุขภาพ คือ การทำ ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ และการทำเสวียนล้อมต้นไม้ เกิดกลุ่มอาสาพัฒนาสิ่งแวดล้อมขึ้นในชุมชน และผล การสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการขยะที่ผ่านมามีความสอดคล้องกันว่า การสะสมของ ปริมาณขยะรีไซเคิลเพิ่มมากขึ้น แต่ยังขาดระบบการจัดการ เนื่องจากพื้นที่ตำบลนางพญาอยู่ห่างไกล

จากแหล่งรับซื้อ ทำให้ขาดความต่อเนื่องและการมีส่วนร่วม จึงทำให้ขยะไม่ได้ถูกจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ (องค์การบริหารส่วนตำบลนางพญา, 2560)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเพื่อหารูปแบบการจัดการขยะที่สนองตอบกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นโดยใช้ความร่วมมือภายในชุมชนเป็นสำคัญ เพื่อนำไปออกแบบการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วม ส่งผลให้เกิดการแก้ปัญหาการจัดการขยะประสบความสำเร็จในอนาคต และเกิดประโยชน์กับชุมชนได้อย่างยั่งยืน

คำถามการวิจัย

รูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลนางพญา อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดอุดรธานี เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการในการจัดการขยะของชุมชน ตำบลนางพญา อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดอุดรธานี
2. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed method Research) เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชน และเพื่อศึกษารูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

- 1.1 ปัญหาและความต้องการของชุมชนตำบลนางพญา อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดอุดรธานี
 - 1.1.1 ข้อมูลส่วนบุคคล
 - 1.1.2 ข้อมูลการจัดการขยะของชุมชน
 - 1.1.3 พฤติกรรมการจัดการขยะในครัวเรือน
 - 1.1.4 การร่วมมือจัดการขยะ
- 1.2 กระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลนางพญา อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดอุดรธานี โดยการสัมภาษณ์
 - 1.2.1 การร่วมคิด
 - 1.2.2 การร่วมวางแผน
 - 1.2.3 การร่วมปฏิบัติ

1.2.4 การร่วมประเมินผล

1.3 รูปแบบการจัดการขยะของชุมชน ตำบลนางพญา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

1.3.1 การเสริมสร้างความรู้

1.3.2 การปรับเปลี่ยนทัศนคติ

1.3.3 การร่วมมือจัดการขยะ

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

หมู่ที่ 1,2 ตำบลนางพญา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

3. ขอบเขตด้านประชากรหรือประชากรกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ จำนวน 20 คน โดยคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ได้แก่ นายก และเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 3 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน อาสาสมัคร สาธารณสุข จำนวน 3 คน ข้าราชการที่ปฏิบัติงานอยู่ในชุมชน จำนวน 3 คน ประชาชน ที่มีส่วน เกี่ยวข้องกับการจัดการที่ผ่านมา จำนวน 6 คน โดยใช้แบบการสัมภาษณ์ ระยะเวลา 2 การคืนข้อมูล เพื่อพิจารณารูปแบบการจัดการขยะมูลฝอย กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ ตัวแทนครัวเรือนในชุมชน จำนวน 120 คน โดยใช้ตารางของเครซีและมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970, pp.608-609) โดย เลือกแบบเฉพาะเจาะจงตามเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้ เป็นผู้บรรลุนิติภาวะ คือมีอายุ 20 ปีขึ้นไป อาศัยอยู่ในชุมชนไม่น้อยกว่า 3 ปี และทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน ตั้งแต่ 6 เดือนขึ้นไป สามารถให้ข้อมูลได้และเต็มใจ

4. ขอบเขตด้านระยะเวลา

กันยายน 2562-ธันวาคม 2564 รวมระยะเวลา 2 ปี 3 เดือน

นิยามศัพท์เฉพาะ

รูปแบบการจัดการขยะ หมายถึง วิธีการ ขั้นตอนการดำเนินงาน กิจกรรมการเรียนรู้ในการ จัดการขยะ ครอบคลุมตั้งแต่การเกิดขยะ การคัดแยกขยะที่ต้นทาง การทิ้ง การใช้ประโยชน์จากขยะ ในประเภทต่างๆ

การจัดการขยะมูลฝอยตามหลัก 3 R หมายถึง หลักที่สำคัญในการจัดการขยะ 3 ข้อ ได้แก่ การใช้สิ่งของเครื่องใช้หรือการบริโภคทรัพยากรที่ไม่จำเป็น ฟุ่มเฟือย หรือใช้จำนวนให้น้อยลง (Reduce) การใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่าที่สุด ใช้แล้วใช้ซ้ำอีก จนกว่าจะหมดสภาพ (Reuse) การนำ หรือเลือกใช้ทรัพยากรที่สามารถนำกลับมาแปรสภาพหรือนำกลับมาใช้ใหม่ (Recycle)

กระบวนการมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าร่วมใน การวางแผน การตัดสินใจ การจัด กิจกรรม การประเมินผล และการร่วมใช้ผลประโยชน์เกี่ยวกับการจัดการขยะของชุมชน

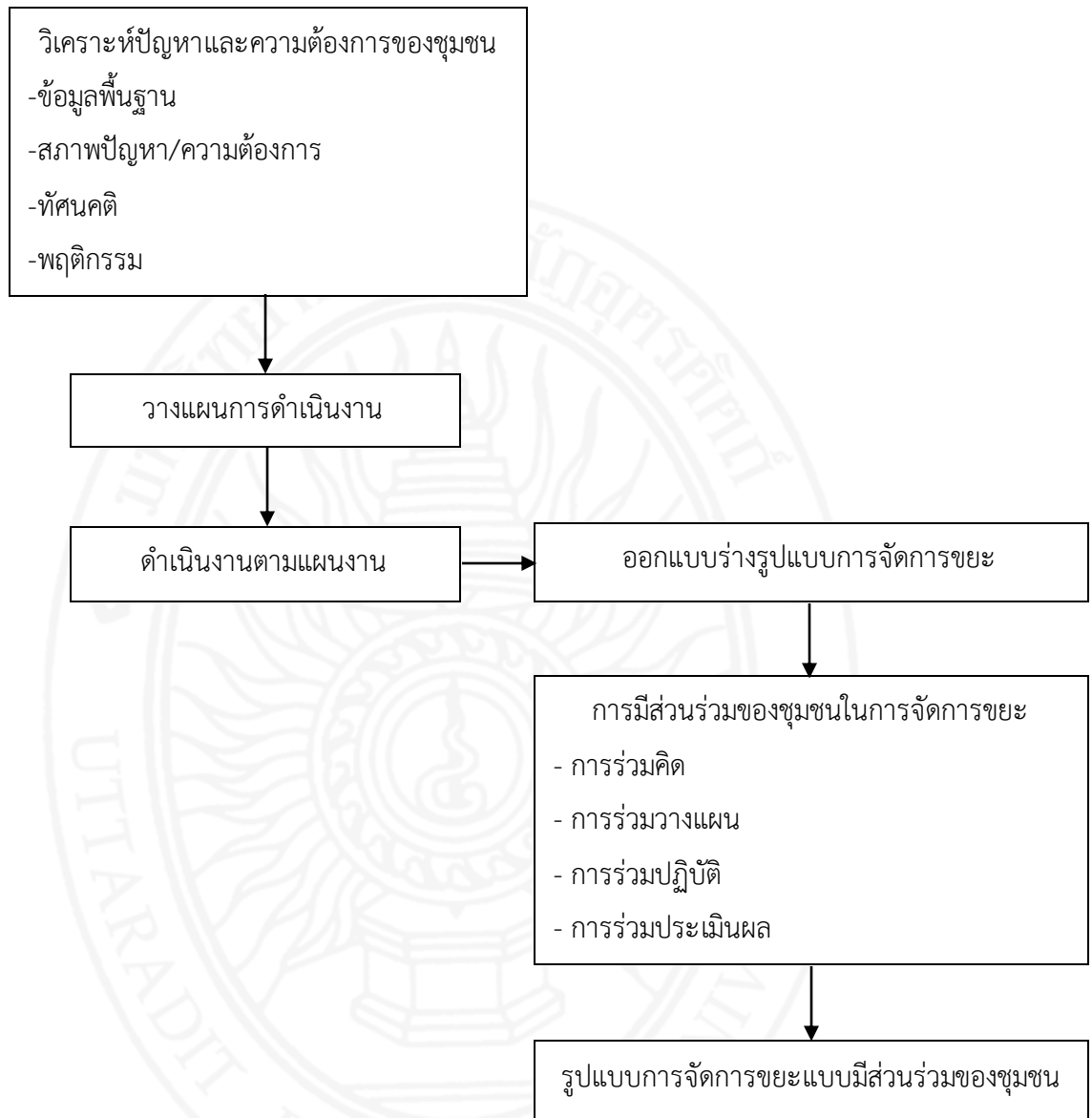
การประเมินความเหมาะสม หมายถึง ผลสรุปการแสดงความคิดเห็นของรูปแบบการจัดการ
ขยะแบบมีส่วนร่วม

ชุมชน หมายถึง ประชาชนใน หมู่ที่ 1,2 ครูและบุคลากรโรงเรียน ตำบลนางพญา อำเภอ
ท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. เพื่อให้ทราบถึงสภาพปัญหาและความต้องการในการจัดการขยะของชุมชน
2. เพื่อให้เกิดรูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชน
3. เพื่อให้ทราบถึงการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของชุมชน
2. เพื่อให้ทราบถึงทัศนคติ/พฤติกรรม เกี่ยวกับการจัดการขยะ
5. เพื่อนำผลการวิจัยไปเป็นแนวทางในการวางแผนและเพื่อขยายผลสู่ชุมชนและ
หน่วยงานอื่นในการจัดการขยะให้มีประสิทธิภาพ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสาร วรรณกรรม และการวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย
 - 1.1 ความหมายของขยะมูลฝอย
 - 1.2 ประเภทของขยะมูลฝอย
 - 1.3 แหล่งกำเนิดของขยะมูลฝอย
 - 1.4 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับปริมาณขยะมูลฝอย
 - 1.5 การจัดการขยะมูลฝอยตามหลัก 3R
2. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
 - 2.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม
 - 2.2 หลักการและแนวคิดทางการพัฒนาการมีส่วนร่วม
 - 2.3 ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม
 - 2.4 รูปแบบของการมีส่วนร่วม
 - 2.5 ปัจจัยและเงื่อนไขของการมีส่วนร่วม
 - 2.6 ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชน
3. บริบทชุมชนตำบลนางพญา
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย

ขยะหรือขยะมูลฝอยเป็นคำที่มีความหมายเดียวกัน และมีนักวิชาการที่ให้ความหมายไว้ใกล้เคียง

ความหมายของขยะมูลฝอย

ความหมายของขยะมูลฝอยตามพระราชบัญญัติรักษาความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ.2535 “มูลฝอย” หมายความว่า เศษกระดาษ เศษผ้า เศษอาหาร เศษสินค้า ถุงพลาสติก ภาชนะที่ใสอาหาร แก้ว มูลสัตว์หรือซากสัตว์รวมตลอดถึงสิ่งอื่นใดที่เก็บกวาดจากถนน ตลาด ที่เลี้ยงสัตว์หรือที่อื่น คำว่า “ขยะ” หรือ “มูลฝอย” หรือ “ขยะมูลฝอย” เป็นคำที่มีความหมาย เหมือนกัน คำว่า “มูลฝอย” (Solid Wastes) มีความหมายครอบคลุม

กว้างขวางซึ่งอาจรวมถึงของเสียหรือวัสดุเหลือใช้ที่เกิดจากกิจกรรมของมนุษย์หรือกระบวนการผลิตทางเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม เช่น มูลฝอยในชุมชน (Municipal Solid Wastes) มูลฝอยหรือของเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม (Industrial Wastes) มูลฝอยติดเชื้อ (Infectious Wastes) จากโรงพยาบาลหรือสถานพยาบาล เป็นต้น พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ.2535 ได้ให้ความหมายไว้ว่า ขยะมูลฝอยและของที่ไม่ใช้แล้ว หมายความว่า เศษกระดาษ เศษผ้า เศษอาหาร เศษสินค้า วัสดุพลาสติก ภาชนะที่ใส่อาหาร แก้ว มูลสัตว์หรือซากสัตว์รวมถึงสิ่งอื่นใดที่เก็บกวาดจากถนน ตลาด ที่เลี้ยงสัตว์หรือที่อื่น (สาราช ทพมิ, 2546, น.5)

สรุป จากความหมายของนักวิชาการที่กล่าวมาแล้วข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ขยะมูลฝอย หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการดำรงชีวิต สิ่งของที่ไม่ต้องการใช้แล้ว ที่ทิ้งจากบ้านเรือน ที่พักอาศัย สถานที่ต่างๆ รวมถึงสถานที่สาธารณะ เช่น เศษกระดาษ เศษผ้า เศษอาหาร เศษสินค้า เศษวัสดุ วัสดุพลาสติก ภาชนะที่ใส่อาหาร แก้ว มูลสัตว์ ซากสัตว์ เป็นต้น ถ้าไม่มีการบริหารจัดการขยะมูลฝอยที่ดีจะทำให้เกิดมลพิษทางสิ่งแวดล้อมส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน

ประเภทของขยะมูลฝอย

สำนักคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ประเภทของขยะมูลฝอย ได้มีหน่วยงานหรือนักวิชาการ จำแนกออกไว้หลายประเภทโดย (อ้างอิงใน ไพบุลย์ แจ่มพงษ์ และสิวพันธ์ ชูรินทร์, 2560, น.9)

1. ขยะมูลฝอยทั่วไป (General Solid Waste) ขยะมูลฝอยทั่วไปเกิดจากกิจกรรมในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ได้แก่ ที่พักอาศัย ร้านอาหาร ตลาด โรงพยาบาล โรงแรม สถานที่ทำงาน สถานที่สาธารณะ ประกอบด้วยมูลฝอยที่เหลือจากการบริโภคอุปโภค ได้แก่ เศษอาหาร เศษผักผลไม้ พลาสติก ผ้า โลหะ แก้ว ไม้ เป็นต้น

2. ขยะมูลฝอยจากโรงงานอุตสาหกรรม (Industrial Solid Waste) ขยะมูลฝอยจากโรงงานอุตสาหกรรมมีลักษณะแตกต่างกันไปตามประเภทของอุตสาหกรรม โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญที่เป็นตัวกำหนดลักษณะ ได้แก่ วัตถุดิบ กรรมวิธีการผลิต ผลผลิต และผลพลอยได้จากการผลิต ซึ่งโดยทั่วไปมักจะมีสารที่เป็นอันตราย

อานัติ ต๊ะปินตา (อ้างอิงใน ไพบุลย์ แจ่มพงษ์, สิวพันธ์ ชูรินทร์, 2560, น.9-11) มีการจำแนกประเภทตามลักษณะและองค์ประกอบ ดังนี้

1. ตามลักษณะทางกายภาพ เป็นการจำแนกตามลักษณะและมองเห็นจากรูปร่างภายนอก ดังนี้

1.1 ขยะเปียก (Garbage) หมายถึง ขยะมูลฝอยที่เป็นสารอินทรีย์ต่างๆ และมีความชื้นสูงสามารถย่อยสลายได้เองทางกระบวนการทางชีวภาพ ได้แก่ เศษอาหาร เศษพืชผักผลไม้ จึงจำเป็นต้องได้รับการกำจัดอย่างรวดเร็วเพื่อไม่ให้เกิดกลิ่นเหม็นจากการเน่าเสีย

1.2 ขยะแห้ง (Rubbish) หมายถึง ขยะมูลฝอยที่เป็นสารอินทรีย์และสารอนินทรีย์ต่างๆ มีความชื้นต่ำ ยากต่อการย่อยสลายด้วยกระบวนการทางชีวภาพ ได้แก่ กระดาษ ไม้ กิ่งไม้ เศษผ้า เศษยาง เศษแก้ว กระจก โลหะ เศษพลาสติก เป็นต้น

1.3 เถ้า (Ash) หมายถึง เศษซากของแข็งที่หลงเหลือจากการเผาไหม้ของเชื้อเพลิง ฟืน หรือ ถ่านหิน ที่เผาไหม้ให้พลังงานความร้อนทั้งในที่อยู่อาศัย อาคาร โรงงาน เป็นต้น

1.4 เศษสิ่งก่อสร้าง (Demolition and Construction Wastes) หมายถึง ขยะมูลฝอยที่เกิดจากการก่อสร้างหรือการรื้อถอน ได้แก่ เศษเหล็ก เศษหิน เศษปูน เศษไม้ เศษกระเบื้อง เศษท่อพีวีซี และเศษสายไฟ เป็นต้น

1.5 ซากสัตว์ต่างๆ (Dead animal) หมายถึง ซากสัตว์ต่างๆ ที่ตายจากการเลี้ยงตามบ้านเรือนและชุมชน จากโรคระบาดในฟาร์มปศุสัตว์ภาคเกษตรกรรม และเศษชิ้นส่วนที่เหลือจากโรงงานผลิตอาหารภาคอุตสาหกรรม เป็นต้น

1.6 ตะกอนจากระบบบำบัดน้ำเสีย (Sludge) กากตะกอนจากระบบบำบัดน้ำเสียในชุมชนและโรงงาน ลักษณะเป็นของแข็งหรือกึ่งของแข็งสามารถย่อยสลายได้และไม่ได้ด้วยกระบวนการทางชีวภาพ หากไม่ได้รับการกำจัดจะถูกชะล้างปนเปื้อนสู่แหล่งน้ำทั้งบนดินและใต้ดิน

1.7 ซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (Waste from Electric and Electronic Equipment : WEEE) หมายถึง ขยะมูลฝอยที่เกิดจากภาคธุรกิจโดยผลิตสินค้าออกจำหน่าย และเมื่อสินค้าเหล่านี้เสื่อมสภาพไม่สามารถใช้งานได้อีกต่อไปจึงต้องนำไปกำจัดซึ่งโดยส่วนใหญ่จะมีขนาดใหญ่และมีน้ำหนักมาก ได้แก่ ซากตู้เย็น ซากโทรทัศน์ ซากเครื่องเสียง ซากเครื่องซักผ้า ซากเครื่องปรับอากาศ และซากคอมพิวเตอร์พร้อมอุปกรณ์ เป็นต้น

2. ตามองค์ประกอบ เป็นการจำแนกว่าประกอบด้วยวัตถุอะไรบ้างมีประโยชน์ในการนำกลับมาใช้ใหม่ได้หรือไม่โดยจำแนกได้ ดังนี้

2.1 ขยะมูลฝอยอินทรีย์ (Organic waste) หมายถึง ขยะมูลฝอยที่สามารถย่อยสลายได้เองทางกระบวนการทางชีวภาพ ได้แก่ เศษอาหาร เศษพืชผักผลไม้ เศษหญ้า เศษกิ่งไม้ ใบไม้ ซากและมูลสัตว์ ซึ่งสามารถนำมาทำเป็นปุ๋ยหมักใช้ประโยชน์ได้ต่อไป

2.2 ขยะมูลฝอยที่นำกลับมาใช้ประโยชน์ (Recycle waste) หมายถึง ขยะมูลฝอยที่มีคุณสมบัติสามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ ได้แก่ แก้ว กระดาษ โลหะ พลาสติก หนังและยาง โดยการคัดแยกและผ่านขั้นตอนการแปรรูปกลายเป็นวัตถุดิบและส่วนผสมในกระบวนการผลิตใหม่เพื่อลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ

2.3 ขยะมูลฝอยที่นำกลับมาใช้ประโยชน์ไม่ได้ (Non-Recycle waste) หมายถึง ขยะมูลฝอยที่ไม่สามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ได้ใหม่ ได้แก่ เศษอิฐ เศษปูน เศษผ้า ที่เหลือจากการ

ก่อสร้างและการรื้อถอน รวมถึงเถ้าจากการเผาไหม้เชื้อเพลิง เศษชิ้นส่วนผลิตภัณฑ์ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น

2.4 ขยะมูลฝอยติดเชื้อ (Infectious Waste) หมายถึง ขยะมูลฝอยที่มีเชื้อโรคปนเปื้อนเป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัย เช่น เนื้อเยื่อหรือชิ้นส่วนอวัยวะ รวมถึงวัสดุที่มีการสัมผัสกับผู้ป่วย ได้แก่ สำลีผ้าพันแผล เข็มฉีดยา เป็นต้น

ธนศ ศรีสถิตย์ (อ้างอิงใน ไพบูลย์ แจ่มพงษ์ และศิวพันธุ์ ชูอินทร์, 2560, น.11-13) การจำแนกขยะมูลฝอยสามารถทำได้หลายวิธีขึ้นอยู่กับว่าจะใช้ปัจจัยใดเป็นเกณฑ์ ได้แก่ การใช้การมองด้วยตาเปล่าหรือการสัมผัส ดังนี้

ขยะมูลฝอยอาจสามารถแบ่งออกได้เป็น 14 ชนิด ดังนี้

1. ขยะมูลฝอยเปียก (Garbage) เป็นขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นจากการเตรียมอาหาร การปรุงอาหาร ขยะมูลฝอยจากตลาดสด เช่น เศษพืชผักเศษอาหาร เปลือกผลไม้เศษเนื้อสัตว์ กระดูกหรือก้าง ฯลฯ ซึ่งมีความชื้นสูงเน่าบูดและเกิดกลิ่นเหม็นได้ง่าย

2. ขยะมูลฝอยแห้ง (Rubbish) เป็นขยะมูลฝอยที่ย่อยสลายยากเผาไหม้ง่าย หรือบางชนิดเผาไหม้ไม่ได้เลย ได้แก่ เศษกระดาษ เศษไม้ กระจัง ขวด เศษแก้ว พลาสติก ผ้า ยาง โลหะต่างๆ

3. เถ้า (Ash) ได้แก่ กากที่เหลือจากการเผาไหม้ของเชื้อเพลิงถ่านหิน ถ่านไม้และวัสดุอื่น ที่เผาไหม้ได้ซึ่งต้องนำไปกำจัดต่อไป

4. ซากสัตว์ (Dead Animals) ซากสัตว์ที่ตายแล้ว เช่น สุนัข แมว และสัตว์อื่นๆ เป็นขยะมูลฝอยที่มีอันตราย ส่งกลิ่นเหม็น เป็นเหตุรำคาญ ซากสัตว์บางชนิดยังเป็นแหล่งของโรคติดต่อสามารถแพร่เชื้อโรคมานุษย์ได้อีกด้วย

5. ซากหรือเศษชิ้นส่วนจากยานพาหนะ (Abandoned Vehicles) ได้แก่ ซากรถยนต์ที่ไม่มีเจ้าของซากรถที่ถูกทิ้งไว้ตามที่สาธารณะหรือกีดขวางเส้นทางการจราจรสิ่งเหลือทิ้งที่เป็นที่อาศัยของสัตว์ที่เป็นพาหะนำโรคทำให้ชุมชนลดความสวยงามลงไป

6. ขยะมูลฝอยจากโรงงานอุตสาหกรรม (Industrial Wastes) ได้แก่ ขยะมูลฝอยจากกระบวนการทางอุตสาหกรรม มีลักษณะ ปริมาณ และคุณภาพที่แตกต่างกันไปตามขนาด และกิจกรรมของโรงงาน

7. ขยะมูลฝอยจากการก่อสร้างหรือการรื้อถอน (Construction and Demolition Wastes) ได้แก่ บรรดาเศษสิ่งของที่เกิดจากการก่อสร้างและรื้อถอนอาคารสถานที่ก่อสร้างจำพวก เศษอิฐ เศษไม้ เศษเหล็ก เป็นต้น

8. ขยะมูลฝอยพิเศษ (special wastes) เป็นขยะมูลฝอยที่มีอันตรายอาจเป็นได้ทั้งของแข็ง และของเหลว เช่น ขยะมูลฝอยจากโรงพยาบาลที่ปนเปื้อนด้วยเชื้อโรค สารเคมีและสารกัมมันตภาพรังสี เป็นต้น

9. ขยะมูลฝอยที่เป็นกากจากการบำบัดน้ำเสีย (sewage treatment residual) เป็นขยะมูลฝอยที่ผ่านขั้นตอนการบำบัดโดยแปลงสภาพจากของเหลวมาเป็นของแข็ง เช่น ตะกอนจากบ่อบำบัดและถูกรีดเป็นแผ่นตะกอน ถือว่าเป็นขยะมูลฝอยชนิดหนึ่งอาจมีเชื้อโรคหรือสารเคมีที่มีพิษปะปนออกมาด้วย

10. ขยะมูลฝอยอันตรายที่เกิดจากบ้านเรือน (household hazardous wastes) เป็นขยะมูลฝอยที่เกิดจากผลิตภัณฑ์ที่นำมาใช้งานหรือนำมาใช้ในครัวเรือน เมื่อเสื่อมสภาพหรือเลิกใช้แล้ว หรือใช้หมดแล้วเหลือแต่ภาชนะจึงกลายเป็นขยะมูลฝอยอันตราย ได้แก่ หลอดฟลูออเรสเซนต์ ถ่านไฟฉาย สีสเปรย์ กระจกยาฆ่าแมลง เป็นต้น

11. ขยะมูลฝอยจากถนน (Street Refuse) ได้แก่ ขยะมูลฝอยที่เก็บรวบรวมได้จากการกวาดหรือการทำความสะอาดถนน ซึ่งจะเป็นเศษวัสดุชนิดต่างๆ หลายชนิด

12. ขยะมูลฝอยทางการเกษตรกรรม (Agricultural Refuse) ได้แก่ พวงสิ่งปฏิกูลที่อยู่ในรูปของแข็งและสิ่งของแข็ง (Semisolids) ซึ่งเกิดขึ้นจากกิจกรรมทางการเกษตร

13. ขยะมูลฝอยติดเชื้อ (Infectious Wastes) เป็นสารหรือวัตถุใดๆ ที่ไม่ต้องการและถูกทิ้งเนื่องจากมีส่วนประกอบหรือถูกปนเปื้อนด้วยสิ่งทำให้เกิดโรคหรือทำให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ เช่น เนื้อเยื่อจากการผ่าตัด เลือด สิ่งขับถ่าย น้ำมูก น้ำเหลือง เข็มฉีดยา อาหารเลี้ยงเชื้อวัคซีนที่เสื่อมสภาพ เป็นต้น ส่วนใหญ่เป็นขยะมูลฝอยที่เกิดจากโรงพยาบาล สถานีนอนามัย หรือสถานประกอบการทางการแพทย์

14. ของใช้ที่ขรุขระ (Bulky Wastes) ได้แก่ พวงสิ่งของเครื่องใช้หรือส่วนประกอบซึ่งมีขนาดใหญ่ แต่มีสภาพที่ขรุขระเสื่อมสภาพ หรือหมดอายุการใช้งานแล้ว

ขยะมูลฝอยแบ่งตามลักษณะทางกายภาพได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. ขยะมูลฝอยเปียก หรือขยะมูลฝอยที่เน่าเปื่อยได้ง่าย (Garbage or Food Wastes) หมายถึง สิ่งปฏิกูลที่ได้จากการเตรียมอาหารหรือเศษวัสดุต่างๆ ที่เหลือจากการประกอบอาหาร ห้องครัว ร้านอาหาร ตลาดสด ขยะมูลฝอยพวกนี้ส่วนใหญ่เป็นพวกอินทรีย์ มีน้ำหนักหรือมีความชื้นสูงมากกว่าร้อยละ 50 จึงทำให้เกิดการเน่าเปื่อยได้รวดเร็วมีกลิ่นเหม็นและเป็นแหล่งเพาะเชื้อโรครวมทั้งการการค้ำยเชื้อของสัตว์ ขยะมูลฝอยจำพวกนี้ ได้แก่ เศษอาหาร เศษผัก เศษผลไม้ เศษเนื้อสัตว์

2. ขยะมูลฝอยแห้ง หรือขยะมูลฝอยที่เน่าเปื่อยได้ยาก (Rubbish) หมายถึง เศษวัสดุต่างๆ ที่เหลือใช้ทั่วไป ซึ่งโดยปกติแล้วขยะมูลฝอยแห้งจะมีความชื้นและน้ำหนักโดยเฉลี่ยน้อยกว่าขยะมูลฝอยเปียกหรือขยะมูลฝอยที่เน่าเปื่อยได้ง่ายสามารถจำแนกออกเป็น 2 ลักษณะดังนี้

2.1 ขยะมูลฝอยแห้งที่เป็นเชื้อเพลิงได้ (Combustible Rubbish) ได้แก่ เศษไม้ เศษหญ้ากระดาษ ไม้ เป็นต้น

2.2 ขยะมูลฝอยที่เผาไหม้ไม่ได้ (Noncombustible Rubbish) ได้แก่ เศษแก้ว เศษโลหะต่างๆ ขวด กระจก เป็นต้น

3. เถ้า (Ashes) หมายถึง สิ่งที่เหลือจากการเผาไหม้ เช่น ขี้เถ้าจากถ่านและวัสดุต่างๆ ที่เหลือจากการหุงต้ม จากการเผา น้ำมันที่ใช้ในการอุตสาหกรรม และการเผาไหม้ของเชื้อเพลิงจำพวกไม้ ถ่านหิน ซึ่งในแถบประเทศที่มีอากาศร้อนจะมีปริมาณน้อยมาก ไม่ก่อปัญหาเท่ากับประเทศในแถบที่มีอากาศหนาวที่ต้องใช้ความร้อนช่วยในการให้ความอบอุ่นซึ่งใช้เชื้อเพลิงมาก ขยะมูลฝอยประเภทนี้เป็นปัญหาต่อการเก็บขน ทำให้ฟุ้งกระจายเกิดปัญหาตามมาอีกมากมาย (วัฒนา ทองชัยยะ, 2538, น.11-12)

แหล่งกำเนิดของขยะมูลฝอย

แหล่งกำเนิดของขยะมูลฝอย เป็นผลทำให้เกิดปริมาณและลักษณะของขยะมูลฝอยแตกต่างกันไปตามลักษณะแหล่งกำเนิด ดังนี้

1. แหล่งชุมชนประเภทบ้านเรือน ที่อยู่อาศัย
2. ย่านธุรกิจการค้า
3. สถานที่ราชการ รวมถึงสถานศึกษา หน่วยงานทางราชการที่สำคัญต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะมีปริมาณของขยะมูลฝอยแห่งมากกว่าขยะมูลฝอยเปียก
4. โรงงานอุตสาหกรรม ส่วนใหญ่เป็นขยะมูลฝอยที่เกิดจากขั้นตอนในกระบวนการผลิต เช่น วัสดุดิบที่ไม่มีคุณภาพตามมาตรฐาน หรือมีการชำรุดเสียหาย ทั้งประเภทและปริมาณจะแตกต่างกันออกไปตามขนาดและกิจการของโรงงาน
5. ภาคเกษตรกรรม ส่วนใหญ่มักเป็นขยะมูลฝอยมีกลิ่นเหม็น อีกทั้งยังเป็นแหล่งเพาะพันธุ์แมลงและสัตว์บางชนิดที่เป็นอันตรายต่อการเกษตร เมื่อแห้งแล้วจะติดไฟง่าย อยู่ในเขตชานเมืองเป็นส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับชนิดของพืชที่ปลูก ทำให้มีขยะมูลฝอยที่แตกต่างกัน
6. โรงพยาบาล สถานพยาบาล เป็นแหล่งที่ทำให้เกิดขยะมูลฝอยประเภทอันตราย (Hazardous or Special Refuse) เช่น เข็มฉีดยา ฝ้ายก๊อช เศษสาลี เศษเนื้อเยื่อและอวัยวะต่างๆ จึงจำเป็นต้องดูแลในการเก็บขนและการกำจัดด้วยความระมัดระวังเป็นพิเศษ (อุดม คมพยัคฆ์, 2530, น.10-12)

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับปริมาณขยะมูลฝอย

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับปริมาณขยะมูลฝอย มีหลายปัจจัย ซึ่ง ศิริกัลยา สุวจิตตานนท์, อารังรัตน์ มุ่งเจริญ และพัฒนา มุลพฤกษ์ (อ้างใน ไพบูลย์ แจ่มพงษ์ และศิวพันธ์ุ ซูอินทร์, 2560, น.16) ระบุไว้ดังนี้

1. ลักษณะสุขนิสัยของประชาชนในท้องถิ่น (Characteristic of Population)
2. ลักษณะการดำรงชีพของประชาชน (Standard of Living)

3. ความถี่ของการให้บริการเก็บรวบรวมขยะมูลฝอย (Frequency of Collection)

4. กฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับ (Legislation)

การจัดการขยะมูลฝอยตามหลัก 3 R

1. R : Reduce หมายถึง การลด ละ เลิก การใช้สิ่งของเครื่องใช้หรือการบริโภคทรัพยากรที่ไม่จำเป็น ฟุ่มเฟือย หรือใช้จำนวนให้น้อยลง โดยเฉพาะทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดไป เช่น น้ำมัน ก๊าซธรรมชาติ ถ่านหิน และแร่ธาตุต่างๆ การลดการใช้ทำได้โดยการเลือกใช้เท่าที่จำเป็น เช่น เปิดเฉพาะจุดที่ใช้งาน ปิดไฟทุกครั้งที่ไม่ใช้งาน ปิดคอมพิวเตอร์และเครื่องปรับอากาศเมื่อไม่ใช่เป็นเวลานานๆ ถอดปลั๊กของเครื่องใช้ไฟฟ้าหลังเลิกใช้งาน เช่น กระจกน้ำร้อน เมื่อต้องการเดินทางใกล้ๆ ก็ควรใช้วิธีเดิน ขี่จักรยาน หรือนั่งรถโดยสารแทนการขับรถ ใช้ผ้าเช็ดหน้าแทนกระดาษทิชชู การอาบน้ำในอ่างแทนการเปิดใช้ฝักบัวอาบน้ำ เป็นต้น

2. R : Reuse หมายถึง การใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่าที่สุด ใช้แล้วใช้อีกจนกว่าจะหมดสภาพ โดยการนำสิ่งของที่ใช้แล้วมาใช้ซ้ำ ซึ่งบางอย่างอาจใช้ซ้ำได้หลายๆ ครั้ง เช่น การนำเสื้อผ้าเก่าที่ยังอยู่ในสภาพดีไปบริจาค การใช้กระดาษทั้งสองหน้าหรือทำเป็นกระดาษโน้ต การนำขวดแก้วขวดพลาสติกมาใส่น้ำรับประทานหรือนำมาประดิษฐ์เป็นเครื่องใช้ต่างๆ น้ำยาซักผ้า น้ำยาล้างจานควรใช้แบบเติม ใช้ปืนโตกล่องพลาสติกใส่อาหารแทนกล่องโฟม ใช้ถุงผ้าหรือตะกร้าสำหรับใส่สินค้า

3. R : Recycle หมายถึง การนำหรือเลือกใช้ทรัพยากรที่สามารถนำกลับมาแปรสภาพหรือนำกลับมาใช้ใหม่ เป็นการลดการใช้ทรัพยากรในธรรมชาติจำพวกต้นไม้ แร่ธาตุต่างๆ เช่น ทราย เหล็ก อลูมิเนียม ซึ่งทรัพยากรเหล่านี้สามารถนำมาเข้ากระบวนการผลิตใหม่ เช่น เศษกระดาษสามารถนำกลับมาผลิตเป็นกล่องหรือถุงกระดาษ การนำแก้วหรือพลาสติกมาหลอมใช้ใหม่เป็นขวดภาชนะใส่ของ หรือเครื่องใช้อื่นๆ ฝากระป๋องน้ำอัดลมก็สามารถนำมาหลอมใช้ใหม่หรือนำมาบริจาคเพื่อทำขาเทียม (พุดมินท์ ฮวบเจริญ, 2515, ออนไลน์)

จากการศึกษาสรุปได้ว่า ขยะมูลฝอยสามารถจำแนกออกได้ 2 ชนิดใหญ่ๆ คือขยะมูลฝอยที่เกิดและที่ไม่ได้เกิดจากการกระทำของมนุษย์ ในตำบลนางพญา ขยะมูลฝอยส่วนใหญ่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ เช่น เศษอาหาร เศษผักผลไม้ เศษสินค้า เศษวัสดุ ถุงพลาสติก เป็นต้น การเก็บรวบรวมขยะมูลฝอย หมายถึง การเก็บรวบรวมโดยนับตั้งแต่การเก็บขยะมูลฝอยและของไม่ใช้แล้วใส่ไว้ในภาชนะไปจนถึงการรวบรวมขยะมูลฝอยของไม่ใช้แล้วจากแหล่งต่างๆ แล้วนำไปใส่ในยานพาหนะเพื่อที่จะขนส่งต่อไปยังสถานกำจัดขยะมูลฝอย หรือนำไปทำประโยชน์อื่นๆ โดยวิธีการเก็บรวบรวมขยะมูลฝอยที่ถูกต้องและเป็นระบบ จะต้องมีถึงขยะจำนวนเพียงพอ สภาพถังขยะมีสภาพที่ดี ขนาดของถังขยะมูลฝอยและจุดบริการมีความเหมาะสม มีการป้องกันไม่ให้เกิดการรั่วไหลของน้ำที่มากับขยะมูลฝอย โดยจำเป็นต้องมีการประชาสัมพันธ์ การให้ความรู้แก่ประชาชนในการรวบรวมขยะมูลฝอย การนำกลับมาใช้ใหม่ การคัดแยกขยะมูลฝอย และมีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องโดยใช้หลัก 3R ซึ่ง

เป็นวิธีการที่ไม่ยุ่งยากที่ทุกคนสามารถปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวัน เพื่อลดปริมาณขยะมูลฝอย จากบ้านเรือนและชุมชน ส่งผลให้คุณภาพสิ่งแวดล้อมดีขึ้น เกิดความสะอาด รวมทั้งยังช่วยประหยัดทรัพยากรธรรมชาติ และลดการใช้พลังงานได้อีกทางหนึ่ง

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ความหมายของการมีส่วนร่วม

สุรียั ตันท์ศรีสุโรจน์(2531) ได้สรุปถึงการมีส่วนร่วมไว้ว่า เป็นการร่วมมือ ร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นอย่างปัจเจกบุคคลหรือของกลุ่ม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการดำเนินการพัฒนา และการมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนาและการลงมือปฏิบัติการตามที่ได้ตัดสินใจ สำหรับมิติที่สาม ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงานและการประเมินผล

สุจินต์ ดาววิระกุล (2527, น.18) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า กระบวนการที่ประชาชนมีความสมัครใจเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการเปลี่ยนแปลงเพื่อตัวประชาชนเอง โดยให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อตนเอง ทั้งนี้มิใช่เป็นการกำหนดกรอบแนวคิดจากบุคคลภายนอก ซึ่งตรงกับแนวคิดของ

อคิน รพีพัฒน์ (2527, น.320) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายความว่า การให้ประชาชนเป็นผู้ค้นหาปัญหา ผู้ปฏิบัติทุกขั้นตอน โดยไม่ใช่เราเป็นผู้กำหนดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทุกเรื่องต้องถูกคิดขึ้นมาโดยประชาชน” ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการและควบคุมการใช้ การกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม ในการมีส่วนร่วมประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตนเอง อย่างเป็นตัวของตัวเอง (ทวิทอง หงษ์วิวัฒน์, 2527, น.2)

นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์ (อ้างอิงใน อุษณีย์ ศิริสุนทรไพบูลย์, 2538, น.26) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านจิตใจ โดยมองแยกเป็นองค์ประกอบต่างๆ 3 ข้อ คือ

1. เกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ เป็นการเกี่ยวข้องทั้งร่างกายและจิตใจไม่ใช่เฉพาะแต่ด้านกำลังกายหรือทักษะ กล่าวคือ ผู้มีส่วนร่วมจะมีส่วนเกี่ยวข้องทางจิตใจไม่ใช่เฉพาะด้านการกระทำเท่านั้น
2. การกระทำเมื่อผู้มีส่วนร่วมมีความเกี่ยวข้อง ทั้งด้านการกระทำและจิตใจแล้วก็เท่ากับเป็นการเปิดโอกาสให้เขาได้แสดงความคิดเห็นริเริ่มสร้างสรรค์ กระทำการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม (Group Goal) โดยเหตุนี้การมีส่วนร่วมจึงเป็นมากกว่าการยินยอมที่จะกระทำตามคำสั่ง ซึ่ง

เป็นการกระทำโดยปราศจากการยินยอมพร้อมใจและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การมีส่วนร่วมจึงเป็นความสัมพันธ์ทางอารมณ์และจิตใจแบบ “ยุควิถี” คือ มีการติดต่อสื่อสารทั้งไปและกลับ

3. การมีส่วนร่วมรับผิดชอบ เมื่อเกิดการเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ อารมณ์และได้กระทำการให้แก่สถานการณ์กลุ่มนั้นแล้ว ผู้มีส่วนร่วมจะเกิดความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกับกลุ่มนั้นด้วย เพราะการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการทางสังคมที่บุคคลไปเกี่ยวข้องกับกลุ่มและต้องการเห็นผลสำเร็จของการทำงานนั้นๆ ด้วย ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา จึงอาจจะหมายถึง การที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาที่ถูกกำหนดขึ้น ซึ่งการพัฒนาดังกล่าวจะมีผลกระทบต่อการใช้ทรัพยากร ก่อให้เกิดผู้ได้รับประโยชน์และผู้เสียประโยชน์เข้าร่วมในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งของการพัฒนาหรือทุกขั้นตอน ทำให้การเปลี่ยนแปลงเป็นไปตามวัตถุประสงค์และเพื่อเกิดประโยชน์ต่อคุณภาพชีวิตในทุกๆ ด้านของประชาชน

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527, น.6-7) ได้ให้ความหมายและหลักการสำคัญเรื่องนโยบายการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริมชักนำและสร้างโอกาสให้แก่ประชาชนในชุมชนทั้งในรูปส่วนบุคคลและกลุ่มชน ชมรม สมาคม มูลนิธิและองค์กรอาสาสมัครรูปแบบต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องร่วมกัน

อรพินท์ สฟโชคชัย (2550) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ประชาชน และผู้ที่เกี่ยวข้องมีโอกาสได้เข้าร่วมในการรับรู้ เรียนรู้ ทำความเข้าใจ ร่วมแสดงทัศนะ ร่วมเสนอปัญหา/ประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้อง ร่วมคิดแนวทาง ร่วมแก้ไขปัญหา ร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และร่วมกระบวนการพัฒนาในฐานะหุ้นส่วนการพัฒนา

Cohen and Uphoff (1980, p.6) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนว่า สมาชิกของชุมชนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน 4 มิติ ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและทำอย่างไร
2. การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา รวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ
3. การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ

แสวง รัตนมงคลมาศ (2543, น.14) ได้ให้ความหมายไว้ว่า เป็นกระบวนการซึ่งประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในขั้นตอนต่างๆ ของกิจกรรมในสังคม และใช้ความพยายามที่มีอยู่ในตัว เช่น ความรู้ ความคิด ความสามารถ แรงงาน ตลอดจนทรัพยากรต่อกิจกรรมนั้นๆ โดยการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจ การกำหนดนโยบาย การร่วมกำหนดเป้าหมาย และการวางแผนงาน ดำเนินการในกระบวนการจัดการและร่วมกันบริหารทรัพยากร โดยมีเหตุผล 3 ประการ ในการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่

1. มีจุดร่วมในอุดมการณ์เดียวกัน (Common Ideology)

2. มีจุดร่วมในผลประโยชน์ (Common Interest)

3. ยึดติดกับตัวบุคคล (Personality)

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2547, น.4) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ หรือเข้าร่วมการตัดสินใจมากขึ้น เป็นไปอย่างมีอิสรภาพเสมอภาค อย่างแท้จริง ไม่ใช่เข้าร่วมอย่างผิวเผิน และการเข้าร่วมนั้นต้องเริ่มตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนถึงขั้นตอนสุดท้ายของโครงการ

ศิริเพ็ญ เนื่องจำนง (2542, น.10) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง ความร่วมมือของปัจเจกบุคคล หรือกลุ่มที่มีความเห็นสอดคล้องกัน โดยร่วมดำเนินการด้วยความสมัครใจ ผ่านกลุ่มหรือองค์กร ร่วมรับผิดชอบในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม เพื่อการพัฒนาและบรรลุถึงการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่พึงประสงค์

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527, น.117) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องกับสังคมด้านจิตใจและอารมณ์ (Mental and Emotional Involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (Group Situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้ (Contribution) บรรลุจุดมุ่งหมายและเกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมรับผิดชอบของกลุ่ม เป็นการเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง (Involvement) ซึ่งมีใช่เป็นเพียงแต่การเป็นส่วนหนึ่ง (Belonging) ของชุมชนเท่านั้น หรือการทำงานดังกล่าวในห้วงเวลาและลำดับเหตุการณ์ที่ทรงประสิทธิภาพ คือ ถูกจังหวะ และเหมาะสม อีกทั้งการกระทำดังกล่าวด้วยความรู้สึกผูกพันให้ประจักษ์ว่าเชื่อถือได้ ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงเป็นหัวใจของการเสริมสร้างพลังการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มอีกด้วย

William W. Reeder (1974 อ้างอิงใน นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, 2527, น.112) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การปะทะสังสรรค์ทางสังคม ซึ่งรวมทั้งการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคล และการมีส่วนร่วมของกลุ่ม

Hay (1951 อ้างอิงใน นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, 2527, น.112) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้ามามีส่วนร่วมด้วยความสมัครใจด้วยความสัมพันธ์และรับผิดชอบ ระหว่างบุคคลต่อกลุ่มบุคคล และระหว่างกลุ่มต่อกลุ่ม ทั้งที่เป็นและไม่เป็นทางการ ซึ่งเป็นส่วนประกอบของกิจกรรม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่กลุ่มต้องการ

คาสเปอร์สัน และเบรทแบงก์ (Kasperson & Breitbank, 1974 อ้างอิงใน ทานตะวัน อินทร์จันทร์, 2546, น.19) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนทำตนเป็นผู้สร้างสรรค์กิจกรรมในกระบวนการพัฒนาซึ่งจะบังเกิดผล คือ สามารถแสดงบทบาทที่สร้างสรรค์ได้และผลของกิจกรรมจะต้องย้อนกลับมาสู่พวกเขาเอง United Nations Research 8 Institute of Social Development (UNRISD) ระบุความหมายว่าเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประชาชนในเรื่อง

1. การตัดสินใจ
2. การเข้าร่วมกิจกรรม
3. การร่วมรับผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมที่เกิดจากกิจกรรมนั้นๆ

สหประชาชาติ (United Nations, 1981, p.11) ให้ความหมาย การมีส่วนร่วม (Participation) ไว้ว่า

1. การมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา
2. การเข้ามามีส่วนร่วมให้เกิดการพัฒนา
3. การเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในเรื่องพัฒนา

ลิส (Lisk Lisk, 1985 อ้างอิงใน ปรีดา เลขภูวารางกุล, 2550, น.24) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีความสัมพันธ์กับแนวคิดของการเชื่อใจและการยอมรับตนเอง เพื่อที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างยั่งยืน ซึ่งสามารถสังเกตได้จากระดับความพึงพอใจ ระดับความไว้วางใจและต้องครอบคลุมทัศนคติ ความคาดหวังและกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติร่วมกัน

เฮต แฟร์ไชลด์ และคณะ (Fairchild, et. al., 1964 อ้างอิงใน ทานตะวัน อินทร์จันทร์, 2546, น.19) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมร่วมกัน หรือการเข้ามามีส่วนติดต่อสัมพันธ์กันและอาจหมายถึงสถานการณ์ทางสังคมด้วยก็ได้

หลักการและแนวคิดทางการพัฒนาการมีส่วนร่วม

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527) ได้เสนอหลักการและแนวทางการพัฒนาที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม ไว้ดังนี้

1. ยึดหลักความต้องการและปัญหาของประชาชนเป็นจุดเริ่มต้นของกิจกรรมหากกิจกรรมที่จะนำไปให้ประชาชนเป็นเรื่องใหม่ ต้องใช้เวลาในการกระตุ้นเร้าความสนใจให้ความรู้ ความเข้าใจ จนประชาชนยอมรับความจำเป็นและประโยชน์ในการที่จัดทำกิจกรรมเหล่านั้น
2. กิจกรรมต้องดำเนินการในลักษณะกลุ่ม เพื่อสร้างพลังกลุ่มในการรับผิดชอบร่วมกัน สร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกกลุ่ม ปลูกฝังทัศนคติและพฤติกรรมที่เห็นแก่ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว
3. แนวทางการพัฒนาในกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ต้องคำนึงถึงความสามารถของประชาชนที่รับดำเนินการต่อไปโดยไม่พึ่งพาทายนอก เฉพาะในระยะเริ่มแรกต้องไม่ทุ่มเทในลักษณะการให้เปล่า โดยสิ้นเชิง ต้องทำให้ประชาชนเกิดความสำนึกความเป็นเจ้าของกิจกรรมและต้องสามารถทำต่อไปเองได้
4. กิจกรรมการพัฒนาที่นำเข้าไปชุมชนต้องสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมพร้อมทั้งสภาพชุมชน ซึ่งหมายถึงการใช้ทรัพยากรชุมชนสอดคล้องกับขนบธรรมเนียมประเพณี

5. การเริ่มต้นกิจกรรมต้องอาศัยผู้นำชุมชนคือ ผู้นำตามธรรมชาติที่ชาวบ้านเคารพนับถือ ผู้นำทางศาสนา ผู้นำที่ได้รับเลือกตั้งหรือแต่งตั้งจากทางราชการ เพื่อให้เป็นผู้บุกเบิกชักนำ

6. ขั้นตอนการดำเนินงานต่างๆ ต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นต้น คือ การร่วมค้นคว้าหาข้อมูล ศึกษาปัญหาและหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น การร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบเพื่อแก้ไขปัญหาและลดปัญหา การร่วมปรึกษาหารือ วางนโยบาย ร่วมกันตัดสินใจ การใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม การร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการตามขีดความสามารถของตนและหน่วยงานที่วางไว้ การร่วมวางแผน การร่วมปฏิบัติงานตามนโยบายแผนงานโครงการและกิจกรรม ให้บรรลุตามเป้าหมาย การร่วมควบคุมติดตามประเมินผลจนถึงการร่วมบำรุงรักษาโครงการระยะยาว

ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2552, น.272-273) กล่าวถึงขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้คือ

1. ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนรวมตลอดจนความต้องการของชุมชน
2. ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชนหรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางแผนนโยบายหรือแผนงานหรือโครงการหรือกิจกรรม เพื่อจัดและแก้ไขและสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบบริหารงาน พัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมการลงทุนในกิจกรรมของโครงการของชุมชน ตามขีดความสามารถของตนเองและหน่วยงาน
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้
8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผลและร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้ โดย เอกชนและรัฐบาลให้ประโยชน์ได้ตลอดไป

พัฒน์ บุญรัตน์(อ้างอิงใน สุรีย์ ตัณห์ศรีสุโรจน์, 2531) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนจะต้องมีขั้นโดยตลอด ตั้งแต่ขั้นตอนการร่วมวางแผนโครงการ การเสียสละ กำลังงาน กำลังเงิน วัสดุ หรือ ทรัพยากรใดๆ ที่มีอยู่ในชุมชนนั้น

กรรณิกา ชมดี (2524) เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ได้สรุปกิจกรรมที่แสดงถึงการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมประชุม (Attendance at Meeting)
2. การมีส่วนร่วมออกเงิน (Financial Contribution)
3. การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ (Membership on Committees)
4. การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ (Position of Leadership)
5. การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์ (Interviewer)
6. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน (Solicitor)
7. การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค (Customers)
8. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ (Entrepreneurs)
9. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน (Employers)
10. การมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์ (Material Contribution)

ขวัญชัย วงศ์นิติกร (2532) ได้อ้างถึง Arbayani เกี่ยวกับการจัดการลำดับขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในลักษณะต่างๆ ดังนี้

1. การร่วมประชุม
2. การออกความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
3. การตีปัญหาให้กระจ่าง
4. การออกเสียงสนับสนุนคัดค้านปัญหา
5. การออกแบบเสียงเลือกตั้ง
6. การบริจาคเงิน
7. การบริจาควัสดุ
8. การช่วยเหลือด้วยแรงงาน
9. การใช้โครงการที่เป็นประโยชน์ให้ถูกต้อง
10. การช่วยเหลือในการรักษาโครงการ

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2527, น.272-273) ได้แยกแยะขั้นตอนที่ประชาชนควรมีส่วนร่วมได้ 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและการประเมินผลงาน

โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ (อ้างอิงใน ทานตะวัน อินทร์จันทร์, 2546, น.20) ได้ให้ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้

1. การค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา และพิจารณาแนวทางแก้ไข

2. การตัดสินใจเลือกแนวทางแก้ไข และวางแผนหรือโครงการแก้ไขปัญหา
3. การปฏิบัติการแก้ไขปัญหตามแผนและโครงการที่วางไว้
4. การรับประโยชน์จากโครงการ
5. การประเมินผลโครงการ

ฉ้อฉล วุฒิสรรภรักษา (2526, น.16) ได้จำแนกการมีส่วนร่วมไว้ 5 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นกำหนดความต้องการ
2. ขั้นวางแผนดำเนินการ
3. ขั้นตัดสินใจ
4. ขั้นดำเนินการ
5. ขั้นติดตามผลงาน

นอกจากนี้ ยังได้แบ่งลักษณะการเข้าร่วมไว้อีกว่า เป็นการร่วมประชุม ร่วมแสดงความ
คิดเห็น ร่วมตัดสินใจ ร่วมออกแรง ร่วมออกเงิน วัสดุ อุปกรณ์ ร่วมเป็นกรรมการ

ดิน ปรัชญพทฐี (2542, น.50) กล่าวว่า ทฤษฎีพัฒนาองค์การ (Organization
Development) หรือโอดี (OD) มีวัตถุประสงค์ต่างๆ ไปเพื่อที่จะเพิ่มความสามารถขององค์การในการ
แก้ไขปัญหที่เป็นอยู่ โดยเน้นการปรับปรุงและปรับพฤติกรรมให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ เน้นการ
ร่วมแรงร่วมใจ ซึ่งการพัฒนาองค์การ มีขั้นตอน 4 ขั้นตอน คือ

1. ค้นหาสาเหตุของปัญหา (Diagnostic)
2. ขั้นวางแผนการดำเนินงาน (Action - Planning)
3. การปฏิบัติการให้เป็นไปตามกลยุทธ์ที่วางไว้ (Implementing)
4. ขั้นประเมินผล (Evaluating)

รูปแบบของการมีส่วนร่วม

องค์การสหประชาชาติ หรือ United Nations (Department of International
Economics and Affairs) ได้รวบรวมรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ 3 รูปแบบคือ

1. การมีส่วนร่วมแบบเป็นไปเอง (Spontaneous) เป็นโดยการอาสาสมัครหรือรวมตัว
กันเอง ขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาของตนเอง โดยเป็นการกระทำที่ไม่ได้รับความช่วยเหลือจากภายนอกซึ่ง
เป็นรูปแบบที่เป็นเป้าหมาย

2. การมีส่วนร่วมแบบชักนำ (Induced) เป็นการเข้าร่วมโดยความต้องการความเห็นชอบ
หรือการสนับสนุนโดยรัฐบาล ซึ่งเป็นรูปแบบที่เป็นลักษณะทั่วไปของประเทศกำลังพัฒนา

3. การมีส่วนร่วมแบบบังคับ (Coercive) เป็นผู้มีส่วนร่วมภายใต้การดำเนินการตาม
นโยบายของรัฐบาลภายใต้การจัดการโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือ โดยการบังคับโดยตรงรูปแบบนี้เป็น

รูปแบบที่ผู้กระทำได้รับทันที แต่จะไม่ได้ผลในระยะยาวและจะมีผลเสียที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากประชาชนในที่สุด

แอนดรูว์ และสตีเฟล (Andrew & Stiefel, 1980 อ้างอิงใน ทานตะวัน อินทร์จันทร์, 2546, น.19) ได้กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมไว้ 4 ประการ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
2. การมีส่วนร่วมในขั้นปฏิบัติการ
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

อิระวัชร จันทรประเสริฐ (2541 อ้างอิงใน ณรงค์ วาริชล, 2551, น.6) กล่าวไว้คือ

1. การมีส่วนร่วมในลักษณะตัวบุคคล ให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ
2. การมีส่วนร่วมในลักษณะของกลุ่มขบวนการ ที่มุ่งสร้างพื้นฐานอำนาจจากการสร้างกลุ่มและโครงสร้างภายในหน่วยงาน
3. การมีส่วนร่วมในลักษณะโครงการ ให้ความสำคัญที่การจัดโครงการอันก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมที่ดีเน้นกลุ่มเป้าหมาย การถ่ายทอดระบบเทคนิค ความรู้ การกระจายอำนาจสู่ประชาชน
4. การมีส่วนร่วมในลักษณะสถาบัน ให้ความสำคัญในแง่ของการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสถาบัน มีการถ่ายทอดหรือขยายโครงการสร้างอำนาจของกลุ่ม ผลประโยชน์และชนชั้นทางสังคม
5. การมีส่วนร่วมในลักษณะนโยบาย เน้นเรื่องหลักการยอมรับการมีส่วนร่วมของประชาชนและผู้เสียเปรียบในสังคม และนำมากำหนดนโยบายและแผนงานระดับชาติ

สุธี ศรสวรรค์ (2538, น.37-38) ได้แบ่งรูปแบบของการมีส่วนร่วมออกเป็น 10 แบบ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมประชุม
2. การมีส่วนร่วมออกเงิน
3. การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ
4. การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ
5. การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์
6. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน
7. การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค
8. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ประกอบการ
9. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน
10. การมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์

แชพิน (Chapin อ้างอิงใน ยูพิน ระพีพันธุ์, 2544, น.21) ได้ทำการศึกษารูปแบบของการมีส่วนร่วมและแบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 รูปแบบ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมร่วมประชุม
2. การมีส่วนร่วมออกเงิน
3. การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ
4. การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ

โคเฮน และอัฟฮอฟฟ์ (Cohen and Uphoff, 1977 อ้างอิงใน ธนวัฒน์ คำภีลานนท์, 2550, น.21-22) ได้อธิบายและวิเคราะห์รูปแบบการมีส่วนร่วมโดยสามารถแบ่งออกเป็น 4 รูปแบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจและตัดสินใจลงมือปฏิบัติการ
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบไปด้วยการสนับสนุนทางด้านทรัพยากร การเข้าร่วมในการบริหารและการประสานขอความร่วมมือ
3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ทางด้านต่างๆ ประกอบไปด้วยผลประโยชน์ทางด้านวัสดุ ผลประโยชน์ทางสังคมและผลประโยชน์ส่วนบุคคล
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) เกี่ยวกับการควบคุมและการตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด และเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป

โกวิท พงงาม (2550, น.22) สรุปลักษณะการมีส่วนร่วมมีประเด็นสำคัญ 10 ประการ

1. ระยะเวลาและสถานที่ในการมีส่วนร่วมกับโครงการ ควรต้องให้ผู้มีส่วนได้เสียเข้ามามีส่วนร่วมให้ต่อเนื่องตามวงจรชีวิตของโครงการ ตั้งแต่เริ่มต้นจนโครงการยุติหรือหากคณะผู้บริหารเห็นว่าเหมาะสมก็ให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่แต่ละคนเกี่ยวข้องด้วยจริงๆ เท่านั้นก็ได้
2. การมีส่วนร่วมนั้นมีมิติทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ โดย
 - 2.1 ทางด้านปริมาณ ถ้ามีคนมีส่วนร่วมมากก็ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างกันดีขึ้นมากจากนั้นทำให้องค์การทางสังคมก่อตัวขึ้น
 - 2.2 ทางด้านคุณภาพ ควรให้มีส่วนร่วม มีมิติที่จะขัดขวางความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างบุคคล หรือความเป็นนาย-บ่าวกัน ให้มีส่วนร่วมเสมอภาคกัน จึงจะถือว่าคุณภาพดี
3. จะให้มีการมีส่วนร่วมเป็นเป้าหมายปลายทาง (An End) หรือจะให้เป็นแนวทาง (A Mean) คือ จะให้เพียงบุคคลต่างๆ เข้ามาเกี่ยวข้องก็พอใจคิดว่าบรรลุวัตถุประสงค์บางสิ่งแล้ว หรือจะพิจารณาว่าการมีส่วนร่วมเป็นแนวทางที่ต้องทำให้ดี โดยตอบให้ได้ว่า “หลังจากการมีส่วนร่วมแล้วจะมีอะไรดีขึ้น อะไรควรเกิดขึ้นอีกบ้าง” อันเป็นการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมที่เป็นวิธีการหรือกระบวนการที่ต้องดำเนินไปอย่างมีคุณภาพ ซึ่งทำให้งานเกิดความสำเร็จดียิ่งขึ้น

4. การมีส่วนร่วมนี้ ตามธรรมชาติอาจเกิดขึ้นไม่สม่ำเสมอหรือตลอดเวลาก็ได้ เช่น เวลาเกิดภัยพิบัติคนก็มาช่วยกัน เมื่อหมดภัยแล้วก็แยกกันกลับไปเช่นเดิม แต่ถ้าตั้งองค์การประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมแก้ปัญหาภัยพิบัติต่างๆ ในพื้นที่กว้างขึ้นอาจต้องการตัวแทนประชาชนมีส่วนร่วมในเวลาที่ยาวนานขึ้นและอาจใช้วิธีการมีจดหมายข่าวแจ้งเรื่องไปยังประชาชนทั่วไปได้

5. การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการทางสังคมและทางการศึกษา ซึ่งหากเกิดขึ้นได้คือให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันไปด้วย จะเป็นเสมือนการให้การศึกษาแก่สังคมไปในขณะเดียวกัน แต่หลายโอกาสต้องให้เกิดความพร้อมในแต่ละเรื่องต้องใช้เวลารอคอยด้วยเช่นกัน

6. สถานการณ์การมีส่วนร่วมนั้น ต้องคำนึงว่าการมีส่วนร่วมที่เข้มข้นมิใช่เกิดขึ้นจากการออกคำสั่ง แต่จะต้องสร้างขึ้นเอง จะให้มีผู้สั่งว่ามาร่วมกันให้เต็มที่แล้วคนก็มาร่วมกันคงไม่ค่อยเกิดขึ้นได้ การมีส่วนร่วมมักต้องใช้ความพยายามให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเกิดแนวคิดประชาสังคม มีจิตสาธารณะ เคารพความหลากหลายทางความคิด เพราะทำให้มุมมองกว้างขึ้นและเกิดความรอบคอบขึ้นจนเป็นวิถีชีวิตประจำวันของประชาชน

7. มีคณะผู้บริหารการมีส่วนร่วมพิจารณาเพื่อวางแผนวิธีดำเนินการให้เหมาะสมว่าจะให้บุคคลใด กลุ่มใด เข้ามามีส่วนร่วมเมื่อใด และโดยวิธีใด ฯลฯ โดยคณะผู้บริหารการมีส่วนร่วมนี้ควรมีตัวแทนผู้ได้รับผลกระทบในจำนวนมากและให้ความหลากหลายมากพอสมควร

8. การมีส่วนร่วมรับรู้สภาพปัญหาโดยมีส่วนร่วมจะทำให้คนในชุมชนได้รู้สภาพที่เป็นจริงมากขึ้น การมีส่วนร่วมเพื่อค้นหาปัญหาทำให้เมื่อเห็นปัญหาแล้วจะนำความมุ่งมั่นที่จะคิดหาทางแก้ไขด้วยกันและร่วมกันแก้ปัญหาต่างๆ ได้จะทำให้เป็นบทเรียนที่จะแก้ปัญหาเองต่อไปได้

9. คนที่อยู่ร่วมกันในชุมชนใหญ่มิได้ใช้ชุมชนเป็นเพียงที่รวมคนคล้ายเอาก้อนหินมากองรวมกันเท่านั้น แต่คนในชุมชนหนึ่งๆ มักมีความผูกพันเอื้ออาทรต่อกัน มีค่านิยมร่วมกัน

10. ควรทำให้การมีส่วนร่วมมีลักษณะปนอารมณณ์ขั้นประกอบไปบ้าง เพราะในสังคมไทยการมีอารมณณ์ขั้น จะช่วยให้บรรยากาศมีส่วนร่วมเกิดขึ้นได้ ดังนั้น ในการประชุมถ้าใช้อารมณณ์ขั้นดนตรี เกมส์ กีฬา เข้าร่วมด้วยจะสร้างอารมณณ์การมีส่วนร่วมให้เพิ่มขึ้นได้

จอนท์ และอัฟฮอฟ (Cohen & Uphoff, 1980 อ้างอิงใน ทานตะวัน อินทร์จันทร์, 2546, น.21) ได้แบ่งชนิดของการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ชนิด คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ว่าควรทำอะไร
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากรการบริหารและการประสานขอความร่วมมือ
3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ไม่ว่าจะเป็ผลประโยชน์ทางด้านวัตถุผลประโยชน์ทางสังคม หรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

วันเพ็ญ วอกลาง (2534 อ้างอิงใน ชนะจักร เย็นบำรุง, 2539, น.20) ได้ศึกษาถึงลักษณะการมีส่วนร่วม ดังนี้คือ

1. การมีส่วนร่วมประชุม
2. การมีส่วนร่วมเสนอปัญหา
3. การมีส่วนร่วมปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ในการพัฒนา
4. การมีส่วนร่วมตัดสินใจเลือกแนวทางแก้ไขปัญหา
5. การร่วมประเมินผลในกิจกรรมต่างๆ
6. การร่วมได้รับประโยชน์

โคเฮน และอัปฮอฟฟ์ (Cohen & Uphoff, 1980 อ้างอิงใน ชาตรี สองศรี, 2542) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 แบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจประกอบด้วย 3 ขั้นตอนคือ
 - 1.1 ริเริ่มตัดสินใจ
 - 1.2 ดำเนินการตัดสินใจ
 - 1.3 ตัดสินใจปฏิบัติงาน
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน ประกอบด้วยการสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหาร และการประสานของความช่วยเหลือ
3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ด้านวัตถุประสงค์ประโยชน์ด้านสังคมหรือ ผลประโยชน์ส่วนบุคคล
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

อคิน รพีพัฒน์ (2531) รูปแบบการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนมี 5 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาในการพิจารณาปัญหาและจัดความสำคัญของปัญหาตลอดจน ร่วมในกระบวนการตัดสินใจ
2. การมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุของปัญหา
3. การมีส่วนร่วมในการค้นหา พิจารณาแนวทางและวิธีการแก้ปัญหา
4. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา
5. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลของกิจกรรม สรุปผลของโครงการ

ปัจจัยและเงื่อนไขของการมีส่วนร่วม

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527) ได้กล่าวถึง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. ความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลสำคัญและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เช่น การลงแขก การบำเพ็ญประโยชน์ การสร้างโบสถ์ เป็นต้น

2. ความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือ มีเกียรติยศหรือตำแหน่งที่ทำให้ประชาชนเกิดความเกรงใจที่จะมีส่วนร่วมด้วยทั้งๆ ที่ยังไม่มีความสามารถหรือมีความเต็มใจที่จะกระทำ เช่น ผู้ใหญ่ ออกปากขอแรง เป็นต้น

3. อำนาจบังคับที่เกิดจากบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้ประชาชนถูกบีบบังคับให้มีส่วนร่วมในการกระทำต่างๆ นอกจากนี้ ยังกล่าวถึงเงื่อนไขการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 3 ประการได้แก่

3.1 ประชาชนต้องมีอิสรภาพที่จะเข้ามามีส่วนร่วม (Freedom to Participation)

3.2 ประชาชนต้องมีความสามารถที่จะมีส่วนร่วม (Ability to Participation)

3.3 ประชาชนต้องมีความเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม (Willing to Participation) สำหรับความสำเร็จของการมีส่วนร่วมนั้น ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขดังต่อไปนี้

1. ประชาชนจะต้องมีเวลาที่จะมีส่วนร่วมกิจกรรม การมีส่วนร่วมไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ฉุกเฉิน

2. ประชาชนต้องไม่เสียเงินทอง ค่าใช้จ่ายในการมีส่วนร่วมมากเกินไปที่เขาประเมินผลตอบแทนที่จะได้รับ

3. ประชาชนต้องมีความสนใจที่สัมพันธ์สอดคล้องกับการมีส่วนร่วมนั้น

4. ประชาชนต้องสามารถสื่อสารรู้เรื่องถึงกันทั้งสองฝ่าย

5. ประชาชนต้องไม่รู้สึกกระทบกระเทือนต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือสถานภาพทางสังคมหากจะมีส่วนร่วม

โสภณ หมวดทอง (2533) สรุปว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนนั้นมีปัจจัยทางสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ อาชีพ ที่อยู่อาศัยเข้ามาเกี่ยวข้องและกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนจะได้รับความร่วมมือบรรลุความสำเร็จได้ จะต้องได้รับความเห็นพ้องต้องกันกับชุมชนเป็นส่วนมากหรือการดำเนินกิจกรรมในนามกลุ่มองค์กรของชุมชน การมีส่วนร่วม “เป็นผลมาจากการเห็นพ้องต้องกันในเรื่องของความต้องการและทิศทางของการเปลี่ยนแปลงความเห็นพ้องต้องกันจะต้องมีมากจนเกิดความริเริ่มโครงการเพื่อการปฏิบัติ กล่าวคือ ต้องเป็นการเห็นพ้องต้องกันของคนส่วนใหญ่ที่จะเข้าร่วมปฏิบัติการนั้นและเหตุผลที่คนมาร่วมปฏิบัติการได้จะต้องมีการตระหนักว่า ปฏิบัติการทั้งหมดทำโดยกลุ่มหรือในนามของกลุ่มหรือการทำผ่านองค์กร ดังนั้นองค์กรจะต้องเป็นเสมือนตัวทำให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่ต้องการ” สำหรับแนวคิดของการมีส่วนร่วม (Concept of Participation) ที่จะพัฒนาครอบครัว กลุ่ม ละครบ้าน ชุมชนและสังคม ให้มีการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ให้เจริญก้าวหน้าขึ้นเกิดจาก แนวความคิดสำคัญ 3 ประการคือ (บุญชัย เกิดปัญญาวัฒน์, 2535)

1. ความสนใจและห่วงกังวลร่วมกัน ซึ่งเกิดจากความสนใจ ความห่วงกังวลส่วนบุคคล ซึ่งบังเอิญต้องกลายเป็นความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกันของส่วนร่วม

2. ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกันที่มีต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่นั้นผลักดันให้ไปสู่การรวมกลุ่มวางแผนและลงมือกระทำร่วมกัน

3. การตกลงร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทางที่พึงปรารถนาการตัดสินใจร่วมกันนี้ จะต้องรุนแรงมากพอที่จะทำให้เกิดการริเริ่มกระทำการตอบสนองความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation Theory) เช่น ทฤษฎีการกระทำทางสังคม (The Theory of Social Action) นั้น Max Weber ได้ศึกษาเรื่อง “การกระทำของมนุษย์” (Human Action) โดยให้คำจำกัดความของคำว่า “การกระทำ” คือ เป็นพฤติกรรมของมนุษย์ทั้งที่เป็นแบบเปิดเผยและลับซึ่งบุคคลผู้กระทำกำหนดให้มีความหมายเป็นส่วนตัวตามความคิดของ Weber ความเข้าใจในระบบความหมายของการกระทำเกิดขึ้นได้ 2 ประการคือ

3.1 ความหมายส่วนตัวจากการกระทำของบุคคลหนึ่งสามารถเข้าใจได้จากการสังเกตโดยตรง

3.2 มีการเข้าใจสิ่งเร้า เราสามารถแสดงความรู้สึกออกมาด้วยตัวเองในการให้เหตุผลซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ของผู้นำหรือถ้าการกระทำของบุคคลไม่มีเหตุผลแล้วอาจจะเข้าใจส่วนประกอบแห่งอารมณ์ที่มีการกระทำเกิดขึ้นโดยอาศัยการเข้าไปมีส่วนร่วมที่มีความเห็นอกเห็นใจต่อมนุษย์ ผู้สังเกตไม่จำเป็นต้องมีส่วนร่วมด้วยกับแนวทฤษฎีหรือจุดมุ่งหมายสูงสุดหรือค่านิยมของผู้นำแต่โดยสติปัญญาแล้ว เราอาจจะเข้าใจสถานการณ์และพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องได้อีกหนึ่ง การกระทำบางอย่างเกิดขึ้นจากแรงกระตุ้น การเข้าใจแรงกระตุ้นสามารถถือได้ว่าเป็นการอธิบายเวลาที่แท้จริงของการกระทำ เพราะว่าแรงกระตุ้นจะมีอยู่ในส่วนลึกของจิตใจผู้กระทำและสำหรับผู้สังเกตนั้น แรงกระตุ้นเป็นพื้นฐานที่เหมาะสมสำหรับการศึกษาพฤติกรรม (ประสพสุข ตีอินทร์, 2531)

รีดเดอร์ (W.W Reeder, 1963 อ้างอิงใน ปรีดา เจษฎาวรางกุล, 2550, น.26) ได้สรุปปัจจัยที่มีผลต่อการรักษาการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 11 ประการ ดังนี้

1. การปฏิบัติตนให้สอดคล้องตามความเชื่อถือพื้นฐาน กล่าวคือ บุคคลและกลุ่มบุคคล ดูเหมือนจะเลือกแบบวิธีการปฏิบัติซึ่งสอดคล้องและคล้ายคลึงกับความเชื่อพื้นฐานของตนเอง

2. มาตรฐานคุณค่า บุคคลและกลุ่มบุคคล ดูเหมือนจะปฏิบัติในลักษณะที่สอดคล้องกับมาตรฐานคัมค่าของตนเอง

3. เป้าหมาย บุคคลและกลุ่มบุคคล ดูเหมือนจะส่งเสริมป้องกันและรักษาเป้าหมายตน

4. ประสบการณ์ที่ผิดปกติธรรมดา พฤติกรรมของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลบางครั้งมีรากฐานมาจากประสบการณ์ที่ผิดปกติธรรมดา

5. ความคาดหวัง บุคคลและกลุ่มบุคคลจะประพฤติตามแบบที่ตนคาดหวังว่าจะต้องประพฤติในสถานการณ์เช่นนั้น ทั้งยังชอบปฏิบัติต่อผู้อื่นในลักษณะที่ตนคาดหวังจากผู้อื่นด้วยเช่นกัน

6. การมองแต่ตนเอง บุคคลและกลุ่มบุคคลมักจะทำสิ่งต่างๆ ซึ่งคิดว่าตนเองสมควรกระทำ เช่นนั้น

7. การบีบบังคับ บุคคลและกลุ่มบุคคลมักจะทำสิ่งต่างๆ ด้วยความรู้สึกว่าตนถูกบังคับให้ทำ

8. นิสัยและประเพณี บุคคลและกลุ่มบุคคลมักจะทำสิ่งต่างๆ ซึ่งเรามีนิสัยชอบกระทำอยู่ในสถานการณ์นั้นๆ

9. โอกาส บุคคลและกลุ่มบุคคลมักจะทำสิ่งต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบการปฏิบัติของสังคม โดยเฉพาะในทางที่เกี่ยวข้องกับจำนวนและชนิดของโอกาส ซึ่งโครงการของสังคมเอื้ออำนวยเข้ามามีส่วนร่วมกันในการกระทำเช่นนั้นเท่าที่พวกเขาได้รับรู้

10. ความสามารถ บุคคลและกลุ่มบุคคลมักจะทำสิ่งต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมกันในกิจกรรมบางอย่างที่ตนเห็นว่าสามารถทำในสิ่งที่ต้องการให้เขาทำในสถานการณ์เช่นนั้น

11. การสนับสนุน บุคคลและกลุ่มบุคคลมักจะทำสิ่งต่างๆ เริ่มปฏิบัติเมื่อเขาารู้สึกว่าเขาได้รับการสนับสนุนที่ดีพอให้กระทำการเช่นนั้น

องค์การอนามัยโลก (World Health Organization อ้างอิงใน ยุพิน ระพีพันธุ์, 2544, น. 21-22) เสนอปัจจัยพื้นฐานในการระดมการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ

1. ปัจจัยของสิ่งจูงใจจากสภาพความเป็นจริงชาวบ้านที่จะเข้าร่วมกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง ทั้งในแง่การร่วมแรง ร่วมทรัพยากร หรืออื่นๆ นั้น มีเหตุผลอยู่ 2 ประการ คือ

1.1 การมองเห็นว่าตนจะได้ประโยชน์ตอบแทนในสิ่งที่ตนทำไป ซึ่งถือเป็นเรื่องการกระตุ้นให้เกิดมีสิ่งจูงใจ

1.2 การได้รับคำบอกกล่าวหรือชักชวนจากเพื่อนบ้านให้เข้าร่วม โดยมีสิ่งจูงใจเป็นตัวนำ ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องของการก่อให้เกิดมีสิ่งจูงใจ

2. ปัจจัยโครงสร้างของช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วม แม้ว่าชาวชนบทเป็นจำนวนมากจะเห็นประโยชน์ของการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาแต่ก็ไม่อาจเข้าร่วมกิจกรรมได้เนื่องจากไม่เห็นช่องทางของการมีส่วนร่วม หรือเข้าร่วมแล้วก็ไม่ได้รับดังที่คาดคิดเอาไว้ เนื่องจากการเข้ามามีส่วนร่วมนั้นมิได้จัดรูปแบบความสัมพันธ์ที่เหมาะสม เช่น ภาวะผู้นำ ลักษณะการทำงาน กฎระเบียบแบบแผน เป็นต้น ดังนั้นปัจจัยพื้นฐานทางด้านโครงสร้างของช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วมจึงควรมีลักษณะดังนี้

2.1 เปิดโอกาสให้ทุกคนและทุกกลุ่มในชุมชนมีโอกาสเข้าร่วมในการพัฒนารูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง โดยการเข้าร่วมอาจอยู่ในรูปของการมีส่วนร่วมโดยตรงหรือโดยมีตัวแทนก็ได้

2.2 ควรมีกำหนดเวลาที่แน่ชัด เพื่อให้ผู้เข้าร่วมสามารถกำหนดเงื่อนไขของตนเองได้

2.3 กำหนดลักษณะกิจกรรมที่แน่นอน

3. ปัจจัยอำนาจในการส่งเสริมกิจกรรมของการมีส่วนร่วม โดยปกติที่ผ่านมาในกิจกรรมหนึ่งๆ แม้ว่าประชาชนจะเห็นด้วยและมีโอกาสเข้าร่วม แต่ไม่อาจกำหนดเป้าหมาย วิธีการหรือผลประโยชน์ของกิจกรรม เพราะสิ่งเหล่านี้เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้กระทำ

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527, น.183) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่

1. ความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลสำคัญและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เช่น การลงแขก การบำเพ็ญประโยชน์ การสร้างโบสถ์วิหาร

2. ความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือหรือมีเกียรติยศ ตำแหน่ง ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมทั้งๆ ที่ยังไม่มีศรัทธาหรือความเต็มใจอย่างเต็มเปี่ยมที่จะกระทำ เช่น ผู้ใหญ่ออกปากขอแรงผู้น้อยก็ช่วยแรง

3. อำนาจบังคับที่เกิดจากบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้ประชาชนถูกบีบบังคับให้มีส่วนร่วมในการกระทำต่างๆ เช่น บังคับให้ทำงานเยี่ยงทาส ฯลฯ

พัทยา สายหู (2529, น.246) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีความสำคัญและส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ได้ดำเนินการอยู่ในชุมชน ซึ่งความสำเร็จของโครงการพัฒนาชุมชนขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยที่เป็นลักษณะของโครงการ เช่น โครงการที่ประชาชนต้องการ
2. ปัจจัยที่มีลักษณะของชาวบ้านเอง เช่น ขยันขันแข็ง สามัคคี มีผู้นำดี
3. ปัจจัยที่มาจากทางราชการ เช่น โครงการสำคัญ มีงบประมาณเพียงพอ มีเจ้าหน้าที่

วิชาการสนับสนุน

4. ปัจจัยที่เป็นส่วนประกอบ เช่น การคมนาคมสะดวก วัสดุพร้อม เป็นต้น

ปรัชญา เวสารัชช์ (2528, น.170) ได้กล่าวถึงปัจจัยสำคัญซึ่งผลักดันให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนบท ดังนี้

1. ปัจจัยสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครองและความปลอดภัย

2. ปัจจัยผลักดันจากบุคคลอื่น โดยเฉพาะผู้นำ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

3. ปัจจัยที่เป็นรางวัลตอบแทน ได้แก่ ค่าตอบแทนแรงงาน เงินปันผลจากสหกรณ์ออมทรัพย์

4. ปัจจัยภายในตัวบุคคล ได้แก่ ความคาดหวังในประโยชน์ส่วนร่วม ความรู้สึกเกรงใจไม่กล้าปฏิเสธเมื่อถูกชักชวน หรือความรู้สึกว่าเป็นพันธะที่ต้องเข้าร่วม เพื่อให้เกิดความสามัคคี

นิวสตรอม (Newstorm, 1993 อ้างอิงใน ณรงค์ วาริชล, 2551, น.10) พบว่า ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วม คือ

4.1 ลักษณะขององค์กร โครงสร้างขององค์กร วัฒนธรรมขององค์กร หากองค์กรมีโครงสร้างใหญ่ ขั้นตอนการปฏิบัติมาก เช่น ระบบราชการ จะเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมได้

4.2 นโยบายองค์กรที่ขาดความชัดเจน จะทำให้บุคลากรไม่แน่ใจเป้าหมาย แนวทางการปฏิบัติ จึงเกิดความลังเลที่จะเข้าไปมีส่วนร่วม

4.3 ภาวะผู้นำในการทำงาน งานจะสำเร็จได้ต้องควบคุม ภาวะผู้นำประเภทนี้จะเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมได้

4.4 ลักษณะงาน ซึ่งหากว่างานที่สามารถทำสำเร็จได้ด้วยตัวเอง เช่น งานในห้องทดลอง ลักษณะงานเช่นนี้จะทำให้บุคลากรไม่เห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วม

4.5 ความแตกต่างระหว่างบุคคล เช่น ระดับการศึกษา อาชีพ โดยถ้าหากบุคลากรที่มีระดับการศึกษาที่สูงอยู่ในตำแหน่งหน้าที่ความรับผิดชอบมาก ก็จะแสวงหาการมีส่วนร่วมมากกว่า บุคลากรที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า และหน้าที่ความรับผิดชอบที่น้อยกว่าด้วย

โคเฮน และอัฟฮอฟฟ์ (Cohen & Uphoff, 1980 อ้างอิงใน ณรงค์ วารีชล, 2551, น.9) กล่าวว่า มีปัจจัยหลายอย่างที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม ได้แก่

1. เพศ
2. อายุ
3. สถานภาพสมรส
4. ระดับการศึกษา
5. อาชีพ
6. รายได้
7. ระยะเวลาที่อยู่ในท้องถิ่น
8. สถานภาพการทำงาน

อรพรรณ ภมรสวรรณ (2544) กล่าวว่า การที่ประชาชนในชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาใดๆ มากน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ ทั้งปัจจัยภายนอกชุมชนและปัจจัยภายในชุมชน เช่น แบบแผนการดำเนินชีวิต ความรู้และทัศนคติต่อกิจกรรมนั้นๆ การมีโอกาสและการได้รับการสนับสนุนจากภายนอก นโยบายการพัฒนาของรัฐ บทบาทของทางราชการต่อการพัฒนาโครงสร้างทางการเมืองและสังคม เป็นต้น

Koufman (1949, p.7) ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนในชนบท พบว่า อายุ เพศ การศึกษา ขนาดของครอบครัว อาชีพ รายได้และระยะเวลาการอยู่อาศัยในท้องถิ่น มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

ประยูร ศรีประสาธน์ (2542, น.5) ได้นำเสนอปัจจัยของการมีส่วนร่วม ว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม มีด้วยกัน 3 ปัจจัย คือ

1. ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ เพศ
2. ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ การศึกษา อาชีพ รายได้ และการเป็นสมาชิกกลุ่ม
3. ปัจจัยด้านการสื่อสาร ได้แก่ การรับข่าวสารจากสื่อมวลชนและสื่อบุคคล

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527, น.186) กล่าวถึงเงื่อนไขของการมีส่วนร่วมของประชาชนมีอย่างน้อย 3 ประการ คือ

1. ประชาชนต้องมีอิสรภาพที่จะมีส่วนร่วม
2. ประชาชนต้องสามารถที่จะมีส่วนร่วม
3. ประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม

นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับเงื่อนไขอื่นๆ อีกดังนี้

1. ประชาชนต้องมีเวลา
2. ประชาชนต้องไม่เสียค่าใช้จ่ายเกินกว่าที่คาดว่าจะได้รับผลคืนกลับมา
3. ประชาชนต้องมีความสนใจ
4. ประชาชนต้องสามารถสื่อสารด้วยความเข้าใจต่อกันทั้งสองฝ่าย
5. ประชาชนต้องไม่รู้สึกว่าเป็นผลกระทบกระเทือนต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือสถานภาพทางสังคม

สังคม

W.W Reeder (1963, pp.35-39 อ้างอิงใน สานิตย์ บุญชู, 2527, น.11-12) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม หรือไม่เข้ามามีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. บุคคล และกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้นสอดคล้องกับความเชื่อพื้นฐาน ทศนคติ และค่านิยมของตน
2. บุคคล และกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้นมีคุณค่าสอดคล้องกับประโยชน์ของตน
3. บุคคล และกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้นมีเป้าหมายที่จะส่งเสริม และปกป้องรักษาผลประโยชน์ของตน
4. บุคคล และกลุ่มบุคคลจะได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ก็ต่อเมื่อตนเองได้เคยมีประสบการณ์ที่เป็นอกติต่อกิจกรรมนั้นมาแล้ว
5. บุคคล และกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้นสอดคล้องกับสิ่งที่ตนเองได้มาหรือหวังเอาไว้
6. บุคคล และกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ย่อมขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของตนเองเป็นใหญ่
7. การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ของบุคคลและกลุ่มบุคคล จะกระทำโดยการบีบบังคับไม่ได้

8. การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ของบุคคล และกลุ่มบุคคลย่อมขึ้นอยู่กับอุปนิสัย และจารีตประเพณี

9. บุคคล และกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ย่อมขึ้นอยู่กับโอกาสที่จะเอื้ออำนวย

10. การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ของบุคคล และกลุ่มบุคคลย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถ

11. บุคคล และกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ก็ต่อเมื่อได้รับการสนับสนุน กระตุ้น ยั่วยุ และจูงใจให้เกิดขึ้น

จากแนวคิดดังกล่าว สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น ประชาชนควรจะได้เข้าร่วมกิจกรรม ตั้งแต่ขั้นตอนแรก คือ การค้นปัญหา ตระหนักถึงปัญหานั้นๆ แล้วก็เข้าร่วมในขั้นตอนการวางแผนเพื่อหาวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ประชาชนยังควรจะต้องมีส่วนร่วมในการลงทุนด้วยเงินทอง แรงงานหรือวัสดุอุปกรณ์และต่อจากนั้นประชาชนก็ควรที่จะมีส่วนร่วมในการประเมินผลงานด้วย

ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชน

อคิน รพีพัฒน์ (2527, น.107-111) ได้กล่าวถึงทฤษฎีการมีส่วนร่วม 2 ทฤษฎี ซึ่งสรุปได้ดังนี้คือ

1. ทฤษฎีการเกลี้ยกล่อมมวลชน (Mass Persuasion) การเกลี้ยกล่อม หมายถึง การใช้คำพูดหรือการเขียน เพื่อมุ่งให้เกิดความเชื่อถือและการกระทำ ซึ่งการเกลี้ยกล่อมมีประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาการขัดแย้งในการปฏิบัติงานและถ้าให้เกิดผลดีผู้เกลี้ยกล่อมต้องมีศิลปะในการสร้างความสนใจเรื่องที่จะเกลี้ยกล่อมให้เข้าใจแจ่มชัด ให้เกิดศรัทธาตรงกับความต้องการของผู้ถูกเกลี้ยกล่อม โดยเฉพาะในเรื่องของความต้องการของตนเอง ตามหลักทฤษฎีของมาสโลว์ (Maslow's Theory) ที่เรียกว่าระดับขั้นของความต้องการ (Hierarchy of Needs) คือความต้องการของตนเป็นไปตามลำดับจากน้อยไปหามากมีทั้งหมด 5 ระดับดังนี้คือ

1.1 ความต้องการทางด้านสรีระวิทยา (Physiological Needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ (Survival Needs)

1.2 ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยของชีวิต (Safety land security needs) ได้แก่ ความต้องการที่จะอยู่อย่างมีความปลอดภัยจากการถูกทำร้ายร่างกาย

1.3 ความต้องการทางด้านสังคม (Social Needs) ความต้องการความรักความต้องการที่จะให้สังคมยอมรับว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

1.4 ความต้องการที่จะมีเกียรติยศชื่อเสียง (Self Esteem Needs) ได้แก่ ความภาคภูมิใจ ความต้องการดีเด่นในเรื่องใดเรื่องหนึ่งของสังคม

1.5 ความต้องการความสำเร็จแห่งตน (Self Actualization Needs) เป็นความต้องการในระดับสูง ซึ่งเป็นความต้องการที่อยากจะให้เกิดความสำเร็จในทุกสิ่งทุกอย่างตามความนึกคิดของตนเองเพื่อจะพัฒนาตนเองได้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้

จากทฤษฎีดังกล่าวพอสรุปได้ว่า การเกลี้ยกล่อมเป็นปัจจัยหนึ่งที่น่าไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนได้ โดยเฉพาะถ้าการเกลี้ยกล่อมนั้นเป็นเรื่องที่ต่างกับความต้องการขั้นพื้นฐานที่เกิดจากความพึงพอใจของมนุษย์แล้ว ก็ย่อมจะส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมได้ในที่สุด

2. ทฤษฎีการระดมสร้างขวัญของคนในชาติ (National Moral) คนเรามีความต้องการทางกายและใจ ถ้าคนมีขวัญดีผลการทำงานก็จะสูงตามไปด้วย แต่ขวัญไม่ดีผลงานก็จะต่ำไปด้วยทั้งนี้เนื่องจากขวัญเป็นสถานการณ์ทางจิตใจที่แสดงออกในรูปพฤติกรรมต่างๆ นั่นเอง การสร้างขวัญให้ดีต้องพยายามสร้างทัศนคติที่ดีต่อผู้ร่วมงาน เช่น การไม่เอาไรต์เอาเปรียบให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับงานเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น เป็นต้น เมื่อใดก็ตามถ้าคนขวัญดีจะเกิดมีสำนึกในความรับผิดชอบอันจะเกิดผลดีแก่หน่วยงานทั้งในส่วนที่เป็นขวัญส่วนบุคคลและเป็นขวัญของกลุ่มดังนั้นจะเห็นได้ว่าขวัญของคนเราจะเป็นสิ่งสำคัญโดยเฉพาะคนที่มีความดีนั้นย่อมเป็นปัจจัยหนึ่งที่น่าไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ได้เช่นกัน

3. ทฤษฎีการสร้างความรู้สึกชาตินิยม (Nationalism) ปัจจัยประการหนึ่งที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วม คือ การสร้างความรู้สึกชาตินิยมให้เกิดขึ้น หมายถึง ความรู้สึกเป็นตัวของตัวเองที่จะอุทิศหรือเน้นค่านิยมเรื่องผลประโยชน์รวมของชาติมีความพอใจในชาติของตัวเอง พอใจในเกียรติภูมิจงรักภักดีผูกพันต่อท้องถิ่น

4. ทฤษฎีการสร้างผู้นำ (Leadership) การสร้างผู้นำจะทำให้ประชาชนทำงานด้วยความเต็มใจ เพื่อบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน ทั้งนี้เพราะผู้นำเป็นปัจจัยของการร่วมกลุ่มคน จูงใจคนไปยังเป้าหมายโดยทั่วไปแล้วผู้นำจะมีทั้งผู้นำที่ดี เรียกว่า ผู้นำปฏิฐาน (Positive leader) ผู้นำพลวัต คือ เคลื่อนไหวทำงานอยู่เสมอ (Dynamic leader) และผู้นำทางไม่ดี คือ ไม่มีผลงานสร้างสรรค์ที่เรียกว่า ผู้นำนิเสธ (Negative leader) ผลของการใช้งานมีคุณภาพ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และร่วมกันรับผิดชอบ ดังนั้นการสร้างผู้นำที่ดีย่อมจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ด้วยดีนั่นเอง

5. ทฤษฎีการใช้วิธีและระบบทางการบริหาร (Administrative and Method) การใช้ระบบบริหารในการระดมความร่วมมือเป็นวิธีการหนึ่งด้วย เพราะใช้กฎหมายระเบียบแบบแผน เป็นเครื่องมือในการดำเนินการ แต่อย่างไรก็ตามผลของความร่วมมือยังไม่มีระบบใดที่ดีที่สุดในเรื่องการบริหาร เพราะธรรมชาติของคนถ้าทำงานตามสมัครใจอย่างไม่มีใครบังคับก็ทำงานด้วยความรัก แต่ไม่ได้ควบคุมก็ไม่เป็นไปตามนโยบายและความจำเป็นร่วมกันของรัฐ เพราะการใช้ระบบบริหารเป็น

การให้ปฏิบัติตามนโยบายและความจำเป็นร่วมกันของรัฐ เพราะการใช้ระบบบริหารเป็นการให้ปฏิบัติตามนโยบายเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

6. ทฤษฎีการติดต่อสื่อสาร (Communication Theory) โรเจอร์ (Roger) (อ้างอิงใน สัตยชัย สุตินันท์วิหิต, 2539) ได้ระบุถึงความสัมพันธ์ระหว่างการรับของใหม่กับกระบวนการติดต่อสื่อสารได้ว่า การที่บุคคลมีการรับของใหม่นั้นขึ้นอยู่กับกระบวนการติดต่อสื่อสาร ช่องทางการสื่อสารและปัจจัยที่เกี่ยวกับลักษณะส่วนตัว ดังนี้

6.1 ปัจจัยที่เกี่ยวกับลักษณะส่วนตัว ซึ่งได้แก่ อายุของบุคคล สถานภาพทางสังคม ฐานะทางเศรษฐกิจ ซึ่งรวมถึง รายได้ ขนาดที่ดิน การถือครองที่ดินและความสามารถเฉพาะอย่าง ซึ่งรวมถึงระดับการศึกษา

6.2 ช่องทางการสื่อสาร ความรู้หรือกระบวนการสื่อสาร ซึ่งประกอบด้วยผู้ส่งสารหรือแหล่งกำเนิดข่าวสาร ช่องทางการสื่อสารและผู้รับสาร สำหรับช่องทางการสื่อสารซึ่งเป็นวิธีการที่ผู้สื่อสารถ่ายทอดไปยังผู้รับสารแยกได้ 2 ลักษณะคือ

6.2.1 ช่องทางการสื่อสารมวลชน (Mass Media Channel) เป็นวิธีการในการถ่ายทอดข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับสื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสารหรือสิ่งตีพิมพ์อื่นๆ เช่น ภาพยนตร์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น

6.2.2 ช่องทางสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Channel) เป็นการติดต่อระหว่างบุคคลเพื่อถ่ายทอดข่าวสารระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร โรเจอร์ (Roger) ยังได้กล่าวอีกว่า สื่อมวลชนมีความสำคัญในการเพิ่มความรู้การแพร่กระจายข่าวสาร รวมทั้งสามารถในการปรับเปลี่ยนทัศนคติของบุคคลได้และสื่อบุคคลมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคลได้มากกว่า จึงอาจสรุปได้ว่า กระบวนการติดต่อสื่อสารมีอิทธิพลต่อการเพิ่มความรู้ ความสามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติของบุคคลได้ ย่อมส่งผลให้มีความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้น สร้างความตระหนักให้แก่บุคคลมากขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนมากขึ้น จากทฤษฎีต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น เป็นทฤษฎีที่ชี้ให้เห็นถึงสาเหตุของการนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชน เนื่องจากสังคมมีกลุ่มหรือองค์กร ประชาชนที่แตกต่างทั้งในวิถีชีวิต ค่านิยมและทัศนคติ การนำทฤษฎีที่เหมาะสมกับกลุ่มประชาชนนั้นๆ ไปใช้ เพื่อการที่สมาชิกในกลุ่มเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความสมัครใจ จึงเป็นหัวข้อที่น่าสนใจในการทำการศึกษาวิจัย ทั้งนี้ในปัจจุบันโดยคาดว่าเป็นทฤษฎีที่ก่อให้เกิดความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนได้มากที่สุดทฤษฎีหนึ่งได้แก่ ทฤษฎีการติดต่อสื่อสาร เนื่องจากเป็นช่องทางที่เข้าถึงประชาชนได้สะดวกและรวดเร็วโดยสื่อต่างๆ เช่นหนังสือพิมพ์ นิตยสาร วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น ซึ่งสื่อมวลชนเหล่านี้มีความสำคัญในการเพิ่มความรู้การแพร่กระจายข่าวสาร รวมทั้งสามารถในการปรับเปลี่ยนทัศนคติบุคคลได้และทฤษฎีที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ด้วยดี อีกทฤษฎีหนึ่งคือ ทฤษฎีการสร้างผู้นำ (Leadership) จากวัตถุประสงค์ของทฤษฎีที่กล่าวว่า ผู้นำจะเป็นปัจจัยของการ

รวมกลุ่มคนจูงใจคนไปยังเป้าประสงค์ ผลของการใช้ทฤษฎีจึงนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนได้ ในที่สุด นอกจากนี้ทฤษฎีการใช้วิธีการและระบบทางการบริหาร (Administrative and Method) เป็นทฤษฎีที่สอดคล้องกับระบบการก่อให้เกิดความร่วมมือในประเทศไทยมากที่สุด เนื่องจากเป็นการ ใช้กฎหมาย ระเบียบแบบแผนเป็นเครื่องมือในการดำเนินการ เพื่อให้ปฏิบัติตามนโยบายเพื่อให้บรรลุ ถึงเป้าหมาย

บริบทชุมชนตำบลนางพญา

ประวัติศาสตร์ชุมชนตำบลนางพญา

ตำบลนางพญา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นชุมชนดั้งเดิมที่น้ำท่วมไม่ถึงจากการ สร้างเขื่อนสิริกิติ์ ตั้งอยู่ในหุบเขาภูพานาพอ เป็นภูเขามีสภาพสูงจากระดับน้ำทะเล 1,350 เมตร เดิม ตำบลนางพญา มี 2 หมู่บ้านอยู่ในการปกครองของตำบลหาดล้า อำเภอท่าปลา ก่อนการสร้างเขื่อน สิริกิติ์และต่อมาก็ได้แยกและตั้งเป็นตำบลขึ้นชื่อว่า “ตำบลนางพญา” เมื่อปี พ.ศ. 2521 ตำบล นางพญาเป็นชุมชนขนาดเล็ก มี 6 หมู่บ้าน ผู้คนตั้งบ้านเรือนเรียงตามเชิงเขา มีสายธารน้ำไหลผ่าน หมู่บ้านลงสู่อ่างเก็บน้ำเขื่อนสิริกิติ์ และหมู่บ้านส่วนหนึ่งติดกับอ่างเก็บน้ำ มีท่าเรือขนาดเล็ก มีการทำ ประมงหมู่บ้าน สภาพทั่วไป

1. ที่ตั้ง อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอท่าปลา ประมาณ 31 กิโลเมตร และศาลากลางจังหวัด อุตรดิตถ์ ประมาณ 71 กิโลเมตร ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของอำเภอท่าปลา และอยู่ทางทิศ ตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัดอุตรดิตถ์ มีพื้นที่ 243.78 ตารางกิโลเมตร หรือ 152,362.5 ไร่ แบ่ง การปกครองเป็น 6 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านน้ำพริ้ว หมู่ที่ 2 บ้านนาป่าคา หมู่ที่ 3 บ้านต้นแดง หมู่ ที่ 4 บ้านห้วยด้า หมู่ที่ 5 บ้านห้วยพญา และหมู่ที่ 6 บ้านท่าเรือ สภาพพื้นที่ของตำบลนางพญา ส่วนมากเป็นที่ราบเชิงเขา

2. อาณาเขต มีอาณาเขตติดต่อต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลจirim อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อ่างเก็บน้ำเขื่อนสิริกิติ์ ตำบลผาเลือด และ ตำบลท่า แฝก อำเภอน้ำปาด จังหวัดอุตรดิตถ์

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลป่าแดง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่

3. ประชากร จำนวนประชากรทั้งหมด 2,196 คน เป็นชาย 1,133 คน เป็นหญิง 1,063 คน จำนวนครัวเรือน 628 หลังคาเรือน (รายละเอียดดังตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 จำนวนประชากรจำแนกรายหมู่บ้าน ตำบลนางพญา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

หมู่ที่	หมู่บ้าน / ชุมชน	จำนวนครัวเรือน	ปี 2562		
			ชาย	หญิง	รวม
1	บ้านน้ำพร้าว	108	192	184	371
2	บ้านนาป่าคา	89	163	163	325
3	บ้านต้นแดง	210	362	333	681
5	บ้านห้วยพญา	109	2213	216	431
6	บ้านท่าเรือ	111	203	167	368
รวม		628	1,133	1,063	2,196

ที่มา : จากประชากรกลางปี 2562

4. สถานภาพ ประชากรตำบลนางพญาประกอบอาชีพหลายอาชีพ เช่น รับจ้างทั่วไป ทำการเกษตร และทำงานประจำ ฯลฯ ซึ่งส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 85 มีงานมีอาชีพ มีเพียงร้อยละ 15 ที่ไม่มีงานทำและกำลังเรียน เด็ก และผู้สูงอายุ สำหรับผู้ที่มีงานมีอาชีพ พบว่า ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ถึงร้อยละ 69 ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ร้อยละ 11 และทำงานประจำ ร้อยละ 5

5. ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม

5.1 ประเพณีตานก๋วยสลากเป็นประเพณีที่สำคัญที่ชุมชนร่วมกันกับวัด จัดขึ้นในวันแรม 14 ค่ำ เดือน 11 เป็นการอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว โดยการจัดของกินใส่ชะลอมเล็ก เรียก ก๋วยน้อย ของใช้และของกินใส่ชะลอมใหญ่ขนาดพออุ้มได้ เรียก ก๋วยอุ้ม แต่ละชะลอมจะมีใบลาน 1 ใบ (ใบสลาก เขียนถึงชื่อผู้อุทิศ ผู้รับส่วนกุศลและจำนวนชะลอม ผู้ที่อุทิศ ผู้ที่อุทิศส่วนกุศลนำใบลานมารวมกัน พระสงฆ์ทำพิธี พุทธศาสนิกชนนำสลากให้ผู้อุทิศฟัง คนอ่านข้อความ ในใบลานจะแลกใบลานที่อ่านเสร็จ กับชะลอมเล็ก ชะลอมใหญ่ พระสงฆ์เป็นผู้อ่านข้อความในใบลานและกรวดน้ำให้ผู้รับส่วนกุศล ตามชื่อที่ระบุในใบลาน)

5.2 ประเพณีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ ประเพณีนี้ทำช่วงสงกรานต์ของทุกปี โดยการเชิญผู้สูงอายุในหมู่บ้าน มารวมกันแล้วให้ลูกหลานนำน้ำอบ น้ำหอมมาล้างมือล้างเท้าให้ เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจให้ผู้สูงอายุ และเป็นการให้พรกับลูกๆหลานๆ ของผู้สูงอายุด้วย

5.3 ประเพณีบวงสรวงปู่อาชญา ประเพณีบวงสรวงปู่อาชญา จะจัดขึ้นปีละ 2 ครั้ง คือ ออก 13 ค่ำ เดือน 3 เหนือ และออกสามค่ำ เดือน 9 เหนือ ของทุกปี เป็นประเพณีที่คนส่วนใหญ่ใน

ตำบลที่มีลูกหลานไปประกอบอาชีพต่างถิ่น เช่น ไปเป็นทหารเกณฑ์ ไปศึกษาต่อ คนที่อยู่ที่บ้านก็จะไปบ่นไว้ เมื่อครบรอบปีถึงวันดังกล่าวไม่มีใครได้รับอันตรายใดๆ ชาวบ้านก็มารวมตัวกันเพื่อทำพิธีเซ่นไหว้ (แก้บน) เจ้าปู่อาชญา

5.4 ประเพณีสะเดาะเคราะห์หมู่บ้าน ทำช่วงหลังสงกรานต์ โดยโยงสายสิญจน์ตั้งแต่หัวบ้านจนถึงท้ายบ้านและรอบหลังคาเรือนทุกหลังคาเรือน โดยมีความเชื่อว่า เป็นการขับไล่สิ่งชั่วร้าย และให้ชาวบ้านประสบโชคดีมีสุข เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จากนั้นก็จะมีการทำบุญตักบาตร พระสงฆ์ รดน้ำมนต์ และชาวบ้านร่วมรับประทานอาหารร่วมกัน

5.5 ประเพณีทำขวัญข้าว ประเพณีนี้ในหนึ่งปีจะมีการทำขวัญข้าว 3 ครั้ง คือ เวลาปลูกข้าวเสร็จข้าวเจริญงอกงามดี เวลาเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จ และเวลาวันสงกรานต์พิธีทำขวัญข้าว จะมีบายศรี 3 ยอดหมากพลู กล้วยสุก น้ำอ้อย ข้าวสุก ฐูป เทียน ใบเกล็ดหลิน ใบคำคุณ ใบขนุน จุดประสงฆ์ในการทำขวัญข้าวคือเป็นการเคารพต่อพระแม่โพสพ ที่ให้ข้าวให้น้ำแก่มนุษย์

6. สถานที่สำคัญ

6.1 สถานบริการสาธารณสุข ได้แก่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลนางพญา

6.2 สถานศึกษา เป็น โรงเรียนประถมศึกษา-มัธยมศึกษาตอนต้น ได้แก่ โรงเรียนน้ำพร้าวสามัคคี กศน.ตำบลนางพญา และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านน้ำพร้าว

6.3 สถานที่ราชการอื่น ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลนางพญา ที่พักสายตรวจ

6.4 ศาสนสถาน ได้แก่ วัดน้ำพร้าว

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นอกจากการศึกษาในด้านทฤษฎีต่างๆ ที่กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยยังได้ศึกษาถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและมีความคล้ายคลึงกับการศึกษาและการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่อื่นๆ ซึ่งเป็นงานวิจัยที่ให้แนวคิดที่ดี และมีรูปแบบที่มีความหลากหลายอันได้แก่ การพัฒนารูปแบบการขยายผลการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม แนวทางการจัดการขยะของเยาวชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กลยุทธ์การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วม พัฒนาระบบบริหารจัดการขยะชุมชนแบบมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมในการคัดแยกขยะมูลฝอยของครัวเรือน การศึกษารูปแบบและการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชาวบ้าน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอย การจัดการขยะในครัวเรือนของประชาชนและการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการขยะมูลฝอย กลยุทธ์การจัดการขยะชุมชนแบบประชาชนมีส่วนร่วม ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการจัดการขยะมูลฝอยโดยชุมชน การแยกขยะในประเทศญี่ปุ่น : บทบาทภาครัฐและภาคประชาชน ดังจะกล่าวต่อไป

ถวัลย์ พวงบุบผา และคนอื่นๆ (2560) การพัฒนารูปแบบการขยายผลการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมในเขตเทศบาลตำบลวังผาง อำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน โดยผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. การสร้างทักษะการบริหารจัดการขยะ เน้นกระบวนการสร้างความรู้ความตระหนัก โดยผ่านกิจกรรมการอบรมให้ความรู้ การศึกษาดูงาน รวมทั้งการประชุมประจำเดือน การสรุปรายงานในแต่ละกิจกรรมทำให้เกิดได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน รวมทั้งแลกเปลี่ยนกับชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการขยะ

2. แนวทางและรูปแบบในการบริหารจัดการขยะของชุมชน ได้แก่

2.1 ใช้รถที่ใช้ทางการเกษตรของหมู่บ้านที่มีอยู่จำนวน 4 คัน มาใช้ในการดำเนินการจัดเก็บและขนขยะ 1 คัน

2.2 ทดลองเก็บและขนขยะมูลฝอยสัปดาห์ละ 1 วัน คือวันพุธโดยการแบ่งพื้นที่จัดเก็บ (เก็บ 2 หมอด จาก 4 หมอด ได้แก่ หมอดในเวียงและหมอดกู่ขาว)

2.3 เส้นทางในการเก็บและขนขยะมูลฝอยใช้เส้นทางในการเก็บขนของเทศบาลที่เคยดำเนินการจัดเก็บมาแล้ว ช่วงเวลาระหว่างเวลา 07.30-09.00 น.

2.4 ใช้คนในการจัดเก็บขนและขนขยะ วันละ 3 คน ขับรถ 1 คน และคนเก็บขนจำนวน 2 คน

2.5 การกำจัดขยะมูลฝอยที่จัดเก็บมา โดยใช้วิธีการเผาในเตาเผาไร้ควันของกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่ตั้งอยู่ที่ศูนย์การเรียนรู้หนองปลิง ของเทศบาลฯ ระยะทางประมาณ 2.3 กิโลเมตร

2.6 ดำเนินการกำจัดขยะโดยวิธีการเผา ระหว่างเวลา 10.00-14.00 น. ใช้เวลาในการเผา 2 วันๆ ละ 4 ชั่วโมงทั้งหมด

2.7 ส่งเสริมการคัดแยกขยะพลาสติกเพื่อทำพลังงานทางเลือก (ทำร่วมกับการจัดเก็บและขนขยะ)

2.8 ส่งเสริมคัดแยกขยะที่ต้นทาง จากครัวเรือน ร้านค้า ร้านอาหาร สถานประกอบการในหมู่บ้าน

2.9 ส่งเสริมการออมขยะ ออมบุญในผู้สูงอายุในการรวบรวมขยะรีไซเคิล แล้วนำมาจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุเดือนละ 1 ครั้ง ในวันรับเบี้ยยังชีพ

3. ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จ ในการดำเนินการจัดเก็บและขนขยะรวมถึงการกำจัดขยะด้วยชุมชนเองประกอบด้วย การขยายการมีส่วนร่วมเกิดขึ้นในระดับของทีมวิจัยของเทศบาลกับทีมวิจัยชุมชนในอีก 9 ชุมชน โดยการมีส่วนร่วมในการระดมความคิดเห็น ในประเด็นปัญหา ความรุนแรงและอุปสรรคของการดำเนินงาน รวมทั้งทบทวนต้นทุนเดิม บริบทชุมชนผ่านกระบวนการประชุมทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมไปถึงการปรับทิศทางกระบวนการขับเคลื่อน การปรับรูปแบบ

กิจกรรมของโครงการเป็นระยะๆ รวมทั้งการสร้างความรู้ ความเข้าใจของทีมงานในการเก็บ การขน และกำจัดขยะชุมชน ถึงการเปลี่ยนแปลงการดำเนินงานจากเทศบาลมาเป็นชุมชน ซึ่งต้องได้รับความร่วมมือจากประชาชนในการคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง ตั้งแต่ในระดับครัวเรือน ร้านค้า ร้านอาหาร สถานประกอบการ โดยคนในชุมชนเป็นผู้จัดเก็บ การขน และกำจัดขยะด้วยตนเอง โดยมีกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) กลุ่มแม่บ้านร่วมกันดำเนินการคัดแยกขยะในงานวัด งานบุญ งานฌาปนกิจศพในชุมชน โดยมีกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม เป็นหน่วยงานที่สนับสนุนองค์ความรู้ในการบริหารจัดการตั้งแต่เริ่มต้น วัสดุอุปกรณ์ และงบประมาณที่จำเป็นในการดำเนินงาน และต้องกำหนดเป็นแผนงาน กิจกรรม ปฏิทินของชุมชน

4. การพัฒนารูปแบบการขยายผลการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม เกิดจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของทีมวิจัยและผู้นำชุมชน โดยยึดบริบทของแต่ละชุมชน และความพร้อมในการดำเนินงานทั้งด้านคนงาน และงบประมาณที่จะใช้ในการดำเนินงาน กิจกรรมที่ทุกชุมชนสามารถดำเนินการได้ทุกหมู่บ้าน ได้แก่ ควบคุมการใช้ถุงขยะในชุมชน จัดหาที่เก็บขยะอันตราย การคัดแยก การรวบรวมเศษขยะพลาสติก รองลงมาคือกิจกรรมรณรงค์งานบุญ งานฌาปนกิจศพลดขยะ จัดอบรมให้ความรู้การจัดการขยะในหมู่บ้าน จัดหาที่เก็บขยะอันตราย เพราะเห็นว่าเป็นกิจกรรมที่ชุมชนมีความพร้อมเคยชิน เคยปฏิบัติกันอยู่บ้าง จึงไม่น่าจะยากในการปฏิบัติและมีโอกาสประสบความสำเร็จได้ง่าย

จากการวิจัยดังกล่าว สรุปได้ว่า การจัดการขยะจะมีการพัฒนาและประสบความสำเร็จได้ ขึ้นอยู่กับการสร้างทักษะโดยเน้นกระบวนการสร้างความรู้ความตระหนัก โดยผ่านกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน โดยมีแนวทางเป็นของชุมชนเองและสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมโดยยึดบริบทของชุมชน และที่สำคัญต้องได้รับความร่วมมือจากประชาชนเพื่อขยายการมีส่วนร่วมโดยมีหน่วยงานภาครัฐในชุมชนให้การสนับสนุน

พัสรินทร์ พันธุ์แน่น และคนอื่นๆ (2558) แนวทางการจัดการขยะของเยาวชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านมั่นคงชุมชนบางบัว เขตบางเขน โดยพบว่า มีการเปลี่ยนแปลงจากชุมชนชนบท เป็นชุมชนเมือง ที่เริ่มจากเป็นชุมชนแออัด แล้วปรับมาเป็นบ้านมั่นคงที่มีระบบระเบียบและความถูกต้องของกรรมสิทธิ์ในพื้นที่ ปริมาณขยะที่เกิดขึ้นในชุมชน เฉลี่ยประมาณ 1-1.6 กิโลกรัมต่อวัน ประเภทของขยะมีหลากหลายชนิด โดยส่วนใหญ่สามารถแยกเพื่อขายซึ่งจะทำให้เกิดรายได้เพิ่ม มีส่วนน้อยที่จำเป็นต้องทิ้ง ที่ผ่านมากการจัดการขยะยังไม่ประสบความสำเร็จ เพราะขาดความร่วมมือจากประชาชน ดังนั้นแนวทางการจัดการขยะที่เหมาะสมของชุมชน จะต้องแบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ ระยะแรก ต้องรณรงค์ให้ประชาชนคัดแยกขยะ เพื่อให้ปริมาณขยะที่ทิ้งน้อยลง และนำขยะรีไซเคิลมาขาย ตลอดจนเน้นทิ้งขยะในถังรวม ระยะต่อไป คือ การทำธนาคารขยะ โดยร่วมมือกับเครือข่ายคลองบางบัว เพื่อให้มีปริมาณขยะรีไซเคิลมากพอที่จะทำให้เกิดกิจกรรมต่อเนื่อง มีบุคลากรผลัดเปลี่ยนกันระหว่างชุมชนเครือข่าย มีอำนาจต่อรองเรื่องราคาที่จะทำให้มูลค่าของขยะสูงกว่าการ

ขายให้กับคนกลาง อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้ได้ทำให้เด็กและเยาวชนเกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับความคิดและพฤติกรรม เช่นเดียวกับผู้ใหญ่ที่มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น

จากการวิจัยดังกล่าว สรุปได้ว่า แนวทางการจัดการขยะที่เหมาะสมของชุมชน แบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ ระยะแรก รมรงค์คัดแยกขยะประเภทรีไซเคิลจะส่งผลให้ปริมาณขยะที่จำเป็นต้องทิ้งในถังรวมน้อยลงและเป็นการเพิ่มรายได้ ระยะที่สอง คือ ร่วมมือกับเครือข่ายการทำธนาคารขยะเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องของกิจกรรม ส่งผลให้ประชาชนมีความคิดและพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น

วชิราภรณ์ ขุนจันทร์ และคนอื่นๆ (2557) กลยุทธ์การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมในเทศบาลเมืองเขารูปช้าง โดยพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจในการจัดการขยะ และแหล่งกำเนิดขยะ แต่ส่วนใหญ่ไม่ได้ปฏิบัติในการคัดแยกขยะ การทดลองใช้กติกาท้องถิ่นด้านการจัดการขยะ ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้และปฏิบัติร่วมกันในชุมชน และทำให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการจัดการปัญหาขยะได้มากขึ้น แต่ไม่สามารถลดปริมาณขยะลงได้ เนื่องจากมีปัจจัยอื่นเข้ามาเกี่ยวข้อง จึงกำหนดแนวทางเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการปัญหา โดยเทศบาลร่วมกับหน่วยงานสำคัญในพื้นที่ร่วมกันกำหนดนโยบายและแนวทางในการจัดการปัญหาร่วมกันอย่างเป็นระบบ ได้ข้อสรุปจากการประชุมระดมสมองว่าควรมีการจัดทำบันทึกข้อตกลงด้านการจัดการปัญหาขยะร่วมกันระหว่างหน่วยงานในพื้นที่ โดยมีภาคประชาชนร่วมดำเนินการ เพื่อให้การจัดการปัญหาขยะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

จากการวิจัยดังกล่าว สรุปได้ว่า การแก้ปัญหาขยะที่มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลต้องมีหน่วยงานสำคัญในพื้นที่มาร่วมดำเนินการร่วมกับประชาชน โดยการกำหนดนโยบายหรือกติกาท้องถิ่นซึ่งจะส่งผลให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย เกิดการเรียนรู้และร่วมลงมือปฏิบัติ เป็นการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการขยะ

จารุณี สุตะชา อูรา ปราภมณตรี และคนอื่นๆ (2560) การศึกษารูปแบบและการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชาวบ้าน : กรณีชุมชนบะขามและชุมชนการเคหะเขตเทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น พบว่า

1. ชุมชนบะขาม เป็นชุมชนดั้งเดิมที่มีลักษณะเป็นชุมชนชนบทของจังหวัดขอนแก่น ที่เชื่อกันว่า มีอายุการตั้งชุมชนมาไม่น้อยกว่า 80-90 ปีผ่านการต่อสู้เรื่องโฉนดเอกสารสิทธิ์ที่ดินระหว่างชาวชุมชนบะขามเองกับภาครัฐ ยาวนานกว่า 40 ปี และบรรลุผลสำเร็จได้รับโฉนดที่ดิน เมื่อปี พ.ศ. 2551 โดยมีวิวัฒนาการจากชุมชน “บุกรุก” มาเป็น “ชุมชนต้นแบบ” มีความโดดเด่นในหลายๆ ด้าน ได้แก่

- 1.1 ด้านการบริหารจัดการตนเอง
- 1.2 ด้านวัฒนธรรมและงานบุญประเพณี

- 1.3 ด้านการต่อสู้เพื่อเอกสารสิทธิชุมชนบะขาม
- 1.4 ด้านการจัดการขยะที่ต้นทาง
- 1.5 ด้านผู้นำชุมชนเป็นปราชญ์ท้องถิ่น และครูสอนดีระดับประเทศ
- 1.6 ด้านการสร้างเครือข่ายศูนย์การเรียนรู้และการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในทุก

ระดับ

2. ชุมชนเคหะ เป็นชุมชนเมืองหมู่บ้านจัดสรร เป็น 1 ใน 95 ชุมชนของเทศบาลนครขอนแก่น เป็นโครงการของการเคหะแห่งชาติแห่งแรกในจังหวัดขอนแก่น ที่ก่อสร้างที่พักอาศัยราคาถูกแก่ผู้มีรายได้น้อยที่ไม่มีบ้านเป็นของตนเอง ผู้อยู่อาศัยที่เป็นสมาชิกชุมชนมาจากหลายจังหวัดหลายภูมิภาคหลากหลายอาชีพ จากชุมชนเล็กๆ กลายเป็นชุมชนใหญ่ มีสถานที่สำคัญในชุมชน เช่น ศาลาชุมชน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กกิจการเคหะ ศูนย์คอมพิวเตอร์ห้องสมุดไทยสร้างสรรค์ หอกระจายข่าว เป็นสถานที่สาธารณประโยชน์เปิดให้สมาชิกชุมชนทำกิจกรรมร่วมกันโดยปัจจุบันมีนางสาวอุรา ปราภมมนตรี เป็นประธานชุมชน (ตั้งแต่ปี 2546-ปัจจุบัน เป็นเวลา 13 ปี และเป็นประธานอาสาสมัครสาธารณสุขสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ชุมชนการเคหะ

จากการศึกษาสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของชุมชนบะขามและชุมชนการเคหะในปัจจุบันที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อการจัดการขยะโดยชุมชน พบว่า

1. ชุมชนบะขามและชุมชนการเคหะมีประสบการณ์ในการทำกิจกรรมด้านการจัดการขยะในชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชาวบ้านอย่างมาก เป็นชุมชนที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นชุมชนต้นแบบของการจัดการขยะในเขตเทศบาลนครขอนแก่น
2. ชุมชนบะขามและชุมชนการเคหะสามารถประสานงานหน่วยงานเครือข่ายภายนอกมาสนับสนุนกิจกรรมของชุมชนได้อย่างหลากหลายและต่อเนื่อง
3. ชุมชนบะขามและชุมชนการเคหะสามารถสร้างและขยายเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ได้เป็นวงกว้าง และได้รับการยอมรับในระดับนโยบายของรัฐทุกระดับ
4. ชุมชนบะขามและชุมชนการเคหะมีผู้นำที่ได้รับการยอมรับจากภายในชุมชนและหน่วยงานภายนอกชุมชน มีความรู้ความเข้าใจด้านสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเป็นผู้นำที่มีบุคลิกภาพคล่องตัวเสียสละและอุทิศตนเพื่อประโยชน์สาธารณะ

จากการศึกษารูปแบบการจัดการขยะโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในชุมชนบะขามที่เหมาะสมต่อสภาวะปัจจุบัน และแนวทางการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับชุมชนการเคหะเขตเทศบาลนครขอนแก่นในลักษณะเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันอันจะนำไปสู่การขยายผลแก่พื้นที่อื่นๆ พบว่า

1. ชุมชนบะขาม
 - 1.1 ประชุมเพื่อให้ข้อมูลสถานประกอบการหอพัก หรือสร้างความร่วมมือในการทำ

กิจกรรม

1.2 ประชุมเพื่อชี้แจงความร่วมมือแผนหรือกระบวนการปฏิบัติสถานประกอบการ
หอพักต้นแบบ

1.3 เตรียมวัสดุอุปกรณ์ ชุดคัดแยกขยะ สื่อป้ายประชาสัมพันธ์

1.4 มอบและติดตั้ง ป้าย วัสดุอุปกรณ์ชุดคัดแยกขยะ และชี้แจงการคัดแยกขยะใน
สถานประกอบการที่พัก

1.5 อาสาสมัคร 2 คน ทำหน้าที่รวบรวมขยะจากซอยชาตะผดุง 5 ,ซอยชาตะผดุง 7,
ซอยชาตะผดุง 9,ซอยชาตะผดุง 11, ซอยแก้วสายหยุดและถนนบะขาม จากเวลา 17.00-23.00 น. ไป
รวบรวมไว้ ณ จุดรวบรวมซอยชาตะผดุง 7 และจุดรวบรวมถนนบะขามเยื้องโรงเรียนวรรณรัตน์
(อาสาสมัครปฏิบัติงานทุกวัน)

1.6 อาสาสมัคร 2 คน ทำหน้าที่เก็บถังขยะ ล้างถังขยะและปฏิบัติหน้าที่แทนกรณีที่มี
แรงไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้

1.7 จุดรวบรวมเป็นจุดเดียว คือจุดรวบรวมถนนบะขาม บริเวณเยื้องประตูแขวงการ
ทางด้านข้าง แต่ก็ได้ทำการปรับเปลี่ยนจุดรวบรวมอีกครั้งเนื่องจากพบข้อร้องเรียนปัจจุบันใช้โรงปุ๋ย
บึงทุ่งสร้างเป็นที่พักรวมขยะชั่วคราว

1.8 ประเมินความพึงพอใจของประชาชนในชุมชนโดยใช้แบบประเมินและการสังเกตป
โดยคณะประเมินจากหน่วยงานภายนอก

2. ชุมชนการเคหะ

2.1 ผู้จัดการธนาคารขยะชุมชนทำหน้าที่บริหารจัดการวางแผนและกำกับดูแลการ
ดำเนินงาน

2.2 ผู้ช่วยผู้จัดการธนาคารขยะชุมชน จำนวน 2 คนทำหน้าที่ช่วยเหลืองานผู้จัดการ

2.3 เลขานุการ จำนวน 2 คนทำหน้าที่ ประสานแหล่งรับซื้อ เปรียบเทียบข้อมูล ราคา
รวบรวมรายงานและสรุปผล

2.4 ฝ่ายประชาสัมพันธ์ จำนวน 3 คนทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์แจ้งกิจกรรม สร้าง
แรงจูงใจและแจ้งข้อมูลการจัดการขยะ

2.5 ฝ่ายบัญชีและการเงิน จำนวน 2 คนทำหน้าที่คิดเงินและจ่ายเงิน จัดทำบัญชีสรุป
รายงานผลการดำเนินการปริมาณน้ำหนักและรายงานการเงิน สามารถตรวจสอบได้

2.6 ฝ่ายซังน้ำหนักรจำนวน 2 คนทำหน้าที่ ชั่ง และบันทึกน้ำหนักขยะตามประเภท

2.7 ฝ่ายคัดแยกขยะรีไซเคิล จำนวน 4 คนทำหน้าที่ คัดแยกประเภทขยะ รวบรวมไป
จำหน่ายตามประเภท

จากการวิจัยดังกล่าว สรุปได้ว่า ชุมชนที่มีวิวัฒนาการจาก “บุกรุก” มาเป็น “ต้นแบบ” จะ
ทำให้คนในชุมชนเกิดความรักและห่วงแหนในถิ่นกำเนิด การมีผู้นำที่ได้รับการยอมรับจากภายในและ

ภายนอกชุมชน มีความรู้ความเข้าใจด้านสิ่งแวดล้อม จะทุ่มเทและพัฒนาที่อยู่อาศัยอย่างเต็มความสามารถ อุทิศตนเพื่อประโยชน์สาธารณะ รวมถึงรูปแบบการจัดการขยะโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีประสิทธิภาพในการทำกิจกรรมตามความเหมาะสมกับบริบทของชุมชนในสภาวะปัจจุบัน การประสานงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับชุมชนในลักษณะเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันกับพื้นที่อื่นๆ อันจะนำไปสู่การขยายผลเกิดการพัฒนาดังกล่าวอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

พิศิพร ทักษนา และโชติ บติรัฐ (2558) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอย ในเขตพื้นที่เทศบาลนครพิษณุโลก โดยพบว่า

1. ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยในเขตพื้นที่เทศบาลนครพิษณุโลก อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการมีส่วนร่วมรับรู้สถานการณ์และสภาพปัญหา รองลงมาตามลำดับ คือ ด้านการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมโครงการ ด้านการมีส่วนร่วมวางแผนและตัดสินใจและด้านการมีส่วนร่วมตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงาน

2. ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยในเขตพื้นที่เทศบาลนครพิษณุโลก จำแนกคุณลักษณะของประชากร พบว่า ประชาชนที่มี เพศ อายุ อาชีพ และระยะเวลาในการอยู่อาศัยอยู่ในชุมชนที่แตกต่างกันมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยในเขตพื้นที่เทศบาลนครพิษณุโลกแตกต่างกัน ส่วนประชาชนที่มี ระดับการศึกษา รายได้ และจำนวนสมาชิกในครัวเรือน แตกต่างกัน มีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยในเขตพื้นที่เทศบาลนครพิษณุโลกไม่แตกต่างกัน

3. ผลการศึกษาข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไขปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนในเขตพื้นที่เทศบาลนครพิษณุโลก สามารถสรุปได้ว่า เทศบาลนครพิษณุโลก ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกๆ กิจกรรมอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นตั้งแต่กระบวนการรับรู้สถานการณ์และสภาพปัญหา ร่วมวางแผนและตัดสินใจ ร่วมทำกิจกรรมโครงการ ร่วมตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานควรมีการนำผลการวิจัยเสนอต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้หน่วยงานดังกล่าวเห็นถึงความสำคัญในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยในเขตพื้นที่เทศบาลนครพิษณุโลก มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางปฏิบัติได้อย่างแท้จริง ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการวิจัยอย่างต่อเนื่องในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยในเขตพื้นที่เทศบาลนครพิษณุโลก เพื่อที่จะพัฒนาให้ประชาชนและหน่วยงานราชการในทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น ควรมีการวิจัยถึงกระบวนการของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า กระบวนการแต่ละกระบวนการมีความสำคัญอย่างไร เพื่อเป็นการส่งเสริม สนับสนุน และเป็นแนวทางในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกชั้นตอนให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริง

จากการวิจัยดังกล่าว สรุปได้ว่า การแก้ไขปัญหาการจัดการขยะต้องใช้การมีส่วนร่วมรู้ในการรับรู้ถึงสถานการณ์และสภาพปัญหา ร่วมวางแผนและตัดสินใจ ร่วมทำกิจกรรม ร่วมตรวจสอบและประเมินผล การส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการวิจัยอย่างต่อเนื่องและนำผลการวิจัยเสนอต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเห็นถึงความสำคัญในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอนเพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางปฏิบัติได้อย่างแท้จริง และยังพบความแตกต่างของการมีส่วนร่วมขึ้นอยู่กับ เพศ อายุ อาชีพ และระยะเวลาในการอยู่อาศัยอยู่ในชุมชน ส่วนระดับการศึกษา รายได้ และจำนวนสมาชิกในครัวเรือน ไม่มีความแตกต่าง

สุริยะ หาญพิชัย และจันทร์ฉาย จันทร์ลา (2560) การจัดการขยะในครัวเรือนของประชาชน และการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะอยู่ในระดับดีมาก ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะกับการจัดการขยะในครัวเรือนโดยรวมและรายด้าน มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน รูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของเทศบาลตำบลลำานารายณ์ อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรีมีส่วนประกอบคือ

1. การมีส่วนร่วมในการวางแผน
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ
3. การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล

จากการวิจัยดังกล่าว สรุปได้ว่า ส่วนประกอบที่สำคัญของรูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการวางแผน การดำเนินการ และติดตาม ประเมินผล

ปภาวรินทร์ นาจาปา (2557) การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการขยะมูลฝอย ของเทศบาลตำบลคลองใหญ่ อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด โดยพบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในด้านการรับผลประโยชน์อยู่ในระดับมาก เป็นอันดับแรก รองลงมาคือการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการอยู่ในระดับมาก การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอยู่ในระดับมาก และการมีส่วนร่วมในการประเมินผลอยู่ในระดับน้อย เพศต่างกัน มีส่วนร่วมต่อการจัดการขยะมูลฝอย ไม่แตกต่างกัน ส่วนอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน และระยะเวลาอาศัยอยู่ในตำบลต่างกัน มีส่วนร่วมต่อการจัดการขยะมูลฝอยแตกต่างกัน

จากการวิจัยดังกล่าว สรุปได้ว่า ประชาชนให้ความสำคัญในการมีส่วนร่วมในด้านการรับผลประโยชน์ การปฏิบัติ การตัดสินใจ การประเมินผล และยังพบความแตกต่างของการมีส่วนร่วมขึ้นอยู่กับ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน และระยะเวลาอาศัยอยู่ในตำบล ส่วนเพศไม่มีความแตกต่าง

สุรพงษ์ เล็กสมบูรณ์ (2557) ทำการวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การจัดการขยะชุมชนแบบประชาชนมีส่วนร่วมของเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ โดยพบว่า

1. กระบวนการจัดการขยะชุมชน ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน แต่ในระยะแรกประสบปัญหา ด้านการสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับประชาชน และขาดการสร้างโอกาสการมีส่วนร่วม
2. ประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการขยะในระดับครัวเรือนในระดับปานกลาง
3. โดยรวมประชาชนมีความพร้อมด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะในระดับครัวเรือนในระดับปานกลาง
4. กลยุทธ์การจัดการขยะชุมชนโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน ให้สอดคล้องกับ วิสัยทัศน์และเป้าหมาย ประกอบด้วย 4 กลยุทธ์ คือ
 - 4.1 กลยุทธ์การประสานความเข้าใจ
 - 4.2 กลยุทธ์การจัดการขยะแบบครบวงจร
 - 4.3 กลยุทธ์การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม
 - 4.4 กลยุทธ์การบริหารองค์การ

จากการวิจัยดังกล่าว สรุปได้ว่า การสร้างความรู้ความเข้าใจ และขาดการสร้างโอกาสการมีส่วนร่วมของประชาชน จะประสบปัญหาในระยะเริ่มแรก จึงมีแนวทางในการดำเนินงานให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์และเป้าหมายหน่วยงาน

กิตติ มีศิริ (2559) ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการจัดการขยะมูลฝอยโดยชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนเกตุไพเราะ 3,4,5 เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร โดยพบว่า ปัจจัยที่ทำให้การจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนประสบผลสำเร็จมี 4 ปัจจัย คือ

1. ผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็งและอุทิศตนให้ชุมชน
2. วิธีการจัดการขยะมูลฝอย
3. การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนและเครือข่ายภายนอก
4. ทูทางสังคม พบว่า การอาศัยอยู่ในชุมชนมาเป็นระยะเวลาชานาน ทำให้คนในชุมชนเกิดจิตสำนึกสาธารณะและความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ จากสถานการณ์ปัญหาขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นจึงนำทุนทางสังคมมาใช้ประโยชน์ ในด้านความไว้วางใจ ความเห็นอกเห็นใจ คุณสมบัติของผู้นำชุมชนที่มีความเป็นกันเองในการทำงานร่วมกับชุมชน มีความมุ่งมั่นตั้งใจ การมีระบบการจัดการที่ดี มีการนำความรู้และภูมิปัญญามาประยุกต์ใช้ในการจัดการปัญหาให้มีความสอดคล้องกับสภาพของชุมชน รวมถึงการมีผลประโยชน์ร่วมกัน

จากการวิจัยดังกล่าว สรุปได้ว่า ปัจจัยที่ทำให้การจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนประสบผลสำเร็จ ขึ้นอยู่กับ ผู้นำชุมชน วิธีการจัดการขยะ การมีส่วนร่วมของเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน ตลอดจนทุนทางสังคม

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลนางพญา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ ครั้งนี้ได้ใช้ระเบียบวิจัยผสมผสาน (Mixed method research) มาดำเนินการวิจัย โดยขอเสนอผลการวิจัยตามสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน เพื่อการนำมาพัฒนารูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชน และวิเคราะห์ด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) โดยมีรายละเอียดวิธีการวิจัย ขั้นตอนการวิจัย และการเก็บรวบรวมข้อมูลดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ
4. การตรวจสอบความเที่ยงของเครื่องมือ
5. วิธีการดำเนินการวิจัย
6. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้
7. การพิทักษ์สิทธิ์กลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การเลือกประชากรและกลุ่มตัวอย่างในครั้งนี้ ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มตามระยะของการวิจัย ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ และกลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ ดังนี้

1. การศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชน กลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ จำนวน 20 คน โดยคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ได้แก่ นายกและเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 3 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน อาสาสมัครสาธารณสุข จำนวน 3 คน ข้าราชการที่ปฏิบัติงานอยู่ในชุมชน จำนวน 3 คน ประชาชน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการขยะที่ผ่านมา จำนวน 6 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์

2. การคืนข้อมูลเพื่อพิจารณารูปแบบการจัดการขยะมูลฝอย กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ ตัวแทนครัวเรือนในชุมชน จำนวน 120 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของเครซีและมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970, pp.608-609) จากประชากรที่เป็นตัวแทนครัวเรือน จำนวน 170 คน โดยการคัดเลือกแบบเจาะจงและยึดหลักเกณฑ์ ดังนี้ เป็นผู้บรรลุนิติภาวะ คือมีอายุ 20 ปีขึ้นไป อาศัย

อยู่ในชุมชนไม่น้อยกว่า 3 ปี และทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน ตั้งแต่ 6 เดือนขึ้นไป สามารถให้ข้อมูลได้ และเต็มใจ โดยใช้แบบสอบถาม

3. ประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรม
4. ผู้ทรงคุณวุฒิและตัวแทนชุมชน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้มีเครื่องมือประกอบด้วย

1. แบบสัมภาษณ์ เกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการ โดยที่ผู้วิจัยได้สร้างแนวประเด็นคำถามขึ้น แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูล ส่วนที่ 2 แนวคำถามการสัมภาษณ์ใน 3 ประเด็นหลัก คือ 1) ความร่วมมือแก้ไขปัญหา 2) การร่วมปฏิบัติ 3) การร่วมลดปริมาณขยะมูลฝอย

2. แบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม โดยกำหนดวัตถุประสงค์ของแบบสอบถามเพื่อศึกษารูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชน และเพื่อพัฒนาการจัดการขยะชุมชนที่เหมาะสม เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกของการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะชุมชน และเพื่อศึกษาการเลือกใช้เทคโนโลยีในการจัดการขยะที่เหมาะสมกับชุมชน โดยขอความร่วมมือจากประชาชนซึ่งเป็นผู้ที่ให้ความร่วมมือกับองค์การบริหารส่วนตำบลนางพญา ในการจัดการขยะเบื้องต้น โดยต้องอาศัยอยู่ในตำบลนางพญา สามารถตอบแบบสอบถามได้อย่างอิสระตามความเป็นจริงในชีวิตประจำวัน ซึ่งผู้วิจัยจะนำผลที่ได้จากการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะครั้งนี้ไปเป็นรูปแบบแนวทางและต้นแบบในการดำเนินงานต่อไป โดยแบบสอบถามฉบับนี้ แบ่งเป็น 4 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนที่ 2 ข้อมูลการจัดการมูลฝอยของชุมชน ส่วนที่ 3 พฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือน และส่วนที่ 4 การมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการจัดการขยะมูลฝอย

3. การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อหาข้อสรุปแนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม

4. การถอดบทเรียนจากเวทีการคืนข้อมูลให้กับชุมชน
5. อุปกรณ์อื่นๆ
 - 5.1 เครื่องบันทึกเสียง เพื่อใช้บันทึกข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์
 - 5.2 กล้องถ่ายภาพ เพื่อใช้ในการบันทึกภาพกิจกรรม
 - 5.3 กระดาษ เพื่อใช้ในการจดบันทึกในการทำกิจกรรม

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การตรวจสอบความตรงของเนื้อหา (Content Validity)

1. ศึกษารวบรวมเนื้อหาจากเอกสาร ตำรา ระบบออนไลน์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อให้มีความรู้ในเรื่องที่จะศึกษาอย่างถูกต้อง
2. กำหนดขอบเขตและโครงสร้างเนื้อหาของแบบสอบถาม โดยยึดตามเนื้อหาที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ แนวคิดทฤษฎี เพื่อให้เกิดความถูกต้องครอบคลุมเนื้อหาตามกรอบแนวคิด
3. สร้างประเด็นคำถาม และกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนสำหรับแบบสอบถามตอบคำถามในแต่ละข้อ
4. นำแบบแบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น ให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ทำการตรวจสอบความถูกต้อง ความครอบคลุมครบถ้วน และสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ ตรงตามเนื้อหาที่ต้องการวัด มีความสอดคล้องกันตามเนื้อหา และตรงตามกรอบแนวคิด การใช้ภาษา และความชัดเจนของปัญหา โดยการหาค่า IOC (Index of item objective congruence) และเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อเสนอแนะและนำกลับมาปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้อง

การตรวจสอบความเที่ยงของเครื่องมือ

ผู้วิจัยนำแบบสอบถาม ที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขแล้ว ทดลองใช้ (Try out) ในตัวแทนชุมชน ที่มีคุณลักษณะตรงกับประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ ในตำบลท่าแฝก อำเภอน้ำปาด จังหวัดอุตรดิตถ์ จำนวน 30 คน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีขนาดพื้นที่และภูมิประเทศใกล้เคียงกันกับตำบลนางพญา อำเภอน้ำปาด จังหวัดอุตรดิตถ์ หลังจากนั้นนำแบบสอบถามมาหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (coefficient of alpha) โดยวิธีของ ครอนบาค (Cronbach's Method) (ปราณี หล้าเบ็ญสะ, 2559, ออนไลน์) ปรากฏค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ เท่ากับ 0.96

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ ได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ระยะ คือ

1. ระยะที่ 1 การศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชน ประกอบด้วย
 - 1.1 ประชุมทีมวิจัยเพื่อการเตรียมความพร้อมและงานวางแผนการดำเนินงาน
 - 1.2 ประชุมชี้แจงโครงการวิจัยในชุมชน
 - 1.3 สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญให้ครอบคลุมจำนวนและประเด็นคำถามตามแบบ

สัมภาษณ์ ทั้ง 2 ส่วน เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชน ให้ครอบคลุม ความรู้ ทักษะ การปฏิบัติ

1.4 รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นำมาวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการ

1.5 สอบถามเกี่ยวกับการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นในแบบสอบถาม ตามแบบมาตรวัดประมาณค่า (Rating Scale) ของ ลิเคอร์ท (Likert Scale) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.5.1 แบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือน แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ประกอบด้วย คำถาม 14 ข้อ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังต่อไปนี้

ระดับการปฏิบัติ	ข้อคำถาม
ปฏิบัติเป็นประจำ	ให้ 3 คะแนน
ปฏิบัติเป็นบางครั้ง	ให้ 2 คะแนน
ไม่เคยปฏิบัติ	ให้ 1 คะแนน

ใช้ทฤษฎีการแบ่งระดับของ Best ,1997 (สมชาย บุญวีระบุตร, 2551 อ้างใน สนธนา สีฟ้า, 2560 , น.56-57) ในการแบ่งระดับการปฏิบัติดังนี้

หลักการพิจารณาระดับการปฏิบัติ

$$\text{ค่าความต่างระดับ} = \frac{\text{จำนวนคะแนนรวมสูงสุด} - \text{จำนวนคะแนนรวมต่ำสุด}}{\text{จำนวนระดับ}}$$

ระดับการปฏิบัติ	ช่วงคะแนน
ไม่เคยปฏิบัติ	0 - 10 คะแนน
ปฏิบัติเป็นบางครั้ง	11 - 20 คะแนน
ปฏิบัติเป็นประจำ	21 - 30 คะแนน

การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยรวมรายด้าน แบ่งกลุ่มค่าเฉลี่ยเป็น 3 ระดับ คือ ปฏิบัติเป็นประจำ ปฏิบัติเป็นบางครั้ง ไม่เคยปฏิบัติ

ระดับคะแนนเฉลี่ย	ความหมาย
0.1 - 1.9	หมายถึง ไม่เคยปฏิบัติ
2.0 - 2.9	หมายถึง ปฏิบัติเป็นบางครั้ง
3.0	หมายถึง ปฏิบัติเป็นประจำ

1.5.2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านจัดการขยะมูลฝอย แบ่งออกเป็น 5 ระดับ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังต่อไปนี้

ระดับความคิดเห็น	เกณฑ์การให้คะแนน
มากที่สุด	ให้ 5 คะแนน
มาก	ให้ 4 คะแนน
ปานกลาง	ให้ 3 คะแนน
น้อย	ให้ 2 คะแนน
น้อยที่สุด	ให้ 1 คะแนน

การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยรวมรายด้าน แบ่งกลุ่มค่าเฉลี่ยเป็น 5 ระดับ คือ ดังนี้

ระดับคะแนนเฉลี่ย	ความหมาย
4.15 – 5.00	หมายถึง เห็นด้วยกับรูปแบบการจัดการขยะมากที่สุด
3.51 – 4.50	หมายถึง เห็นด้วยกับรูปแบบการจัดการขยะมาก
2.51 – 3.50	หมายถึง เห็นด้วยกับรูปแบบการจัดการขยะปานกลาง
1.51 – 2.50	หมายถึง เห็นด้วยกับรูปแบบการจัดการขยะน้อย
1.00 – 1.50	หมายถึง เห็นด้วยกับรูปแบบการจัดการขยะน้อยที่สุด

1.6 นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลมาสร้างเป็นรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยแบบมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

2. ระยะที่ 2 การคืนข้อมูลเพื่อพิจารณารูปแบบการจัดการขยะมูลฝอย
 - 2.1 จัดเวทีแสดงความคิดเห็น คืนข้อมูลให้ชุมชน
 - 2.2 ทำแบบสอบถาม
 - 2.3 สรุปผล

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

นำข้อมูลที่ทำกรเก็บรวบรวมจากแบบสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ประกอบด้วย จำแนกและจัดหมวดหมู่แล้วสรุปเป็นประเด็นหลักและพรรณนาข้อความอย่างละเอียด เริ่มจากการทำการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นแล้วนำข้อมูลที่มีความหมายในกิจกรรมการมีส่วนร่วม

เดียวกันให้อยู่ในหมวดหมู่เดียวกัน โดยใช้วิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ซึ่งเป็นการบรรยายผลสะท้อนกลับ จากรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยแบบมีส่วนร่วมของชุมชน รวบรวมแบบสอบถามความคิดเห็น นำมาทำการวิเคราะห์ข้อมูลหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยนำค่าเฉลี่ยที่ได้เทียบกับเกณฑ์การให้คะแนนและการแปลความหมายค่าเฉลี่ย (บุญชม ศรีสะอาด, 2543 น.100) ดังนี้

ระดับคะแนนเฉลี่ย	หมายถึง	ความหมาย
4.15 – 5.00	หมายถึง	มากที่สุด
3.51 – 4.50	หมายถึง	มาก
2.51 – 3.50	หมายถึง	ปานกลาง
1.51 – 2.50	หมายถึง	น้อย
1.00 – 1.50	หมายถึง	น้อยที่สุด

5.00 หมายถึง เหมาะสมมากที่สุด คะแนนเฉลี่ย 3.51 – 4.50 หมายถึง เหมาะสมมาก คะแนนเฉลี่ย 2.51 – 3.50 หมายถึง เหมาะสมปานกลาง คะแนนเฉลี่ย 1.51 – 2.50 หมายถึง เหมาะสมน้อย คะแนนเฉลี่ย 1.00 – 1.50 หมายถึง เหมาะสมน้อยที่สุด

การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้มีการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์และสอบถามตัวแทนครัวเรือนในชุมชน ผู้บรรลุนิติภาวะที่มีอายุ 20 ปีขึ้นไป อาศัยอยู่ในชุมชนไม่น้อยกว่า 3 ปี และทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน ตั้งแต่ 6 เดือนขึ้นไป สามารถให้ข้อมูลได้และเต็มใจ ผู้วิจัยคำนึงถึงจริยธรรม และจรรยาบรรณนักวิจัย จึงมีการพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้ ผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินการวิจัย และเปิดโอกาสให้ผู้ตอบแบบสอบถามเข้าร่วมด้วยความสมัครใจ โดยระบุข้อมูลที่ได้จะเก็บเป็นความลับปกปิด แหล่งข้อมูลอย่างเคร่งครัด การนำเสนอข้อมูลเป็นภาพรวมไม่ชี้เฉพาะในส่วนของผู้ตอบแบบสอบถาม และไม่ก่อให้เกิดความเสียหายใดๆ ทั้งต่อบุคคลและองค์กร

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์

ผลการวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลนางพญา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ ได้สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการในการพัฒนารูปแบบการจัดการขยะและเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม โดยใช้วิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ซึ่งเป็นการบรรยายผลสะท้อนกลับ นำข้อมูลที่ทำการเก็บรวบรวมจากแบบสัมภาษณ์วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ประกอบด้วย การจำแนกและจัดหมวดหมู่แล้วสรุปเป็นประเด็นหลักและพรรณนาข้อความอย่างละเอียด เริ่มจากการทำการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นแล้วนำข้อมูลที่มีความหมายในกิจกรรมการมีส่วนร่วมเดียวกันให้อยู่ในหมวดหมู่เดียวกัน และจากแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 4 ส่วน นำมาทำการวิเคราะห์ข้อมูลหา ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยแบ่งผลการศึกษา ดังนี้

ส่วนที่ 1 ปัญหาความต้องการและสภาพการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม ตำบลนางพญา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม ตำบลนางพญา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

ตอนที่ 2 ข้อมูลเงื่อนไขการจัดการขยะเกี่ยวกับความร่วมมือแก้ไขปัญหา การร่วมปฏิบัติ และการร่วมลดปริมาณขยะมูลฝอย

ตอนที่ 3 สภาพการจัดการขยะมูลฝอยชุมชนในปัจจุบัน

ส่วนที่ 2 การจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม ตำบลนางพญา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ข้อมูลการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน ตำบลนางพญา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

ตอนที่ 3 พฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือน ตำบลนางพญา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

ส่วนที่ 3 รูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม โดยการถอดบทเรียนการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือน ตำบลนางพญา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

ส่วนที่ 1 ปัญหาความต้องการและสภาพการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม ตำบลนางพญา อำเภอกำแพง จังหวัดอุตรดิตถ์

ตอนที่ 1 สภาพภาพของผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม ตำบลนางพญา อำเภอกำแพง จังหวัดอุตรดิตถ์

ตารางที่ 2 จำนวน ร้อยละ สภาพภาพของสถานภาพของผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม ตำบลนางพญา อำเภอกำแพง จังหวัดอุตรดิตถ์

สถานภาพ	จำนวน (n = 20)	ร้อยละ (100.0)
เพศ		
ชาย	7	35.00
หญิง	13	65.00
อายุ (ปี)		
20 – 30 ปี	4	20.00
31 – 40 ปี	8	40.00
41 – 50 ปี	5	25.00
51 – 60 ปี	3	15.00
อาชีพ		
เกษตรกร	11	55.00
รับราชการ/ รัฐวิสาหกิจ	9	45.00
รายได้ (บาท)		
ต่ำกว่า 5,001	2	10.00
5,001 – 10,000 บาท	10	50.00
10,001 – 20,000 บาท	6	30.00
20,001 – 30,000 บาท	2	10.00

ตารางที่ 2 (ต่อ)

สถานภาพ	จำนวน (n = 20)	ร้อยละ (100)
สถานภาพในชุมชน		
สมาชิก อบต.	2	10.00
ผู้นำชุมชน	5	25.00
ข้าราชการ	2	10.00
อสม.	5	25.00
ประชาชน	6	30.00
จำนวนสมาชิกในครอบครัว		
1 - 2 คน	0	0.00
3 - 4 คน	12	60.00
5 - 6 คน	8	40.00

จากตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 65 และเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 35 มีอายุ 31-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 40 รองลงมาอายุ 41-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 25 อายุ 20-30 ปี คิดเป็นร้อยละ 20 และอายุ 51-60 ปี คิดเป็นร้อยละ 15 ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม คิดเป็นร้อยละ 55 และอาชีพรับราชการ / รัฐวิสาหกิจ คิดเป็นร้อยละ 45 ส่วนใหญ่มีรายได้ ต่ำกว่า 5,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 50 รองลงมา มีรายได้ 10,001-20,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 30 รายได้ 5,001-10,000 และ 20,001 - 30,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 10 ส่วนใหญ่เป็นประชาชน คิดเป็นร้อยละ 30 รองลงมาเป็น อสม. คิดเป็นร้อยละ 25 ผู้นำชุมชน คิดเป็นร้อยละ 25 ข้าราชการ คิดเป็นร้อยละ 10 และสมาชิก อบต. คิดเป็นร้อยละ 10 ส่วนใหญ่มีสมาชิก 3-4 คน คิดเป็นร้อยละ 60 และมีสมาชิก 5-6 คน คิดเป็นร้อยละ 40 ตามลำดับ

ตอนที่ 2 ข้อมูลเงื่อนไขการจัดการขยะเกี่ยวกับความร่วมมือแก้ไขปัญหา การร่วมปฏิบัติ และการร่วมลดปริมาณขยะมูลฝอย

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นการจัดการขยะของชุมชน เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ สภาพปัญหาขยะที่เกิดขึ้นในชุมชน วิธีการจัดการขยะ และความต้องการในการจัดการขยะของชุมชนที่ผ่านมา ตลอดจนการสนับสนุนของภาคส่วนต่างๆ ทั้งใน

ด้านความร่วมมือแก้ไขปัญหา ด้านการร่วมปฏิบัติ ด้านการร่วมลดปริมาณขยะ ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ให้คำตอบไม่แตกต่างกันมากนัก สามารถสรุปแนวทางการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมขึ้นอยู่กับเงื่อนไข 4 เงื่อนไข ดังนี้

1. เงื่อนไขด้านทุนทางสังคม

จากการศึกษา พบว่า ปัจจัยด้านทุนทางสังคมมีความสำคัญต่อการดำเนินงานจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน คือ ความสัมพันธ์ที่สืบเนื่องมาอย่างยาวนาน ระบบคิดของชุมชนเกี่ยวกับการให้การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน การมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเอื้ออาทร และความไว้วางใจ เริ่มมีมาตั้งแต่เริ่มสร้างเป็นชุมชน จะพบได้จากคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (18 กรกฎาคม 2563) ที่ว่า

“ชาวบ้านที่เดินทางมาอาศัยในที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ ปลูกสร้างบ้านในชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นคนถิ่นเดียวกัน มีการชักชวนญาติพี่น้องให้มาปลูกบ้านอาศัยอยู่ใกล้เคียงกัน ทำให้เกิดสังคมขยายเป็นวงกว้างจำนวนบ้านเพิ่มมากขึ้น ในอดีตยังมีผู้มาอาศัยไม่มากนัก มีเพียงบ้านไม่กี่หลังคาเรือนมีการไปมาหาสู่กันในบริเวณชุมชนเป็นประจำ รู้จักกันทั่วทั้งชุมชนว่าใครเป็นใคร เป็นลูกเป็นหลานของใครมาจากไหน ทำอาชีพอะไร วิถีชีวิตเป็นไปแบบเรียบง่าย เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นก็จะร่วมช่วยเหลือกัน อยู่ร่วมกันเสมือนญาติพี่น้องคอยดูแลและให้ความช่วยเหลือ” สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ช่วยเสริมสร้างกระบวนการคิดของชาวบ้านให้มีจิตสำนึกสาธารณะ มีความไว้วางใจกัน และจากการร่วมทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การร่วมกันทำบุญในวันสำคัญทางศาสนาต่างๆ การร่วมพัฒนาทำความสะอาดพื้นที่วัดดูแลสิ่งแวดล้อมภายในหมู่บ้าน ช่วยทั้งกำลังกายและกำลังทรัพย์ การร่วมกัน ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน เป็นกลุ่มก้อนเดียวกัน ทำให้เกิดความสัมพันธ์ และความสามัคคีกันเป็นหมู่คณะ สอดคล้องกับคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เมื่อ (25 กรกฎาคม 2563) ที่ว่า

“จากการที่คนในชุมชนอาศัยอยู่ในชุมชนเป็นระยะเวลาผ่าน การร่วมทุกข์ร่วมสุขมาด้วยกัน ทำให้เกิดความรักถิ่นที่อยู่และเกิดสำนึกถึงความเป็นเจ้าของ และการที่อาศัยมาเป็นระยะเวลายาวนาน ทำให้คนเกิดความรู้สึกรักและหวงแหนอยากเห็นชุมชนที่ตนเองอาศัยมีการพัฒนาให้ดีขึ้น เพราะยังต้องอาศัยอยู่ในพื้นที่นี้อีกนานจนถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน” วิเคราะห์ได้ว่าเมื่อเกิดปัญหาหรือผลกระทบต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน คนในชุมชนไม่หวังว่าจะรับการพึ่งพาจากหน่วยงานภายนอกอย่างเดียว ซึ่งอาจทำให้ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ทันเวลาที่ เพราะปัญหาบางอย่างไม่สามารถรอได้ ดังนั้นจากจิตสำนึกร่วมกันของคนในชุมชนคือต้องหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน ให้สำเร็จและให้เกิดความยั่งยืน โดยมีแกนนำและคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งเป็นผู้นำทางความคิดและสนับสนุนปฏิบัติในการแก้ปัญหาขยะและสิ่งแวดล้อมของชุมชน โดยสาเหตุหนึ่งที่ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้น คือการตระหนักว่าเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อไปยังคนรุ่นต่อไป หากคนในชุมชนไม่ช่วยกันจะรอให้ใครมาช่วย ดังนั้นจึงเกิดการร่วมแรงร่วมใจในการแก้ปัญหาดังกล่าว และเมื่อปัญหา

ได้รับการแก้ไขแล้วจึงได้จัดกิจกรรมขยายออกไปยังด้านอื่นๆ อีกด้วย จะพบได้จากคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เมื่อ (26 กรกฎาคม 2563) ที่ว่า

“ความผูกพัน และความรักที่มีต่อชุมชน ทำให้อยากที่จะทำเพื่อชุมชน โดยไม่คิดว่าจะต้องได้รับผลตอบแทนใดๆ” ความรู้สึกเหมือนเป็นญาติพี่น้องเกิดความไว้วางใจ มีความเอื้ออาทรต่อกันมีความสามัคคีรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ และมีจิตสำนึกสาธารณะโดยสะท้อนผ่านกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนที่มีร่วมกันมาตลอด การร่วมกิจกรรมกันทำให้อิงเพิ่มความรักและผูกพันมากยิ่งขึ้น เพิ่มความรู้จัก และมีความสัมพันธ์ที่ดีมากขึ้น และส่งผลต่อระดับการมีส่วนร่วมที่มากขึ้นตามไปด้วย และมีบางหลังคาเรือนที่เป็นเครือญาติกันจากการชักชวนให้เข้ามาอาศัย ทำให้เกิดผลต่อการเข้าร่วมกิจกรรม เพราะมีความไว้วางใจต่อกัน เนื่องจากได้ช่วยเหลือคนที่เป็นญาติย่อมมีความรู้สึกสบายใจ และเต็มใจที่จะเข้าร่วมมากขึ้นอีกระดับหนึ่ง จะเห็นได้ว่าชุมชนทุกชุมชนล้วนมีทุนทางสังคมอยู่แล้ว

2. เจือนไขผู้นำ

พบว่า ผู้นำชุมชนเป็นคนในพื้นที่ มีความเข้มแข็งมีจิตสาธารณะพร้อมที่จะนำชาวบ้านในชุมชนจัดการกับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น โดยมีความตั้งใจและคิดว่าต้องเริ่มต้นแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยซึ่งเป็นต้นเหตุสำคัญของการเกิดมลภาวะต่างๆ ภายในชุมชน ได้แก่ ปัญหาขยะที่ส่งผลกระทบต่อแหล่งน้ำที่อยู่ด้านล่างของที่พักอาศัยในชุมชน ทำให้เกิดปัญหาน้ำเน่าเสีย ปัญหาขยะล้นชุมชน ซึ่งเกิดจากพฤติกรรมของคนภายในและภายนอกชุมชน ผู้นำชุมชนมีการนำแนวคิดและองค์ความรู้ต่างๆ มาใช้ในการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน

ผู้นำชุมชน เป็นผู้นำมีลักษณะเป็นผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ (Visionary Leadership) เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) ซึ่งจะเห็นได้จากการคิดแก้ไขปัญหามลพิษชุมชน ซึ่งก่อนนี้คนในชุมชนมักถกเถียงกันตามข้างถนน ทำให้เกิดการสะสมของขยะเป็นปริมาณมาก ส่งผลทำให้เกิดการปนเปื้อนของแหล่งน้ำที่ใช้อุปโภคบริโภคตามมา และก่อภาระให้กับ องค์การบริหารส่วนตำบล ต้องคอยเผาทำลายอยู่เป็นประจำ สิ้นเปลืองทั้งเวลาและงบประมาณ อีกทั้งยังก่อให้เกิดการกระทำ ความผิดที่ถกเถียงกันในพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติ ผู้นำชุมชนได้มีแนวคิดที่จะแก้ปัญหาดังกล่าว โดยได้ประสานหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องให้เข้ามาช่วยดำเนินการหาวิธีแก้ปัญหาร่วมกัน เป็นการมองโดยมีวิสัยทัศน์ ในการสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นกับการแก้ปัญหาปัจจุบัน ซึ่งหากปล่อยไว้จะเป็นปัญหาใหญ่ในอนาคตได้ เพราะฉะนั้นการมีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ สามารถมองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นในระยะยาวได้ ซึ่งจะเป็นการป้องกันอันตรายจากผลกระทบต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมของชุมชนได้ สอดคล้องจากคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เมื่อ (1 สิงหาคม 2563) ที่ว่า

“แนวทางการจัดการขยะของชุมชนสิ่งแรกคือ การกระตุ้นให้ทุกคนมีจิตใจที่จะทำประโยชน์ให้กับท้องถิ่นที่ตนเองอยู่อาศัย เนื่องจากเป็นสิ่งที่สามารถทำให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดการปัญหาขยะด้วยตนเองได้ การได้ไปศึกษาดูงานในพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จทำให้เกิดแรงจูงใจในการ

เข้ามาร่วมแก้ปัญหาอย่างจริงจัง เมื่อกลับมาได้ประชุมหารือกับกรรมการชุมชน ซึ่งทุกคนเห็นพ้องต้องกันว่า จะต้องร่วมมือกันโดยเริ่มจากการประชาสัมพันธ์ให้ทุกคนเข้าใจแนวคิด จากนั้นก็เริ่มร่วมกิจกรรมต่างๆ เป็นระยะๆ ทุกคนก็เริ่มเข้ามาร่วมมากขึ้นเรื่อยๆ เพราะเห็นว่ามันดีกับตนเอง จากคนที่ไม่เคยเข้าร่วมก็เข้ามาร่วม ชุมชนก็เริ่มสะอาดน่าอยู่คุณภาพชีวิตก็ดีขึ้น”

จากแนวคิดของผู้นำชุมชนจะให้เห็นว่าเป็นการเริ่มต้นทำงานจากจุดเล็กๆ คือการเริ่มต้นจากตนเองก่อน สร้างจากจุดเล็กไปสู่จุดใหญ่ทำให้เกิดกระแสความร่วมมือในภาพใหญ่ของชุมชนได้ เป็นผู้นำชุมชนในเชิงปฏิรูป (Transformational Leadership) คือการสร้างแรงบันดาลใจ สร้างแรงจูงใจ ร่วมกับการส่งเสริมและปลุกเร้าคนในชุมชนรับรู้ถึงปัญหา และร่วมกันหาแนวทางแก้ไขได้อย่างดี ด้วยการให้ทุกคนร่วมกันดูแลรับผิดชอบต่อชุมชนและสาธารณะ ประโยชน์ ซึ่งผู้นำชุมชนชุมชนมีการกระตุ้นเพื่อให้เกิดความร่วมมือของคนในชุมชน โดยมีวิธีการดังต่อไปนี้

2.1 สร้างจิตสำนึกรักชุมชนก่อน โดยเห็นแก่สาธารณะประโยชน์เป็นที่ตั้ง กล่าวคือ ผู้นำชุมชนจะทำให้ทุกคนเห็นเป็นตัวอย่างก่อน โดยทำให้เห็นถึงความตั้งใจที่แท้จริง ทำให้คนในชุมชนนึกถึงประโยชน์ของส่วนรวมมากยิ่งขึ้น เมื่อระยะเวลาผ่านไปและมีผลงานปรากฏชัดเจนจึงเริ่มชักชวนให้ทุกคนเข้ามาร่วมกันทำงานเพื่อสังคมส่วนรวม

2.2 สร้างแนวคิดในการทำงานร่วมกันระหว่างคณะกรรมการชุมชนและสมาชิกในชุมชน เนื่องจากทำให้เกิดความเชื่อมโยง แนวทางและแผนการทำงานให้สมาชิกในชุมชนได้รับทราบ โดยใช้การประชาสัมพันธ์ในหลายๆ รูปแบบทั้งเสียงตามสายทั้งในหมู่บ้าน และโรงเรียน ป้ายประชาสัมพันธ์ โดยมีการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง เข้าใจได้ง่าย และที่สำคัญที่สุดคือ การบอกต่อกันปากต่อปากซึ่งสามารถขยายไปยังชุมชนในวงกว้างได้อย่างรวดเร็ว โดยเน้นการประชาสัมพันธ์ด้านการคัดแยกขยะ การนำมาเก็บที่จุดรวบรวม การแปรรูป และการนำไปขายเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัว

2.3 รณรงค์ประชาสัมพันธ์ โดยผู้นำชุมชนเป็นผู้นำการขับเคลื่อน เป็นผู้ริเริ่มให้มีการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ โดยใช้เสียงตามสายของชุมชน และจัดให้มีป้ายรณรงค์ต่างๆ เพื่อให้คนในชุมชนเกิดความรู้ความเข้าใจ วิธีการและรูปต่างๆ ในการจัดการขยะมูลฝอย ซึ่งมีการเชิญชวนให้ทำกิจกรรมโดยมีการแจ้งเวลาสถานที่ในการร่วมทำกิจกรรม

2.4 การจัดอบรมศึกษาดูงานให้ความรู้แก่สมาชิกในชุมชน โดยผู้นำชุมชนเป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานภายนอก เพื่อขอความอนุเคราะห์ ในการสร้างความตระหนักด้านสิ่งแวดล้อม อบรมความรู้ หลักวิธีการต่างๆ ในการจัดการขยะมูลฝอย เช่น อบรมการทำน้ำยาชีวภาพ สูตรต่างๆ การสร้างประโยชน์จากขยะหรือวัสดุเหลือใช้ จากการทำงานและดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องทำให้คนในชุมชนเกิดความคุ้นเคยและกลายเป็นวิถีปฏิบัติในเวลาต่อมา ร่วมกับการศึกษาดูงานในพื้นที่ข้างเคียงที่ประสบความสำเร็จในการจัดการขยะมูลฝอยชุมชนและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิด

การเรียนรู้ ความเข้าใจสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชุมชนและสามารถนำไปถ่ายทอดให้กับคนอื่นๆ ที่มีความสนใจ สอดคล้องกับคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เมื่อ (2 สิงหาคม 2563) ที่ว่า

“คนในชุมชนไม่ได้มีความรู้ความชำนาญในการจัดการขยะเหมือนกันทุกคนก็เลยคิดว่าทำอย่างไรถึงจะให้ทุกคนมีความรู้ใกล้เคียงกันและก็ถูกหลักวิชาการด้วย จึงได้ประสานไปที่ตามหน่วยงานราชการทั้งภายในและภายนอกในเรื่องการเข้ามาให้ความรู้การจัดการขยะที่ถูกต้องให้กับคนในชุมชน จึงมีวิทยากรมาอบรมแนะนำให้ เพื่อปรับความรู้พื้นฐาน เพิ่มทักษะสามารถจัดการขยะได้อย่างถูกหลักการด้วยตนเอง”

จากการให้สัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนจะพบว่าผู้นำชุมชนมีการทำงานที่เป็นขั้นตอนโดยจะใช้วิธีการสร้างจิตสำนึกสาธารณะให้กับคนก่อนเพื่อให้เกิดความตระหนักในหน้าที่ความรับผิดชอบ จากนั้นจะมีการกระตุ้นให้เข้ามาร่วมในขั้นตอนต่างๆ เพื่อร่วมหาทางออกในการแก้ปัญหาเรียกได้ว่าเป็นผู้นำที่มีบทบาทในการเปลี่ยนแปลง ทำให้ผู้ตามมีสำนึกในความรับผิดชอบต่อการทำงาน เป็นผู้นำที่มีความมุ่งมั่นในการทำงานให้ชุมชนสูงสอดคล้องกับคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เมื่อ (8 สิงหาคม 2563) ที่ว่า

“ผู้นำชุมชน เป็นคนในพื้นที่ที่มีความเข้มแข็งมีจิตสาธารณะ ทำงานด้วยใจ มีความสุขกับการทำงานให้กับชุมชนทำให้ชาวบ้านรักและเกิดความศรัทธา การเป็นผู้นำชุมชน ไม่ใช่สิ่งที่ทำให้ทุกคนต้องเชื่อและทำตาม” จะเห็นได้ว่าผู้นำชุมชน เป็นผู้นำที่สร้างแรงบันดาลใจและแรงจูงใจในการร่วมแก้ปัญหาขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้น มีการทำให้เห็นเป็นแบบอย่าง มีความชัดเจนในการเข้าแก้ปัญหาไม่ใช่เพียงแค่คิดแล้วให้ผู้อื่นทำเพียงอย่างเดียว เป็นผู้นำที่แสดงให้เห็นความมุ่งมั่นตั้งใจ และความเข้มแข็งในการทำงานทำนองเดียวกับคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ว่า “ต้องร่วมกันทำเพื่อทุกคนในชุมชน โครงการเหล่านี้ควรจะทำต่อไปให้เกิดความยั่งยืน และยินดีที่จะเป็นส่วนหนึ่งของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม”

เห็นได้ว่าผู้นำชุมชน สามารถดึงคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เพื่อเป็นการสร้างจิตสำนึกและเป็นการปลูกฝังให้เกิดความรักในถิ่นที่อาศัย โดยดำเนินการในรูปแบบโครงการต่างๆ เช่น โครงการชุมชนไร้ถัง โครงการหน้าบ้านหน้ามอง กิจกรรมทิวทุ่งผ้าถือตะกร้าไปซื้อของ เพื่อกระตุ้นให้ทุกคนร่วมลดการเกิดขยะ หรือการใช้วัสดุจากธรรมชาติ เช่น ใบตอง และร่วมดูแลสิ่งแวดล้อมของชุมชน เริ่มตั้งแต่การตัดสินใจ การดำเนินโครงการ การประเมินผลด้านสิ่งแวดล้อม รวมถึงการให้ความสำคัญกับข้อคิดเห็นและความต้องการของคนในชุมชน ควบคู่ไปกับการจัดกิจกรรมรักษาความสะอาดและสิ่งแวดล้อมในชุมชน การมีส่วนร่วมของทุกคนในชุมชน ด้วยการสร้างสำนึกในการดูแลและหวงแหนชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของ พัทยา สายหู ซึ่งกล่าวถึงปัจจัยที่มีความสำคัญและส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานในชุมชนไว้ว่า “ผู้นำเป็นปัจจัยผลักดันจากบุคคล”

3. เจื่อนไขวิธีการจัดการขยะมูลฝอย พบว่า วิธีการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน ได้นำแนวคิดวิธีการจัดการขยะมูลฝอยโดยชุมชน มีการบูรณาการแนวทางและวิธีการต่างๆ โดยนำความรู้ทางวิชาการมาดำเนินการให้เกิดผลสัมฤทธิ์ ได้แก่ หลัก 3R กล่าวคือ

3.1 การลดการใช้ (Reduce) คนในชุมชน ได้ร่วมกันรณรงค์ให้ทุกคนร่วมมือกันหลีกเลี่ยงการใช้บรรจุภัณฑ์ที่ย่อยสลายยาก เช่น กล่องโฟม ถุงพลาสติก โดยร่วมกันจัดโครงการใช้ถุงผ้าลดโลกร้อน ในการนำไปใช้ในการจ่ายตลาดซื้อของรวมถึงขอความร่วมมือจากผู้ค้าบริเวณตลาดสดหน้าชุมชน เพื่อเป็นการลดปริมาณการใช้ถุงพลาสติก และใช้วัสดุจากธรรมชาติ เช่น ใบตองในการใส่อาหาร

3.2 การใช้ซ้ำ (Reuse) โดยการนำสิ่งต่างๆ ที่ใช้งานไปแล้ว แต่ยังมีสภาพที่ใช้งานได้ นำกลับมาใช้ซ้ำอีก เช่น เศษกระดาษ ขวดแก้ว ยางรถยนต์ ที่ชาวบ้านนำมาดัดแปลงเป็นกระถางนำมปลูกผักสวนครัว เช่น พริก กระเพรา ผักชี ตะไคร้

3.3 การแปรรูปนำกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) โดยนำวัสดุที่ได้จากการคัดแยกภายในครัวเรือน ได้แก่ ขวดพลาสติก กระดาษ เก็บรวบรวมไว้ขายให้กับร้านรับซื้อวัสดุรีไซเคิล เพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว และมีการจัดกิจกรรมผ้าป่ารีไซเคิล เพื่อให้คนในชุมชนนำขยะรีไซเคิลมารวมกัน และนำไปขายเงินที่ได้จากการขายขยะรีไซเคิลจะถูกรวบรวมไว้ในชุมชน และพบว่าชุมชนมีวิธีการกำจัดขยะโดยแยกตามองค์ประกอบใหญ่ๆ เป็น 4 ประเภท ดังนี้

3.3.1 ขยะที่ย่อยสลายได้ ส่วนใหญ่จะเป็นขยะจากครัวเรือน เพื่อนำมาทำเป็นปุ๋ยและทำน้ำชีวภาพ เช่น เศษผัก เศษผลไม้ ส่วนเศษอาหารจะนำไปเลี้ยงสัตว์บริเวณบ้าน

3.3.2 ขยะทั่วไป เช่น ถุงพลาสติก เศษผ้า ห่อขนม จะถูกรวบรวม เก็บทำความสะอาดเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ ส่วนที่ทำประโยชน์ไม่ได้จะถูกเผาทำลายในหลุมบริเวณสวนใกล้ที่พักอาศัย

3.3.3 ขยะรีไซเคิล จะถูกแยกไว้เพื่อรอการขายโดยสามารถเก็บไว้ที่จุดรวมขยะรีไซเคิลส่วนกลางที่ประธานชุมชนจัดไว้ให้

3.3.4 ขยะที่ไม่สามารถกำจัดได้ เช่น ซากถ่านไฟฉาย หลอดไฟเก่า จะเจื่อนไขนำไปทิ้งที่จุดทิ้งซึ่งมีถังขยะของ องค์การบริหารส่วนตำบลจัดเตรียมไว้มีกระจายอยู่ในทุกหมู่บ้านเพื่อส่งไปกำจัดต่อไป นอกจากการใช้หลัก 3 R แล้ว การจัดการขยะมูลฝอยที่ดีต้องอาศัยเทคโนโลยีและวิธีการที่มีความเหมาะสมด้วย ผู้นำชุมชนและคนในชุมชนต้องมีความรู้ความเข้าใจในการจัดการขยะมูลฝอยก่อน หากเกิดผลเสียมากกว่าก็ไม่สมควรทำเพราะการแก้ไขปัญหาขยะและสิ่งแวดล้อมด้านหนึ่งอาจทำให้เกิดปัญหาอีกด้านหนึ่งได้จากคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ เมื่อ (15 สิงหาคม 2563) ที่ว่า “ก่อนหน้านี้ชาวบ้านไม่มีความรู้เรื่องการคัดแยกขยะมากนักจนกระทั่งได้รับการถ่ายทอดความรู้จากหน่วยงานภาครัฐหลายหน่วยงานจึงได้แนวคิดในการใช้ประโยชน์จากขยะที่เห็นชัดคือขยะเศษอาหาร

ก็นำไปเลี้ยงสัตว์ ทำปุ๋ยชีวภาพ สร้างรายได้ให้กับหลายๆ ครอบครัว” สอดคล้องกับคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เมื่อ (16 สิงหาคม 2563) ที่ว่า

“ก่อนจะมีหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเข้ามาให้ความรู้เรื่องการจัดการขยะชุมชน ชาวบ้านเขามีความรู้พื้นฐานอยู่บ้างแล้วและจากการหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง จากการทำปุ๋ยอินทรีย์จากวัสดุธรรมชาติมาก่อนแล้วซึ่งอาจเกิดจากการถ่ายทอดความรู้และแนะนำจากคนรุ่นเก่าในหมู่บ้าน จึงเป็นการง่ายในการเรียนรู้และทำความเข้าใจกับวิธีการและความรู้ใหม่ๆ การจัดการสิ่งแวดล้อมตามแนวพระราชดำริเป็นสิ่งที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้เพราะเป็นแนวทางที่ไม่จำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีสูง ใช้เงินมากๆ หรือใช้ของที่ไม่มีในท้องถิ่นตรงกันข้ามเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาโดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับสภาพทางธรรมชาติของท้องถิ่นและประหยัด บนหลักการของธรรมชาติช่วยธรรมชาติดังนั้นสิ่งสำคัญเพียงข้อเดียวของการ จัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมตามแนวพระราชดำริ คือ ลงมือปฏิบัติ เราไม่เพียงเข้าถึงความรู้ แต่ยังเข้าถึงสิ่งที่เรียกว่าปัญญาอันเป็นความรู้ที่ประกอบด้วยคุณธรรม 10 แนวทางและวิถีปฏิบัติของชาวชุมชน มีความสอดคล้องกับแนวทางพระราชดำรินด้านสิ่งแวดล้อมของในหลวงรัชกาลที่ 9 เกี่ยวกับการบูรณาการเทคโนโลยี จะเห็นได้ว่าการแก้ปัญหาขยะและสิ่งแวดล้อมของชุมชน สามารถทำได้หลายวิธีโดยไม่จำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีขั้นสูง แต่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของชุมชนโดยไม่ต้องใช้เงินลงทุนมากนัก ด้วยการคิดค้นและดัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพชุมชนดังที่ปรากฏเห็นได้จากกระบวนการในการจัดการกับขยะในรูปแบบต่างๆ สังเกตได้ว่าการจัดการกับขยะอินทรีย์ของชาวชุมชนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้มากที่สุดทั้งการทำปุ๋ยอินทรีย์เพื่อนำไปเพาะปลูกพืช การนำไปเลี้ยงสัตว์ อาจเป็นเพราะพื้นฐานของชาวชุมชนแห่งนี้เคยอยู่ในสังคมเกษตรมาก่อนทำให้มีความรู้ความชำนาญ และสามารถนำมาปรับใช้ในสังคมที่มีลักษณะกึ่งสังคมเมืองได้อย่างเหมาะสม

4. เจื่อนไขการมีส่วนร่วม จากการศึกษาการมีส่วนร่วมทั้งภายในและเครือข่ายภายนอกชุมชนในการจัดการขยะมูลฝอยและสิ่งแวดล้อม พบว่า

4.1 รูปแบบของการมีส่วนร่วม มีการใช้เครื่องมือและเทคนิคการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนหลายรูปแบบ ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ รูปแบบที่เห็นได้ชัดมากที่สุด คือ การประชาสัมพันธ์ข่าวสารให้คนในชุมชนทราบ โดยผ่านเสียงตามสายในชุมชน เสียงตามสายของโรงเรียน การจัดทำแผ่นพับในการให้ข้อมูลข่าวสารของชุมชนจากคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ว่า

“ช่องทางที่คนในชุมชนจะรับทราบข่าวสารได้ดีที่สุดคือ เสียงตามสาย จะทำร่วมกับการเคาะประตูบ้านแล้วให้เพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้กันบอกต่อๆ กันไป ใช้เวลาไม่นานก็รับทราบกันทั้งชุมชน” ทั้งนี้จะ เห็นว่าทุกบ้านมีความสามารถในการรับรู้ข่าวสาร และเกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนในการจัดการขยะ สอดคล้องกับคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เมื่อ

(22 สิงหาคม 2563) ที่ว่า

“จะมีอาสาสมัครที่ช่วยดูแลในการจัดการขยะมูลฝอยและดูแลสิ่งแวดล้อมของชุมชนและมีอาสาสมัครคอยเก็บขยะหรือสิ่งแปลกปลอมตามข้างถนนภายในหมู่บ้าน เดินตั้งแต่หน้าชุมชนจนถึงท้ายชุมชน นอกจากนั้นยังมีการรณรงค์ช่วยกันทำสื่อประชาสัมพันธ์ ตีตราบๆ ชุมชน และมีการจัดประกวดคำขวัญต่างๆ แล้วนำไปติดแสดงให้คนในชุมชนได้เห็น ทำให้เกิดการสร้างจิตสำนึกร่วมกัน”

เห็นได้ว่ากลุ่มอาสาสมัครเกิดขึ้นได้ด้วยการรับรู้ข่าวสารและสื่อประชาสัมพันธ์สามารถกระตุ้นให้เกิดการร่วมมือได้อย่างกว้างขวางเนื่องจากได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่องและสิ่งสำคัญอีกประการคือทำให้รับรู้เรื่องราวที่กำลังดำเนินการ ความก้าวหน้าของกิจกรรม รวมถึงปัญหาและอุปสรรค ทั้งยังสามารถลดปัญหาความขัดแย้งได้อีกด้วย

4.2 ระดับการมีส่วนร่วม พบว่ามีระดับการมีส่วนร่วมในการเป็นหุ้นส่วน หรือภาคี (Collaborate) การมีส่วนร่วมในระดับสร้างความร่วมมือเป็นการให้ความสำคัญต่อบทบาทของคนในชุมชนในระดับสูง โดยผู้นำชุมชน กรรมการชุมชน และคนในชุมชนทำงานร่วมกัน มีกระบวนการของการตัดสินใจ เพื่อให้มีการรับความคิดเห็นของคนในชุมชนก่อนการตัดสินใจ เพื่อให้มีทางเลือกหรือแนวทางแก้ปัญหาของชุมชนให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น จนกระทั่งถึงกระบวนการออกเสียงประชามติของชุมชน เพื่อตัดสินใจว่ากิจกรรมหรือโครงการจะดำเนินการหรือไม่ จากคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่เมื่อ (23 สิงหาคม 2563) ที่ว่า

“เวลาจะจัดทำโครงการหรือกิจกรรมชุมชนประธานชุมชนเปิดกว้างให้แสดงความคิดเห็นกันอย่างเต็มที่ เช่น โครงการถนนปลอดถังของชุมชน จะถามทุกคนก่อนว่าพร้อมที่จะทำไหม ถ้าทุกคนเห็นว่าเป็นโครงการที่ดีพร้อมร่วมมือทำเราก็จะเดินหน้าโครงการทันที”

ตอนที่ 3 สภาพการจัดการขยะมูลฝอยชุมชนในปัจจุบัน

การจัดการขยะมูลฝอยชุมชนประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

1. นัดประชุมสมาชิกในชุมชนให้เข้ามาร่วมแสดงความคิดเห็นต่างๆ หรือให้ข้อมูลอย่างเปิดกว้าง โดยร่วมกันพิจารณาถึงสภาพปัญหาขยะของชุมชนที่สะสมมาเป็นเวลานาน สาเหตุหลักของการเกิดปัญหาที่ทำให้มีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมชุมชน มีการนำเสนอแนวคิดและวิธีการต่างๆ ต่อที่ประชุม สิ่งที่จะต้องปฏิบัติและมีการกำหนดเป้าหมายในการจัดการขยะแต่ละประเภท และมีการลงพื้นที่ร่วมกันทั้งประธานชุมชน คณะกรรมการชุมชน ผู้อาศัยในชุมชน เพื่อให้เกิดความชัดเจนก่อนที่จะเริ่มวางแผน

2. การร่วมวางแผนในทุกๆระดับตั้งแต่ผู้นำชุมชน กรรมการชุมชน และตัวแทนของผู้อาศัยในชุมชน ร่วมกันวิเคราะห์หาสาเหตุที่ทำให้ชุมชนเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมขึ้น ร่วมกันหาทางออกโดยเลือก วิธีการที่จะนำมาใช้ในการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน และฟื้นฟูสภาพพื้นที่ ที่ได้รับผลกระทบ

จากการเน่าเสียของขยะมูลฝอย โดยมีหลักคิดร่วมกันคือ จะต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน และไม่ไปกระทบกับชุมชนอื่นที่อยู่ข้างเคียง ซึ่งจะมีการกำหนดระยะเวลาอย่างชัดเจน

3. ร่วมดำเนินการตามแผนที่ได้จัดวางไว้ร่วมกัน มีการแบ่งหน้าที่กันทำงาน ตั้งแต่ฝ่ายปฏิบัติงาน ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายปฎิคม ฝ่ายสนับสนุน อันดับแรกคือทุกบ้านจะต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในครัวเรือนให้ผลิตขยะลดน้อยลง และนำขยะที่สะสมบริเวณบ้านของตนเองออกจากพื้นที่อาศัย โดยนำไปไว้ในจุดรวมที่ทางคณะกรรมการชุมชนจัดเตรียมไว้ ซึ่งได้ประสานขอความช่วยเหลือจากสำนักงานเขตพระโขนงให้มาดำเนินการนำไปกำจัดอย่างถูกสุขลักษณะ เมื่อจัดการขยะในเขตที่อยู่อาศัยแล้ว จากนั้นจะร่วมกันดำเนินการในเขตที่เป็นพื้นที่ส่วนกลางของชุมชน ได้แก่ หน้าบริเวณชุมชน ถนน และลำคลองท้ายหมู่บ้านรวมถึงปรับปรุงภูมิทัศน์รอบๆ ชุมชนให้มีความสวยงามสามารถพักผ่อนหย่อนใจได้

4. ร่วมกันติดตามผลการจัดการขยะของชุมชน โดยผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน และสมาชิกของชุมชน จะมีการนัดประชุมกันในวันเสาร์เพื่อติดตามความก้าวหน้าของแผนงานจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน มีการรายงานการปฏิบัติตามแผนที่ได้วางไว้จากแต่ละส่วนที่ได้รับมอบหมายหรือไม่ถ้ายังไม่ได้ตามแผนประธานชุมชน และกรรมการชุมชน จะมีการปรับแผนเพื่อให้มีความเหมาะสมกับสภาพการณ์นั้นๆ จากนั้นจะนำแผนที่ได้มีการปรับปรุงใหม่ลงมือทำทันที และจะให้กรรมการชุมชนร่วมสังเกตการณ์ เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าแผนการที่ได้มีการปรับปรุงใหม่สามารถใช้ได้จริงและไม่เกิดปัญหาซ้ำเหมือนเดิม สอดคล้องกับแนวคิดของ อคิน รพีพัฒน์ ที่ว่า

“การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การให้ประชาชนเป็นผู้ค้นหาปัญหา ผู้ปฏิบัติทุกขั้นตอน โดยไม่ใช่เราเป็นผู้กำหนดให้ประชาชนเข้ามาร่วมในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทุกเรื่องต้องถูกคิดขึ้นมาโดยประชาชน” ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการและควบคุมการใช้ การกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม ในการมีส่วนร่วมประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจ ในการกำหนดชีวิตของตนอย่างเป็นตัวของตัวเอง พบได้จากคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เมื่อ (29 สิงหาคม 2563) ที่ว่า

“มีการทบทวนการทำงานที่ผ่านมา เช่น โครงการที่เคยปฏิบัติมา วิธีการปฏิบัติ แล้วนำมาตั้งเป้าหมายในการทำงานใหม่และมีการติดตามผล เช่น ทุกครั้งที่มีการฝึกอบรม ไม่ใช่ว่าอบรมแล้วก็ผ่านไปเท่านั้นแต่จะมีการติดตามว่านำไปปฏิบัติจริงหรือไม่ ได้ผลเป็นอย่างไร เช่นการอบรมทำปุ๋ยจากขยะอินทรีย์ คณะกรรมการชุมชนจะมีการติดตามดูว่ามีคนนำไปปฏิบัติมากน้อยหรือไม่ ได้ผลอย่างไร ถ้าไม่มากก็ต้องหาว่ามีจุดอ่อนตรงไหนที่ทำให้คนในชุมชนไม่ปฏิบัติตามแล้วเอาจุดอ่อนนั้นมาแก้ไขต่อไป”

เห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนมีผลต่อความสำเร็จในการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนจะต้องมีการแสดงความคิดเห็นร่วมกันอย่างเปิดกว้าง ดังนั้นหากไม่เห็นด้วยในหลักการหรือวิธีการก็สามารถแสดงออกได้อย่างเปิดเผย ซึ่งทางคณะกรรมการชุมชนจะนำมาพิจารณาขอมติในที่ประชุมเพื่อให้ได้ข้อสรุปเป็นที่ยอมรับของทุกคนอย่างแท้จริง การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนของสมาชิกในชุมชน สามารถเห็นได้ชัดเป็นรูปธรรมจากคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เมื่อ (30 สิงหาคม 2563) ที่ว่า

“ชาวบ้านเราอยู่กันแบบญาติพี่น้องเวลามีงานกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน งานบวช งานบุญ ทุกคนก็พร้อมที่จะเข้ามาช่วยด้วยช่วยกันอย่างเช่นวันหยุดก็มาช่วยกันกวาดถนนภายในหมู่บ้าน การทำนาก็ยังใช้วิธีการลงแขกช่วยกัน เมื่อเสร็จงานก็ทานข้าวด้วยกัน ทุกคนมีความรู้สึกผูกพันกัน”

เห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมในการเข้ามาช่วยกันในการแก้ไขปัญหาขยะของชุมชนได้รับความร่วมมือจากผู้ที่สำคัญในชุมชนเป็นอย่างดี ส่วนหนึ่งเป็นเพราะปัญหาที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบต่อทุกคนโดยตรง และจากการที่ผู้นำชุมชนเป็นคนในพื้นที่ เป็นที่เคารพนับถือของชุมชน จึงทำให้ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีอีกทั้งอาจเกิดจากความเกรงใจการขอความร่วมมือในกิจกรรมต่างๆ จึงได้รับการตอบสนองเป็นอย่างดีและผลที่ได้จากการร่วมมือนั้นคือการรับผลประโยชน์ร่วมกันของทุกคน การมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นอาจมีหลายปัจจัยด้วยกันแต่สิ่งที่สำคัญคือ การแก้ไขปัญหาต่างๆ ล้วนเกิดจากความเห็นพ้องต้องกันของผู้อาศัยในชุมชนด้วย มิได้เกิดจากการบังคับหรือเกิดขึ้นมาจากผู้นำชุมชนเพียงอย่างเดียว จะเห็นว่าการบูรณาการความร่วมมือ โดยผู้นำชุมชนได้มีการเชื่อมโยงกับหลายๆ กลุ่มในชุมชนทั้งกลุ่มของคณะกรรมการชุมชน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มวัยทำงาน และกลุ่มเยาวชน คนทุกกลุ่มสามารถเข้ามาร่วมกิจกรรมของชุมชนได้ตามที่ตนเองมีศักยภาพ การที่สามารถให้คนทุกกลุ่มเข้ามาร่วมมือได้เช่นนี้ ย่อมเกิดจากการยอมรับและเห็นพ้องต้องกันในการเข้าร่วมกิจกรรม

คนในชุมชนรู้สึกถึงการร่วมมือป้องกันเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาซ้ำขึ้นอีก จากคำกล่าวของ นายกรัฐมนตรีที่ว่าอยากเรียนทำความเข้าใจขอความร่วมมือจากทุกคนในอนาคตต่อไป สิ่งที่เราควรรู้คือ เราทุกคนนั้นต่างปล่อยก๊าซเรือนกระจกออกมาสู่ชั้นบรรยากาศไม่มากนักในชีวิตประจำวัน นอกจากนั้นก็ยังได้เน้นการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นการพัฒนาทางเศรษฐกิจควบคู่กับการปกป้องธรรมชาติอย่างสมดุลต้องอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วนในลักษณะประชารัฐไปด้วย เป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีที่รัฐบาลให้ความสำคัญจะต้องนำไปสู่ความสำเร็จให้จงได้ ทั้งนี้สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษามีส่วนสำคัญเป็นอย่างมาก ในการสร้างแนวทางการปฏิบัติที่ดี และปลูกจิตสำนึกในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งชุมชนเทศบาล หรือหมู่บ้านต้องเข้ามามีบทบาทสำคัญในเรื่องเหล่านี้”

“การแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยพบว่าปัญหานี้มันเป็นปัญหาใกล้ตัว แต่ทุกคนก็มุ่งหวังที่จะให้รัฐหรือให้หน่วยงานแก้ไข แต่ความเป็นจริงต้องแก้ไขด้วยตัวเองและครอบครัว ต้องเริ่มตั้งแต่ตัวเอง

ก่อน ต้องลดขยะ ลดการใช้ถุงพลาสติก มีการแยกขยะในบ้านของตัวเอง หรือของชุมชน มีถังขยะที่เพียงพอ แยกประเภทการขนย้ายขยะ ตอนทำก็คือทำอย่างไรขยะนี้จะเป็นประโยชน์ ขยะสีน้ำตาลหรือก็เอาไปทำถ่าน ทำเชื้อเพลิง ไปทำปุ๋ย ไปทำอะไรต่างๆ ต้องสร้างมูลค่า จากขยะเหล่านี้ให้ได้”

การสร้างความร่วมมือของชุมชน สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ในการสร้างที่ตนเองก่อนแล้วจึงเข้าร่วมในระดับชุมชน โดยอาศัยองค์ความรู้ที่มีภายในชุมชนและจากการค้นคว้าและศึกษาเพิ่มเติม เพราะปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาของทุกคนในชาติ ต้องร่วมมือกันแก้ปัญหาทุกภาคส่วนเพราะไม่ใช่เป็นภาระหน้าที่ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ดังนั้นการร่วมมือที่เริ่มต้นจากจุดเล็กๆ เมื่อรวมกันแล้วก็สามารถเกิดเป็นพลังในการแก้ปัญหาในระดับที่ใหญ่กว่าได้ นอกจากความร่วมมือภายในชุมชนยังพบว่าความร่วมมือจากเครือข่ายภายนอกชุมชน คือ องค์กรการบริหารส่วนจังหวัด สำนักงานเกษตร พัฒนาชุมชน สาธารณสุข โรงเรียน บริษัทวงษ์พานิช ที่ให้การสนับสนุนในด้านต่างๆ เป็นต้น ที่เข้ามาให้ความรู้กับชาวบ้าน ในการให้ความรู้และสาธิตวิธีการแยกขยะที่ถูกต้อง อีกทั้งให้การสนับสนุนอุปกรณ์ และเข้ามาดูแลเรื่องนำขยะที่ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้นำไปทำลายอย่างถูกสุขลักษณะ ร่วมกับการที่นำผู้นำชุมชนและสมาชิกในชุมชน ได้มีโอกาสไปศึกษาดูงานจากการส่วนราชการใกล้เคียงที่มีการดำเนินงานด้านการจัดการขยะมูลฝอยซึ่งเป็นพื้นที่ประสบความสำเร็จในด้านการจัดการขยะ ทำให้คนในชุมชนได้ความรู้เพิ่มเติม และเกิดแรงบันดาลใจในการนำวิธีการต่างๆ มาประยุกต์ใช้กับชุมชนของตนเองโดยเฉพาะเรื่องการนำขยะมูลฝอยมาใช้ประโยชน์ และมีค่าสูงสุด จากการที่ได้รับความช่วยเหลือในด้านต่างๆ จากหน่วยงานภายนอกทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถบริหารจัดการขยะภายในชุมชนของตนเองได้ ทำให้ชุมชนเป็นชุมชนน่าอยู่ มีปริมาณขยะลดน้อยลง สามารถสร้างรายได้ จากขยะได้อย่างเป็นรูปธรรม สร้างรายได้ให้กับครอบครัว เกิดความรักความสามัคคีภายในชุมชน และเป็นศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และเกษตรทฤษฎีใหม่ จึงทำให้ชุมชนได้รับรางวัลจากหน่วยงานต่างๆ สามารถสร้างเครือข่ายและเป็นแบบอย่างด้านการจัดการขยะมูลฝอยโดยชุมชนให้กับชุมชนอื่นได้เป็นอย่างดี

ส่วนที่ 2 การจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของตำบลนางพญา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 3 จำนวน ร้อยละ สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (n = 120)	ร้อยละ (100)
สถานภาพสมรส		
โสด	19	15.83
สมรส	63	52.50
ม่าย	31	25.83
หย่า	7	5.83
การศึกษา		
ไม่ได้เรียน	1	0.83
ประถมศึกษา	54	45.00
มัธยมศึกษา	24	20.00
ปวช	8	6.67
อนุปริญญา/ปวส	3	2.50
ปริญญาตรี	16	13.33
สูงกว่าปริญญาตรี	2	1.67
ว่างงาน	0	0.00
รับจ้างทั่วไป	13	10.83
ค้าขาย	8	6.67
อื่นๆ โปรรระบุ	0	0.00

ตารางที่ 3 (ต่อ)

สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (n = 120)	ร้อยละ (100)
รายได้		
ต่ำกว่า 5,000 บาท	48	40.00
5,001-10,000 บาท	32	26.67
10,001-20,000 บาท	16	13.33
20,001-30,000 บาท	13	10.83
30,001-40,000 บาท	11	9.16
สถานภาพในชุมชน		
สมาชิก อบต.	8	6.67
สมาชิกกลุ่มในชุมชน	15	12.50
กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน/ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	10	8.33
ประชาชนทั่วไป	55	45.83
อสม.	23	19.16
อื่นๆ	9	7.50
จำนวนสมาชิกในครอบครัว		
ต่ำกว่า 2 คน	2	1.67
3-4 คน	65	54.16
5-6 คน	39	32.50
7-8 คน	13	10.83
9 คน ขึ้นไป	1	0.83

จากตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 62.50 และเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 37.50 มีอายุ 51-60 ปี คิดเป็นร้อยละ 35.00 รองลงมาอายุ 41-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 28.33 อายุ 31-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 19.16 และอายุ 20-30 ปี คิดเป็นร้อยละ 11.67 ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส คิดเป็นร้อยละ 52.50 รองลงมาไม่มีสถานภาพมาัย คิดเป็นร้อยละ 25.83 สถานภาพโสด คิดเป็นร้อยละ 15.83 และ สถานภาพหย่า คิดเป็นร้อยละ 5.83

การศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 45 รองลงมาอยู่ในระดับมัธยมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 20 ระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 13. ระดับ ปวช. คิดเป็นร้อยละ 6.67 ระดับอนุปริญญา/ปวส. คิดเป็นร้อยละ 2.50 ระดับสูงกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 1.67 และไม่ได้เรียน คิดเป็นร้อยละ 0.83 ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 62.50 รองลงมาอาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ คิดเป็นร้อยละ 20 อาชีพรับจ้างทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 10.83 และอาชีพค้าขาย คิดเป็นร้อยละ 6.67 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีรายได้ ต่ำกว่า 5,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 40 รองลงมาได้ 5,001-10,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 26.67 รายได้ 10,001-20,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 13.33 รายได้ 20,001-30,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 10.83 และ รายได้ 30,001-40,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 9.16 ส่วนใหญ่เป็นประชาชนทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 45.83 รองลงมาเป็น อสม. คิดเป็นร้อยละ 19.16 สมาชิกกลุ่มในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 12.50 บาท กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน/ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 8.33 กลุ่มอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ 7.50 และสมาชิก อบต. คิดเป็นร้อยละ 6.67 ส่วนใหญ่มีสมาชิก 3-4 คน คิดเป็นร้อยละ 54.16 รองลงมาสมาชิก 5-6 คน คิดเป็นร้อยละ 32.50 มีสมาชิก 7-8 คน คิดเป็นร้อยละ 10.83 สมาชิกต่ำกว่า 2 คน คิดเป็นร้อยละ 1.67 และมีสมาชิก 9 คนขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 0.83 ตามลำดับ

ตอนที่ 2 ข้อมูลการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน ตำบลนางพญา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

ตารางที่ 4 จำนวน ร้อยละ ของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดการขยะ

การจัดการขยะ	จำนวน (n = 120)	ร้อยละ (100)
การลดปริมาณขยะ		
ใช่	82	68.33
ไม่ใช่	38	31.67
การคัดแยกขยะ		
แยก	71	59.16
ไม่ได้แยก	49	40.83

ตารางที่ 4 (ต่อ)

การจัดการขยะ	จำนวน (n = 120)	ร้อยละ (100)
วิธีการรวบรวมขยะก่อนทิ้ง		
แยกขยะที่ขายได้และไม่ได้ก่อนทิ้ง	68	56.67
ใส่ในหลุมขยะ	51	42.50
เผา	43	35.83
ทิ้งข้างทางสาธารณะ	6	5.00

จากตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่าส่วนใหญ่มีส่วนในการลดปริมาณขยะ คิดเป็นร้อยละ 68.33 และ ไม่มีส่วนในการลดปริมาณขยะ คิดเป็นร้อยละ 31.67 มีการคัดแยกขยะ คิดเป็นร้อยละ 59.16 และ ไม่ได้คัดแยกขยะ คิดเป็นร้อยละ 40.83 การคัดแยกขยะส่วนใหญ่มีการคัดแยกขยะที่ขายได้และไม่ได้ก่อนทิ้ง คิดเป็นร้อยละ 56.67 รองลงมา มีการแยกถุงขยะตามประเภทก่อนทิ้ง คิดเป็นร้อยละ 28.33 การทิ้งขยะรวมกันในถุงเดียวกัน คิดเป็นร้อยละ 14.16 และ ไม่ทิ้งขยะรวมกันในถุงเดียวกัน คิดเป็นร้อยละ 0.83 การกำจัดขยะส่วนใหญ่มีการกำจัดขยะโดยใส่ในหลุมขยะ คิดเป็นร้อยละ 42.50 รองลงมา กำจัดขยะโดยการเผา คิดเป็นร้อยละ 35.83 กำจัดขยะโดยกองบนพื้นดิน คิดเป็นร้อยละ 9.16 กำจัดขยะโดยฝังกลบ คิดเป็นร้อยละ 7.50 และนำไปทิ้งข้างทางสาธารณะ คิดเป็นร้อยละ 5.00

ตารางที่ 5 จำนวน ร้อยละ ของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดการขยะ (เรียง 3 ลำดับ)

การจัดการขยะ	จำนวน	ร้อยละ
การทิ้งขยะตามประเภท		
ผัก ผลไม้และเศษอาหาร	87	24.16
กล่อง กระดาษ หนังสือพิมพ์	21	5.83
ขวด ครอบ ถูพลาสติก	66	18.33
กล่องโฟม วัสดุที่ทำจากโฟม	18	5.00
เศษไม้ ใบไม้ กิ่งไม้	105	29.16

ตารางที่ 5 (ต่อ)

การจัดการขยะ	จำนวน	ร้อยละ
ขวดแก้ว หลอดไฟ กระจก	23	10.00
เศษเหล็ก โลหะและกระป๋องอลูมิเนียม	67	7.50
วิธีการกำจัดขยะ		
วิธีการแยกขยะอย่างถูกวิธี	108	30.00
วิธีลดปริมาณขยะ	66	18.33
วิธีทำปุ๋ยหมักชีวภาพ/น้ำหมักชีวภาพจากขยะเปียก	135	37.50
นำวัสดุเหลือใช้มาใช้ใหม่	33	9.16
อื่นๆ	18	5.00

จากตารางที่ 5 การทิ้งขยะตามประเภท 3 ลำดับ ที่ชุมชนส่วนใหญ่มีการทิ้ง ลำดับที่ 1 คือ เศษไม้ ใบไม้ กิ่งไม้ คิดเป็นร้อยละ 29.16 รองลงมาลำดับที่ 2 คือ ผัก ผลไม้และเศษอาหาร คิดเป็นร้อยละ 24.16 และ ลำดับที่ 3 คือ ขยะประเภทขวด กระจก ถังพลาสติก คิดเป็นร้อยละ 18.33 และวิธีการกำจัดขยะส่วนใหญ่ 3 ลำดับ ที่ชุมชนส่วนใหญ่มีการทิ้ง ลำดับที่ 1 คือ วิธีทำปุ๋ยหมักชีวภาพ/น้ำหมักชีวภาพจากขยะเปียก คิดเป็นร้อยละ 37.50 รองลงมาลำดับที่ 2 คือ วิธีการแยกขยะอย่างถูกวิธี คิดเป็นร้อยละ 30.00 และ ลำดับที่ 3 คือ วิธีลดปริมาณขยะ คิดเป็นร้อยละ 18.33 ตามลำดับ

ตอนที่ 3 พฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือน ตำบลนางพญา อำเภอท่าปลา
จังหวัดอุตรดิตถ์

ตารางที่ 6 จำนวน ร้อยละ ของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอย

การจัดการขยะ	จำนวน (n = 120)	ร้อยละ (100)
การทิ้งลงถังขยะ		
ทุกครั้ง	69	57.50
บางครั้ง	49	40.83
ไม่ทำ	2	1.67
จำแนกตามการคัดแยกขยะ		
ทุกครั้ง	57	47.50
บางครั้ง	40	33.33
ไม่ทำ	23	19.16
การหลีกเลี่ยงถุงพลาสติก		
ทุกครั้ง	34	28.33
บางครั้ง	65	54.16
ไม่ทำ	21	17.50
การใช้ตะกร้าหรือถุงผ้า		
ทุกครั้ง	13	10.83
บางครั้ง	54	45.00
ไม่ทำ	53	44.16
การขายของที่ใช้แล้ว		
ทุกครั้ง	15	12.50
บางครั้ง	62	51.67
ไม่ทำ	43	35.83

ตารางที่ 6 (ต่อ)

การจัดการขยะ	จำนวน (n = 120)	ร้อยละ (100)
การใช้เศษใบไม้คลุมดิน		
ทุกครั้ง	83	69.16
บางครั้ง	25	20.83
ไม่ทำ	12	10.00
นำเศษอาหารไปใช้เลี้ยงสัตว์		
ทุกครั้ง	72	60.00
บางครั้ง	14	11.67
ไม่ทำ	34	28.33
การใช้ถุงพลาสติกซ้ำ		
ทุกครั้ง	17	14.16
บางครั้ง	39	32.50
ไม่ทำ	64	53.33
การซ่อมแซมเสื้อผ้าเก่า		
ทุกครั้ง	87	72.50
บางครั้ง	24	20.00
ไม่ทำ	9	7.50
การแนะนำแยกขยะก่อนทิ้ง		
ทุกครั้ง	72	60.00
บางครั้ง	43	35.83
ไม่ทำ	5	4.16

ตารางที่ 6 (ต่อ)

พฤติกรรมการจัดการขยะ	จำนวน (n = 120)	ร้อยละ (100)
การคัดแยกมูลฝอยอันตราย		
ทุกครั้ง	97	80.83
บางครั้ง	22	18.33
ไม่ทำ	1	0.83
ส่งเสริมชักชวนผู้อื่นมาร่วมกิจกรรม		
ทุกครั้ง	71	59.16
บางครั้ง	37	30.83
ไม่ทำ	12	10.00
ชักชวนเพื่อนบ้านนำมูลฝอยมาใช้ประโยชน์		
ทุกครั้ง	64	53.33
บางครั้ง	33	27.50
ไม่ทำ	23	19.16
การใช้กระดาษทั้งสองหน้า		
ทุกครั้ง	58	48.33
บางครั้ง	37	30.83
ไม่ทำ	25	20.83

จากตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ส่วนใหญ่มีการทิ้งลงถังขยะทุกครั้ง คิดเป็นร้อยละ 57.50 รองลงมา มีการทิ้งลงถังขยะบางครั้ง คิดเป็นร้อยละ 57.50 และไม่ทิ้งลงถังขยะ คิดเป็นร้อยละ 1.67 การคัดแยก พบว่า มีการคัดแยกขยะทุกครั้ง คิดเป็นร้อยละ 47.50 รองลงมา การคัดแยกขยะบางครั้ง คิดเป็นร้อยละ 33.33 และไม่คัดแยกขยะ คิดเป็นร้อยละ 19.16 การหลีกเลี่ยงถุงพลาสติกและกล่องโฟม พบว่า ส่วนใหญ่มีการหลีกเลี่ยงบางครั้ง คิดเป็นร้อยละ 54.16 รองลงมา การหลีกเลี่ยงทุกครั้ง คิดเป็นร้อยละ 28.33 และไม่หลีกเลี่ยง คิดเป็นร้อยละ 17.50 มีการใช้ตะกร้าหรือถุงผ้า พบว่า มีการใช้ตะกร้าหรือถุงผ้าบางครั้ง คิดเป็นร้อยละ 45.00 รองลงมา ไม่ใช้ตะกร้าหรือ

ถุงผ้า คิดเป็นร้อยละ 44.16 และใช้ตะกร้าหรือถุงผ้าทุกครั้ง คิดเป็นร้อยละ 10.83 การขายของที่ใช้แล้ว พบว่า ส่วนใหญ่มีการขายบางครั้ง คิดเป็นร้อยละ 51.67 รองลงมาไม่มีการขายของที่ใช้แล้ว คิดเป็นร้อยละ 35.83 และ มีการขายทุกครั้งคิดเป็นร้อยละ 12.50 ตามลำดับ การใช้เศษใบไม้คลุมดิน พบว่า ส่วนใหญ่มีการใช้เศษใบไม้คลุมดินบางครั้ง คิดเป็นร้อยละ 69.16 มีการใช้เศษใบไม้คลุมดินทุกครั้ง คิดเป็นร้อยละ 20.83 และไม่มีการใช้เศษใบไม้คลุมดิน คิดเป็นร้อยละ 10 การนำเศษอาหารไปใช้เลี้ยงสัตว์ พบว่า ส่วนใหญ่มีการนำเศษอาหารไปใช้เลี้ยงสัตว์ทุกครั้ง คิดเป็นร้อยละ 60 รองลงมาไม่มีการนำเศษอาหารไปใช้เลี้ยงสัตว์ คิดเป็นร้อยละ 28.33 และมีนำเศษอาหารไปใช้เลี้ยงสัตว์บางครั้ง คิดเป็นร้อยละ 11.67 การใช้ถุงพลาสติกซ้ำ พบว่า ส่วนใหญ่ไม่ใช้ถุงพลาสติกซ้ำ คิดเป็นร้อยละ 53.33 รองลงมามีการใช้ถุงพลาสติกซ้ำบางครั้ง คิดเป็นร้อยละ 32.50 และมีการใช้ถุงพลาสติกซ้ำทุกครั้ง คิดเป็นร้อยละ 14.16 การซ่อมแซมเสื้อผ้าเก่า พบว่า ส่วนใหญ่มีการซ่อมแซมเสื้อผ้าเก่าทุกครั้ง คิดเป็นร้อยละ 72.50 รองลงมามีซ่อมแซมเสื้อผ้าเก่าบางครั้ง คิดเป็นร้อยละ 20 และไม่มีซ่อมแซม คิดเป็นร้อยละ 7.50 การแนะนำแยกขยะก่อนทิ้ง พบว่า ส่วนใหญ่มีการแนะนำให้แยกขยะก่อนทิ้งทุกครั้ง คิดเป็นร้อยละ 60 รองลงมามีการแนะนำให้แยกขยะก่อนทิ้งบางครั้ง คิดเป็นร้อยละ 35.83 และไม่แนะนำการแยกขยะก่อนทิ้ง คิดเป็นร้อยละ 4.16 การคัดแยกมูลฝอยอันตราย พบว่า ส่วนใหญ่มีการคัดแยกมูลฝอยอันตรายก่อนทิ้งทุกครั้ง คิดเป็นร้อยละ 80.83 รองลงมามีการคัดแยกมูลฝอยอันตรายก่อนทิ้งบางครั้ง คิดเป็นร้อยละ 18.33 และไม่คัดแยก คิดเป็นร้อยละ 0.83 การชักชวนผู้อื่นมาร่วมกิจกรรม พบว่า ส่วนใหญ่มีการชักชวนผู้อื่นมาร่วมกิจกรรมทุกครั้ง คิดเป็นร้อยละ 59.16 รองลงมามีการชักชวนผู้อื่นมาร่วมกิจกรรมบางครั้ง คิดเป็นร้อยละ 30.83 และไม่ชักชวน คิดเป็นร้อยละ 10 มีการชักชวนเพื่อนบ้าน พบว่า ส่วนใหญ่มีการชักชวนเพื่อนบ้านทุกครั้ง คิดเป็นร้อยละ 65.00 รองลงมามีการชักชวนบางครั้ง คิดเป็นร้อยละ 35.00 และไม่ชักชวน คิดเป็นร้อยละ 19.16 การใช้กระดาษทั้งสองหน้า พบว่า ส่วนใหญ่มีการใช้กระดาษทั้งสองหน้าทุกครั้ง คิดเป็นร้อยละ 48.33 รองลงมามีการใช้กระดาษทั้งสองหน้าเป็นบางครั้ง คิดเป็นร้อยละ 30.83 และไม่ใช้ คิดเป็นร้อยละ 20.83 ตามลำดับ

ส่วนที่ 4 การมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการจัดการขยะมูลฝอย ตำบลนางพญา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา การวางแผนแก้ไขปัญหา การดำเนินงานการจัดการขยะมูลฝอย การรับผลประโยชน์ การติดตามและประเมินผล

ตารางที่ 7 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการค้นหา

การค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา การจัดการขยะมูลฝอย	\bar{x}	S.D.	ระดับ
1. การประชุมเพื่อพิจารณาหาสาเหตุของปัญหาขยะมูลฝอย และสิ่งแวดล้อม	3.89	.54	มาก
2. การเลือกแนวทางการค้นหาสาเหตุของปัญหามูลฝอยและ สิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านกับกรรมการหมู่บ้าน โรงเรียน เจ้าหน้าที่ของทางราชการ	2.45	.98	น้อย
3. การเสนอสาเหตุของปัญหาในการจัดการขยะมูลฝอย ในหมู่บ้านของท่านในที่ประชุม	2.98	.69	ปานกลาง
4. การเลือกวิธีการจัดการขยะมูลฝอยในหมู่บ้านของท่าน	3.95	.48	มาก
5. การจัดลำดับความสำคัญของสาเหตุของปัญหาขยะมูล ฝอยในหมู่บ้านของท่านว่าจะทำสิ่งใดก่อนและหลัง	2.97	.75	ปานกลาง
โดยรวม	3.24	.72	ปานกลาง

จากตารางที่ 7 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการ
ค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในด้านการประชุมพิจารณาหาสาเหตุของปัญหา อยู่ในระดับ มาก
การเลือกแนวทางการค้นหาสาเหตุ อยู่ในระดับ น้อย การเสนอสาเหตุของปัญหาการเลือกวิธีการ
จัดการ อยู่ในระดับ ปานกลาง และการจัดลำดับความสำคัญของสาเหตุของปัญหา อยู่ในระดับ
ปานกลาง ตามลำดับ

ตารางที่ 8 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการวางแผน

การวางแผนแก้ไขปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยในหมู่บ้าน	\bar{x}	S.D.	ระดับ
1. ให้ข้อมูลที่จำเป็นในการประชุมวางแผนขั้นตอน ในการจัดการขยะมูลฝอยในหมู่บ้านของท่าน	3.95	.64	มาก
2. การวางแผน การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการ จัดการขยะมูลฝอยในหมู่บ้านของท่าน	2.57	.94	ปานกลาง
3. การวางแผนจัดหาเงินทุนหรือแหล่งเงินทุน	2.31	.98	น้อย

ตารางที่ 8 (ต่อ)

การวางแผนแก้ไขปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยในหมู่บ้าน	\bar{x}	S.D.	ระดับ
4. การวางแผนจัดหาสิ่งของ เช่น อุปกรณ์ทำความสะอาด ถังขยะ เพื่อแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยในหมู่บ้านของท่าน	2.47	.68	ปานกลาง
5. การวางแผนรณรงค์การกำจัดขยะมูลฝอย	2.43	.69	ปานกลาง
โดยรวม	3.46	.44	ปานกลาง

จากตารางที่ 8 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการวางแผนแก้ไขปัญหาด้านให้ข้อมูลที่จำเป็นในการประชุมวางแผน อยู่ในระดับ ปานกลาง การวางแผน การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ อยู่ในระดับ ปานกลาง การวางแผนจัดหาเงินทุน อยู่ในระดับ น้อย การวางแผนจัดหาสิ่งของ อยู่ในระดับ น้อย และการวางแผนรณรงค์ อยู่ในระดับ ปานกลาง ตามลำดับ

ตารางที่ 9 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการดำเนินงานการจัดการขยะมูลฝอยในหมู่บ้าน (n=120 คน)

การดำเนินงานการจัดการขยะมูลฝอยในหมู่บ้าน	\bar{x}	S.D.	ระดับ
1. ให้ความร่วมมือกับ อบต. ในการดำเนินกิจกรรม ที่เป็นการแก้ไขขยะมูลฝอย	2.84	.63	ปานกลาง
2. ชวนสมาชิกในครอบครัวและเพื่อนบ้านให้ปฏิบัติ ตามข้อกำหนดของท้องถิ่นว่าด้วยขยะมูลฝอยและ ความร่วมมือกับหมู่บ้านในการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอย	4.21	.54	มาก
3. ร่วมมือทำกิจกรรมเพื่อรณรงค์การทำความสะอาดหมู่บ้าน ในวันสำคัญที่ทางราชการกำหนด	3.68	.53	มาก
4. ร่วมให้การสนับสนุนหรือบริจาคเงินในการแก้ปัญหา ขยะมูลฝอยในหมู่บ้านของท่าน	2.43	.69	ปานกลาง
5. มีส่วนร่วมกับ อบต. ในการฝึกอบรมเสริมสร้างความรู้ ต่างๆ เกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย	3.61	.61	มาก

ตารางที่ 9 (ต่อ)

โดยรวม	3.59	.52	มาก
--------	------	-----	-----

จากตารางที่ 9 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานการในด้านให้ความร่วมมือกับ อบต. ในการดำเนินกิจกรรม อยู่ในระดับ มาก ชวนสมาชิกในครอบครัวและเพื่อนบ้านให้ปฏิบัติตามข้อกำหนดของท้องถิ่น อยู่ในระดับ มาก ร่วมมือรณรงค์การทำความสะอาดหมู่บ้าน อยู่ในระดับ มาก การฝึกอบรมเสริมสร้างความรู้ต่างๆ อยู่ในระดับ มาก ร่วมให้การสนับสนุนหรือบริจาคเงินในการแก้ปัญหา อยู่ในระดับ ปานกลาง ตามลำดับ

ตารางที่ 10 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการรับ

การรับผลประโยชน์การจัดการขยะมูลฝอยในหมู่บ้าน	\bar{x}	S.D.	ระดับ
1. มีรายได้จากการนำมูลฝอยบางประเภทไปขาย	4.09	.64	มาก
2. ทำปุ๋ยหมักหรือน้ำหมักชีวภาพจากมูลฝอยอินทรีย์ในครัวเรือนของท่าน	3.64	.63	มาก
3. สามารถติดต่อสื่อสารกับ อบต. ผู้นำชุมชนสะดวกขึ้น	3.58	.64	มาก
4. มีส่วนร่วมทำให้ชุมชนสะอาด เรียบร้อย	3.61	.48	มาก
5. มีส่วนร่วมในการลดมลพิษในชุมชนให้น้อยลง	3.57	.67	มาก
โดยรวม	3.62	.61	มาก

จากตารางที่ 10 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้าน รายได้จากการนำมูลฝอยบางประเภทไปขาย อยู่ในระดับ มาก ทำปุ๋ยหมักหรือน้ำหมักชีวภาพจากมูลฝอยอินทรีย์ในครัวเรือน อยู่ในระดับ มาก สามารถติดต่อสื่อสารกับ อบต. ผู้นำชุมชน อยู่ในระดับ มาก ให้ความร่วมมือกับ อบต. ในการดำเนินกิจกรรม อยู่ในระดับ มาก ทำให้ชุมชนสะอาดเรียบร้อย อยู่ในระดับ มาก ลดมลพิษในชุมชนให้น้อยลง อยู่ในระดับ มาก ตามลำดับ

ตารางที่ 11 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการติดตาม

การติดตามและประเมินผลการจัดการขยะมูลฝอยในหมู่บ้าน	\bar{x}	S.D.	ระดับ
1. มีส่วนร่วมประเมินผลการดำเนินงานการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนของท่าน	3.43	.88	ปานกลาง
2. ให้ข้อมูลตามแบบของการประเมินผลการดำเนินงานจัดการขยะมูลฝอยในหมู่บ้านของท่าน	3.48	.62	ปานกลาง
3. ได้รับทราบผลการประเมินผลการดำเนินงานการจัดการขยะมูลฝอยในหมู่บ้านของท่าน	3.21	.87	ปานกลาง
4. การประเมินผลการดำเนินงานการจัดการขยะมูลฝอยในหมู่บ้าน	3.69	.68	มาก
5. ช่วยประชาสัมพันธ์ผลการประเมินผลการดำเนินงานการจัดการมูลฝอยในหมู่บ้านของท่าน	3.42	.93	ปานกลาง
โดยรวม	3.27	.45	ปานกลาง

จากตารางที่ 11 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีส่วนร่วมการติดตามและประเมินผลในด้าน การดำเนินงาน อยู่ในระดับ ปานกลาง ให้ข้อมูลตามแบบของการประเมินผลการดำเนินงาน อยู่ในระดับ ปานกลาง การประเมินผลการดำเนินงาน อยู่ในระดับ มาก ได้รับทราบผลการประเมินผลการดำเนินงาน อยู่ในระดับ ปานกลาง ประชาสัมพันธ์ผลการประเมิน อยู่ในระดับ ปานกลาง ตามลำดับ

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}=3.49$, S.D.=.42) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า การมีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดการขยะมูลฝอย อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=3.84$, S.D.=.41) ระดับปานกลาง ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการวางแผน ($\bar{x}=3.46$, S.D.=.44) รองลงมาคือ การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล ($\bar{x}=3.27$, S.D.=.45)

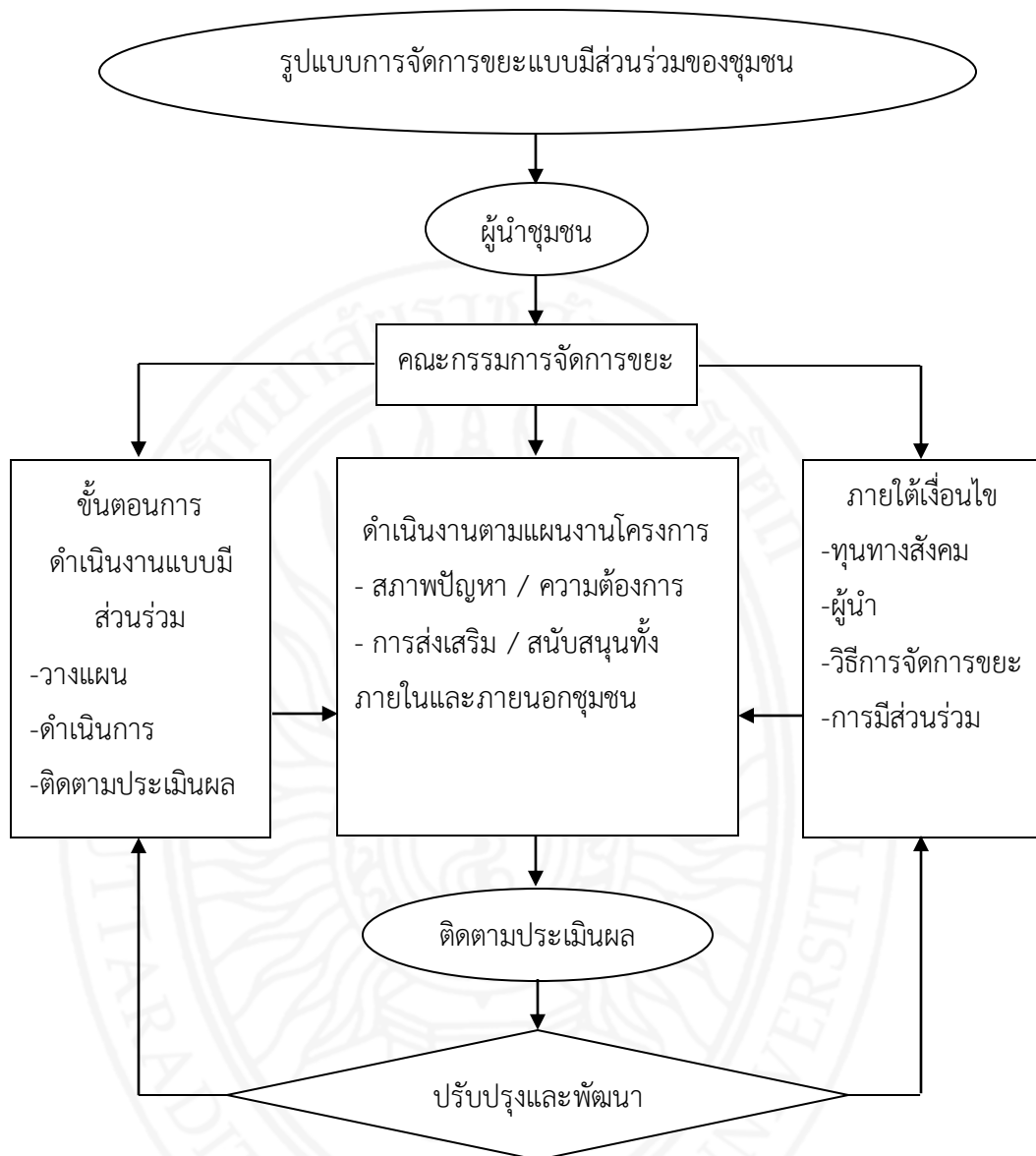
รูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลนางพญา อำเภอกำปูลา จังหวัดอุตรดิตถ์ ประกอบด้วย

1. การมีส่วนร่วมในการวางแผนการวางแผนต้องเปิดโอกาสให้ประชาชน ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการชุมชนเป็นคณะกรรมการการจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชนในพื้นที่เข้าร่วมประชุมประชาคม รับทราบโครงการหรือกิจกรรมที่องค์การบริหารส่วนตำบลจะดำเนินการจัดการขยะและร่วมเสนอแนวทางและข้อคิดเห็นในการจัดการขยะที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนในพื้นที่ โดยการเข้าร่วมประชุม ประชาชนในพื้นที่ยังสามารถเข้าร่วมประชุมได้

2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล เช่นโครงการหน้าบ้านหน้ามอง หมู่บ้านปลอดถังขยะ โดยนำขยะจากบ้านเรือนที่รวบรวมได้ในแต่ละวันออกมาวางไว้หน้าบ้านของตน ตามเวลาที่องค์การบริหารส่วนตำบลนัดหมาย โครงการขยะแลกแต้ม ที่ประชาชนนำขยะอันตรายประเภท่านไฟฉาย แบตเตอรี่โทรศัพท์มาให้กับทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อสะสมแต้มแลกสิ่งของที่องค์การบริหารส่วนตำบลจัดเตรียมไว้ นอกจากนี้ประชาชนยังมีส่วนร่วมในการคัดแยกขยะก่อนทิ้งอีกด้วย โครงการฝึกอบรมการคัดแยกขยะและลดปริมาณขยะในกลุ่มเยาวชนเพื่อสนับสนุนการคัดแยกขยะในโรงเรียนและชุมชนที่เข้าร่วมโครงการ กิจกรรม ฝ่าป่าขยะ การคัดแยกขยะในวัยเด็ก และโครงการรณรงค์สร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม โดยอบรมและศึกษาดูงานด้านขยะและสิ่งแวดล้อม

3. การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยเปิดโอกาสให้ประชาชน เข้าเยี่ยมชมการจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบล และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในระดับครัวเรือนของตน มีการประชาสัมพันธ์และแจ้งให้ประชาชนทราบในด้านงบประมาณและค่าใช้จ่ายขององค์การบริหารส่วนตำบลตลอดจนการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ตรวจสอบการดำเนินการขององค์การบริหารส่วนตำบล

ขั้นตอนสุดท้ายผู้วิจัยได้จัดการคืนข้อมูลกลับสู่ชุมชน โดยผ่านเวทีการประชุมของหมู่บ้าน โดยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลการจัดการขยะมูลฝอยแบบมีส่วนร่วมโดยดำเนินการตรงตามวัตถุประสงค์ ตามรูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลนางพญา อำเภอกำปูลา จังหวัดอุตรดิตถ์ ดังนี้

ภาพที่ 2 รูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลนางพญา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

รูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลนางพญา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ ประกอบด้วย

1. การลดปริมาณการเกิดขยะ ควรมีการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนลดการใช้ผลิตภัณฑ์ที่ก่อให้เกิดขยะ โดยการใช้ถุงผ้า กล่องใส่อาหาร และใช้การรณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับความรู้เรื่องการคัดแยกขยะจากบ้านเรือน และประโยชน์ที่ได้รับเมื่อคัดแยกแล้วสามารถนำขยะที่คัดแยกเข้าร่วมโครงการดำเนินการ เช่น โครงการผ้าป่าขยะ โครงการธนาคารขยะ บริการรถรับซื้อขยะเคลื่อนที่หรือประชาชนบางส่วนก็สามารถนำขายให้กับผู้รับซื้อขยะโดยตรงได้
2. การคัดแยกขยะ มีการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับความรู้เรื่องการคัดแยกขยะจากบ้านเรือน จัดส่งเจ้าหน้าที่ลงพื้นที่เพื่อให้ความรู้และข้อมูลต่างๆ กับประชาชนโดยตรง การรณรงค์ประชาสัมพันธ์ผ่านทางผู้นำชุมชน และผ่านระบบเสียงตามสายซึ่งมีอยู่ในทุกชุมชน นอกจากการคัดแยกขยะแล้ว ขยะทั่วไปประเภทขยะอินทรีย์ยังสามารถนำมากำจัดด้วยวิธีการหมักทำปุ๋ย และใช้เป็นอาหารสัตว์ นอกจากนี้ยังต้องทำความเข้าใจให้ประชาชนนำขยะอันตรายมาส่งรวบรวมให้องค์การบริหารส่วนตำบลรับไปกำจัดต่อไป
3. การเก็บรวบรวมขยะ โดยใช้การเก็บขยะจากบ้านของประชาชนโดยตรง ทั้งนี้ชุมชนจัดทำโครงการหน้าบ้านหน้ามองและโครงการชุมชนปลอดถังขยะ มีวิธีการให้แต่ละบ้านเก็บขยะไว้ในบ้านเมื่อถึงเวลา นัดเวลาเก็บขนขยะและนำไปกำจัดและมีโครงการธนาคารขยะ โครงการผ้าป่าขยะ
4. การนำกลับมาใช้/กำจัดขยะ เน้นการนำขยะมาคัดแยกขยะอินทรีย์ออกจากขยะทั่วไปเพื่อนำมาแปรรูปทำเป็นปุ๋ยหมักและเศษอาหาร เศษผัก นำมาใช้เป็นอาหารสัตว์ หรือนำไปหมักทำน้ำจุลินทรีย์สำหรับบำบัดของเสีย นำมาใช้ทำเชื้อเพลิง ฤ็พลาสติก ขวดพลาสติก กล่องนมนำไปรีไซเคิล ขยะที่เก็บขนได้จากชุมชนจะถูกนำมาคัดแยกและกำจัด ขยะที่ไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อได้จะกำจัดโดยวิธีฝังกลบในพื้นที่ของตนเองซึ่งหลุมฝังกลบขยะควรห่างจากชุมชน ซึ่งทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอย

สามารถสรุปได้ว่า ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกๆ กิจกรรมอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการร่วมรับรู้สถานการณ์และสภาพปัญหา การร่วมวางแผนและตัดสินใจ การร่วมทำกิจกรรมโครงการ การร่วมตรวจสอบและประเมินผลในการดำเนินงาน ควรมีการนำผลการวิจัยเสนอต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้หน่วยงานดังกล่าวเห็นถึงความสำคัญในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางปฏิบัติได้อย่างแท้จริง ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการวิจัยอย่างต่อเนื่องในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอย เพื่อที่จะพัฒนาให้ประชาชนและหน่วยงานราชการในทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น ควรมีการวิจัยถึงกระบวนการของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า กระบวนการแต่ละกระบวนการมีความสำคัญอย่างไร เพื่อเป็นการส่งเสริม

สนับสนุนและเป็นแนวทางในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอนให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริงเป็นรูปธรรม ดังนั้น แนวทางการแก้ปัญหาโดยคำนึงถึงความจำเป็นและความเป็นไปได้ในการบริหารจัดการขยะเพื่อเลือกแนวทางที่เป็นรูปธรรมและเหมาะสมที่สุดในชุมชน ต้องเป็นกระบวนการที่ส่งผลให้ประชาชนในชุมชนเห็นคุณค่าและตระหนักถึงปัญหาการจัดการขยะด้วยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนของตนเองให้เหลือน้อยที่สุด เช่น การคัดแยกขยะตามประเภทต่างๆ จัดตั้งธนาคารขยะในชุมชน นำขยะอินทรีย์มาทำปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยชีวภาพและทิ้งขยะให้ถูกที่ อย่างไรก็ตาม การลดปริมาณขยะในครัวเรือนและแหล่งกำเนิดขยะ การคัดแยกขยะ การเก็บรวบรวมขยะ และการนำกลับมาใช้และนำไปกำจัด จึงเป็นรูปแบบแนวทางการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลนางพญา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ และควรนำรูปแบบแนวทางนี้ไปใช้ในการจัดการขยะในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัย เรื่องรูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลนางพญา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ ได้สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ ตามวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการในการพัฒนารูปแบบการจัดการขยะ และเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการในการจัดการขยะของชุมชน ดังนี้

1.1 สภาพปัญหาขยะของครัวเรือน พบว่า ขยะในครัวเรือนประเภทขยะย่อยสลายได้ ได้แก่ เศษผักผลไม้, เศษอาหาร, ใบไม้, เศษเนื้อสัตว์, เปลือกผลไม้ ฯลฯ รองลงมาคือขยะทั่วไป ได้แก่ ถุงพลาสติก, ขงขนม, โฟม, พอยล์, ห่อพลาสติก ฯลฯ รองลงมาอีกคือ ขยะรีไซเคิล ได้แก่ แก้ว, กระดาษ, กระจก, เศษพลาสติก, เศษอลูมิเนียม ฯลฯ และขยะอันตราย ได้แก่ ถ่านไฟฉาย, หลอดไฟฟลูออเรสเซนต์, แบตเตอรี่, ภาชนะบรรจุสารกำจัดศัตรูพืช, กระจกสเปร์ยบรรจุสีหรือสารเคมี ฯลฯ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับขยะ ร้อยละ 53.3 (64 ราย)

1.2 สภาพการจัดการของชุมชน ตำบลนางพญา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

1.2.1 ผลการสัมภาษณ์และการสังเกต พบว่า ปริมาณขยะของชุมชน ตำบลนางพญา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ มีปริมาณขยะต่อครัวเรือนเฉลี่ย 150 กรัมต่อคนต่อวัน ผู้เข้าร่วมโครงการจัดการขยะได้นำความรู้จากกิจกรรมการกำจัดขยะไปปรับใช้ในครัวเรือน และประชาชนให้ความสนใจเกิดการเรียนรู้ร่วมกับชุมชนทำให้รู้จักการคัดแยกขยะและใช้ประโยชน์จากขยะตลอดจนเกิดพฤติกรรมทิ้งขยะลดลง โดยผลการศึกษา พบว่า ประชาชนมีการคัดแยกขยะออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ขยะทั่วไป ขยะย่อยสลาย ได้ถูกนำไปเป็นอาหารสัตว์ และทำปุ๋ย ขยะรีไซเคิล คัดแยกไว้เพื่อขาย ส่วนขยะอันตราย รับผิดชอบต่อเงินการโดย องค์การบริหารส่วนตำบลนางพญา แต่ปัญหาที่พบ คือ ประชาชนมีพฤติกรรมในการจัดการขยะโดยไม่มีกรคัดแยกขยะก่อนทิ้ง การเทกอง การเผาในที่โล่ง และลักลอบทิ้งขยะในพื้นที่สาธารณะและข้างลำธารซึ่งเป็นเขตอุทยานแห่งชาติ ทำให้เกิดปัญหากลิ่นเหม็นจากกองขยะ ปัญหาแมลงวันและสัตว์นำโรคที่สะสมเป็นจำนวนมาก ปัญหาควันจากการเผาขยะ ซึ่งได้สรุปถึงสาเหตุของปัญหาไว้ คือ ชุมชนยังขาดความตระหนัก และความรู้ความเข้าใจในการคัดแยกขยะ และการจัดการขยะในครัวเรือน อีกทั้งยังไม่มีกรจัดการขยะอย่างเป็นระบบ ไม่มีรถจัดเก็บ ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนที่เห็นได้ชัดเจน คือ ชุมชนขาดความ

นำอยู่ และส่งผลทำให้คนในชุมชนเกิดความเจ็บป่วยรวมทั้งยังเป็นเหตุทำให้สิ่งแวดล้อมเกิดการปนเปื้อน เกิดมลพิษทางอากาศและน้ำ ในทางกลับกันก็ยิ่งเกิดปัจจัยเอื้อที่มีผลดีต่อสุขภาพ คือ มาตรการของชุมชนส่งผลให้พฤติกรรมที่ไม่คัดแยกขยะและลักลอบทิ้งขยะในพื้นที่สาธารณะและข้างลำธารเขตอุทยานแห่งชาติลดปริมาณลง เกิดการคัดแยกขยะ เพื่อไว้ขายและนำกลับมาใช้ประโยชน์ อีกทั้งยังพบนวัตกรรมสร้างสุขภาพ คือ การทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ และการทำเสวียนล้อมต้นไม้ และเกิดกลุ่มอาสาพัฒนาสิ่งแวดล้อมขึ้นในชุมชนและผลการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการขยะที่ผ่านมามีความสอดคล้องกันว่า การสะสมของปริมาณขยะรีไซเคิลที่ได้มาจากการคัดแยกขยะเพื่อรอการจำหน่ายเพิ่มมากขึ้น แต่ยังมีขาดระบบการจัดการ เนื่องจากพื้นที่ตำบลนางพญา อยู่ห่างไกลจากแหล่งรับซื้อ ทำให้ขาดความต่อเนื่องและแนวทางการบริหารจัดการที่มีส่วนร่วมระหว่างชุมชนกับองค์กรภาครัฐโดยเฉพาะโรงเรียนในพื้นที่

1.2.2 การจัดการขยะในครัวเรือนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง

($\bar{x}=3.42$, S.D.=.62) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านที่มีค่ามากที่สุดคือ ด้านการเก็บรวบรวมขยะ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=3.71$, S.D.=.412) ระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านการลดการเกิดขยะ ($\bar{x}=3.41$, S.D.=.43) รองลงมา คือ ด้านการคัดแยกขยะ ($\bar{x}=3.39$, S.D.=.65) และด้านที่มีค่าน้อยที่สุด คือ ด้านการนำกลับมาใช้ใหม่ ($\bar{x}=3.28$, S.D.=.41)

1.2.3 การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลนางพญา

อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}=3.49$, S.D.=.42) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า การมีส่วนร่วมในการดำเนินการอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=3.84$, S.D.=.41) ระดับปานกลาง ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการวางแผน ($\bar{x}=3.46$, S.D.=.44) รองลงมาคือ การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล ($\bar{x}=3.27$, S.D.=.45)

2. รูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลนางพญา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ ที่เหมาะสม ดังนี้

2.1 การมีส่วนร่วมในการวางแผนการวางแผนต้องเปิดโอกาสให้ประชาชน ผู้นำชุมชน และคณะกรรมการชุมชนเป็นคณะกรรมการการจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชนในพื้นที่เข้าร่วมประชุมประชาคม รับทราบโครงการหรือกิจกรรมที่องค์การบริหารส่วนตำบลจะดำเนินการจัดการขยะและร่วมเสนอแนวทางและข้อคิดเห็นในการจัดการขยะที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนในพื้นที่ โดยการเข้าร่วมประชุม ประชาชนในพื้นที่ยังสามารถเข้าร่วมประชุมได้

2.2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล เช่นโครงการหน้าบ้านหน้ามอง หมู่บ้านปลอดถังขยะ โดยนำขยะจากบ้านเรือนที่

รวบรวมได้ในแต่ละวันออกมาวางไว้หน้าบ้านของตน ตามเวลาที่องค์การบริหารส่วนตำบลนัดหมาย โครงการขยะแลกแต้ม ที่ประชาชนนำขยะอันตรายประเภทถ่านไฟฉาย แบตเตอรี่โทรศัพท์มาให้กับทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อสะสมแต้มแลกสิ่งของที่องค์การบริหารส่วนตำบลจัดเตรียมไว้ นอกจากนี้ประชาชนยังมีส่วนร่วมในการคัดแยกขยะก่อนทิ้งอีกด้วย โครงการฝึกอบรมการคัดแยกขยะและลดปริมาณขยะในกลุ่มเยาวชนเพื่อสนับสนุนการคัดแยกขยะในโรงเรียนและชุมชนที่เข้าร่วมโครงการ กิจกรรม ฝ่าป่าขยะ การคัดแยกขยะในวันเด็ก และโครงการรณรงค์สร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม โดยอบรมและศึกษาดูงานด้านขยะและสิ่งแวดล้อม

2.3 การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยเปิดโอกาสให้ประชาชน เข้าเยี่ยมชมการจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบล และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในระดับครัวเรือนของตน มีการประชาสัมพันธ์และแจ้งให้ประชาชนทราบในด้านงบประมาณและค่าใช้จ่ายขององค์การบริหารส่วนตำบลตลอดจนการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ตรวจสอบการดำเนินการขององค์การบริหารส่วนตำบล

อภิปรายผล

สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

การวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการในการพัฒนารูปแบบการจัดการขยะ และเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม โดยพบสภาพปัญหาในการจัดการขยะชุมชน ตำบลนางพญา อำเภอลำปาง จังหวัดอุตรดิตถ์ ดังนี้ ขยะของชุมชนไม่ทราบปริมาณที่แน่นอน มีปัญหาการทิ้งขยะไม่เป็นที่ และมักทิ้งตามสถานที่สาธารณะ ก่อให้เกิดความสกปรก ไม่มีรถขนขยะไปทิ้ง แต่มีการประชาสัมพันธ์และขอความร่วมมือกับประชาชนในการทิ้งขยะ ไม่มีจุดทิ้งขยะ ไม่มีการให้บริการจัดเก็บขยะและภาชนะรองรับ ปัญหาเกี่ยวกับการไม่คัดแยกขยะก่อนทิ้งให้ถูกวิธี ทำให้เกิดการทิ้งขยะบริเวณริมถนนข้างทางก่อนเข้าชุมชน ทำให้ถนนสกปรก ส่งกลิ่นเหม็น สุนัขคุ้ยเขี่ย ทำให้การจัดการขยะในพื้นที่ไม่มีประสิทธิภาพ ปัญหาขยะมาจากหลายสาเหตุคือ ส่วนใหญ่เนื่องมาจากพฤติกรรม การทิ้งขยะ ความมั่งคั่งและเห็นแก่ตัวของประชาชน ประชาชนไม่ช่วยกันรักษาความสะอาด พฤติกรรม การทิ้งขยะที่ไม่เป็นระเบียบทิ้งไม่เป็นที่เป็นทาง ขาดความร่วมมือของประชาชน ไม่ให้ความร่วมมือในการจัดการขยะ ประชาชนไม่ช่วยกันรักษาความสะอาด มีการลักลอบนำขยะไปทิ้งในพื้นที่อื่นๆ และทิ้งขยะไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย และปัญหาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของประชาชน พบว่า การรับรู้สถานการณ์และสภาพปัญหาเกี่ยวกับขยะมีน้อย ในแต่ละปีประชาชนไม่ทราบข้อมูลว่าชุมชนมีการจัดทำกิจกรรมโครงการ เพราะไม่มีการประชาสัมพันธ์ ประชาชนบางส่วนได้มีความเห็นว่าชุมชนไม่ได้จัดประชุมชี้แจงให้ประชาชนมีส่วนร่วมตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานในการบริหาร

จัดการขยะ ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่สามารถรับรู้ถึงผลการดำเนินงานของชุมชน (กรมควบคุมมลพิษ, 2562) ทั้งนี้เนื่องจากการไม่มีการสร้างแรงจูงใจในการชักชวนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงาน จึงทำให้การทำงานไม่สามารถบรรลุเป้าหมาย การให้ข้อมูลข่าวสารการรณรงค์การอบรมให้ความรู้ความเข้าใจกับประชาชนยังมีน้อยและขาดความต่อเนื่องควรมีการกระจายข้อมูลข่าวสารหรือความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะให้มากขึ้นแตกต่างจากการศึกษาของ วชิราภรณ์ ชุนจันทร์ และคนอื่นๆ (2557) กลยุทธ์การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมในเทศบาลเมืองเขารูปช้าง โดยพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจในการจัดการขยะ และแหล่งกำเนิดขยะ แต่ส่วนใหญ่ไม่ได้ปฏิบัติการในการคัดแยกขยะ การทดลองใช้กติกาท้องถิ่นด้านการจัดการขยะ ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้และปฏิบัติร่วมกันในชุมชน และทำให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการจัดการปัญหาขยะได้มากขึ้น แต่ไม่สามารถลดปริมาณขยะลงได้ เนื่องจากมีปัจจัยอื่นเข้ามาเกี่ยวข้อง จึงกำหนดแนวทางเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการปัญหา โดยเทศบาลร่วมกับหน่วยงานสำคัญในพื้นที่ร่วมกันกำหนดนโยบายและแนวทางในการจัดการปัญหาร่วมกันอย่างเป็นระบบ ได้ข้อสรุปจากการประชุมระดมสมองว่าควรมีการจัดทำบันทึกข้อตกลงด้านการจัดการปัญหาขยะร่วมกันระหว่างหน่วยงานในพื้นที่ โดยมีภาคประชาชนร่วมดำเนินการเพื่อให้การจัดการปัญหาขยะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของชุมชน ตำบลนางพญา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ ประกอบด้วย

1. การมีส่วนร่วมในการวางแผนการวางแผนต้องเปิดโอกาสให้ประชาชน ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการชุมชนเป็นคณะกรรมการการจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชนในพื้นที่เข้าร่วมประชุมประชาคม รับทราบโครงการหรือกิจกรรมที่จะดำเนินการจัดการขยะและร่วมเสนอแนวทางและข้อคิดเห็นในการจัดการขยะที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนในพื้นที่ โดยการเข้าร่วมประชุม ประชาชนในพื้นที่ยังสามารถเข้าร่วมประชุมได้

2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล เช่น โครงการหน้าบ้านหน้ามอง หมู่บ้านปลอดถังขยะ โดยนำขยะจากบ้านเรือนที่รวบรวมได้ในแต่ละวัน ออกมาวางไว้หน้าบ้านของตน ตามเวลาที่นัดหมาย โครงการขยะแลกแต้ม ที่ประชาชนนำขยะอันตรายประเภทถ่านไฟฉาย แบตเตอรี่โทรศัพท์มาให้กับองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อสะสมแต้มแลกรับสิ่งของที่ชุมชนจัดเตรียมไว้ นอกจากนี้ประชาชนยังมีส่วนร่วมในการคัดแยกขยะก่อนทิ้งอีกด้วย โครงการฝึกอบรมการคัดแยกขยะและลดปริมาณขยะในกลุ่มเยาวชนเพื่อสนับสนุนการคัดแยกขยะในโรงเรียนและชุมชนที่เข้าร่วมโครงการ กิจกรรมผ้าป่าขยะ การคัดแยกขยะในวันเด็ก และโครงการรณรงค์สร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม โดยอบรมและศึกษาดูงานด้านขยะและสิ่งแวดล้อม

3. การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยเปิดโอกาสให้ประชาชน เข้าเยี่ยมชมการจัดการขยะ และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในระดับ

คริวเรือนของตน มีการประชาสัมพันธ์และแจ้งให้ประชาชนทราบในด้านงบประมาณและค่าใช้จ่าย
 ขององค์การบริหารส่วนตำบล ตลอดจนการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ตรวจสอบการดำเนินการ
 สอดคล้องกับการศึกษาของ พิศิพร ทศนา และโชติ บดีรัฐ (2558) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการ
 จัดการขยะมูลฝอย ในเขตพื้นที่เทศบาลนครพิษณุโลก โดยพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการ
 จัดการขยะมูลฝอยในเขตพื้นที่เทศบาลนครพิษณุโลก อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน
 พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการมีส่วนร่วมรับรู้สถานการณ์และสภาพปัญหา รองลงมา
 ตามลำดับ คือ ด้านการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมโครงการ ด้านการมีส่วนร่วมวางแผนและตัดสินใจและ
 ด้านการมีส่วนร่วมตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงาน แนวทางแก้ไขปัญหา สามารถสรุปได้ว่า
 เทศบาลนครพิษณุโลก ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกๆ
 กิจกรรมอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็ตั้งแต่กระบวนการร่วมรับรู้สถานการณ์และสภาพปัญหา ร่วม
 วางแผนและตัดสินใจ ร่วมทำกิจกรรมโครงการ ร่วมตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานควรมี
 การนำผลการวิจัยเสนอต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้หน่วยงาน
 ดังกล่าวเห็นถึงความสำคัญในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยใน
 เขตพื้นที่เทศบาลนครพิษณุโลก มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางปฏิบัติได้อย่างแท้จริง ควรมีการส่งเสริม
 และสนับสนุนให้มีการวิจัยอย่างต่อเนื่องในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอย
 ในเขตพื้นที่เทศบาลนครพิษณุโลก เพื่อที่จะพัฒนาให้ประชาชนและหน่วยงานราชการในทุกภาคส่วน
 เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น ควรมีการวิจัยถึงกระบวนการของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า
 กระบวนการแต่ละกระบวนการมีความสำคัญอย่างไร เพื่อเป็นการส่งเสริม สนับสนุน และเป็น
 แนวทางในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอนให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริง
 จรรยา ปานพรม (2554) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการคัดแยกขยะมูลฝอยของครัวเรือน : เทศบาล
 ตำบลคลองจิก อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยพบว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ
 การศึกษาที่แตกต่างกันมีส่วนร่วมในการคัดแยกขยะมูลฝอยที่แตกต่างกัน สำหรับปัจจัยที่มี
 ความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการคัดแยกขยะมูลฝอยของครัวเรือน เช่น ความเข้าใจว่า การคัด
 แยกขยะมูลฝอยสามารถลดปริมาณขยะมูลฝอยได้ และช่วยรักษาสภาพแวดล้อม รวมทั้งการติดตั้ง
 ฉลากบอกประเภทของการคัดแยกขยะที่ชัดเจน การมีเจ้าหน้าที่สุขาภิบาลให้ความรู้ในการคัดแยก
 ขยะมูลฝอย มีทัศนคติ ความรู้ความเข้าใจของ ความหมายในด้านการปฏิบัติในการคัดแยก และมี
 ภาชนะรองรับขยะมูลฝอยที่เพียงพอ เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม โดยใช้กระบวนการ
 ประชาคมเพื่อแสดงความคิดเห็น ผลการประชาคมสรุปได้ว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเป็น
 ศูนย์กลางในการแก้ไขปัญหา ด้านการตัดสินใจในโครงการและร่วมรับประโยชน์สาธารณะ เพื่อเป็น
 การสร้างความโปร่งใส มีการตั้งงบประมาณประจำปีไว้สำหรับจัดทำสื่อต่างๆ ที่สามารถเข้าถึง
 ประชาชนโดยตรง เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในการคัดแยกขยะมูลฝอยของครัวเรือน ดำเนินการ

โครงการธนาคารขยะให้เป็นรูปธรรม จริงจัง อย่างต่อเนื่อง และควรจัดหาถังแยกประเภทขยะให้เพียงพอกับปริมาณขยะในทุกๆ หมู่บ้าน

ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาในครั้งนี้ ทำให้ทราบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการคัดแยกขยะมูลฝอย ในขั้นตอนการวางแผน การปฏิบัติ การจัดสรร/รับผลประโยชน์ การติดตาม และประเมินผล ทำให้ประชาชนรู้สึกว่าได้ประโยชน์ เกิดความภาคภูมิใจ มีสภาพแวดล้อมสะอาดสวยงาม น่าอยู่ ลดแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์และแมลงนำโรคในชุมชนสามารถนำไปเป็นแนวทางวางแผนงานโครงการเพื่อขยายผลต่อสู่หมู่บ้าน ชุมชนและหน่วยงานอื่นในการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมได้ เช่น โรงเรียนจัดการสิ่งแวดล้อม วัดจัดการสิ่งแวดล้อม ร้านค้าสีเขียว หมู่บ้านจัดการขยะ ฯลฯ

1. ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1.1 การวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลนางพญา อำเภอลำปำ จังหวัดอุดรธานี ในครั้งนี้พบข้อมูลที่น่าสนใจ จึงขอเสนอผลการวิจัยตามสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน ดังนี้ ประชาชนยังขาดความตระหนักและความรู้ความเข้าใจในการคัดแยกขยะในครัวเรือน โดยไม่มีการคัดแยกขยะก่อนทิ้ง การเทกอง การเผาในที่โล่ง และลักลอบทิ้งขยะในพื้นที่สาธารณะ อีกทั้งยังขาดการจัดการขยะอย่างเป็นระบบ ไม่มีรถจัดเก็บ อีกรวมหนึ่งยังพบนวัตกรรมสร้างสุขภาพ คือ การทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ และการทำเสวียนล้อมต้นไม้ และกลุ่มอาสาพัฒนาสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นในชุมชน ควรกำหนดแผนงบประมาณในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชนสามารถรองรับกิจกรรมเพื่อทำให้เกิดการจัดการอย่างเป็นรูปธรรมของงาน เมื่อมีการวางแผนงานแล้วต้องดำเนินการขับเคลื่อนกิจกรรมจึงจะทำให้เกิดแรงจูงใจในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นผู้นำชุมชนและหน่วยงานที่รับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเป็นแกนนำให้สามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

1.2 การมีส่วนร่วมในการวางแผน การดำเนินโครงการ การติดตามประเมินผล

1.2.1 ระดับท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องให้ความสำคัญกับปัญหาขยะและสิ่งแวดล้อมควรกำหนดนโยบายในการดำเนินการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมอย่างชัดเจน โดยการส่งเสริมความรู้ให้กับประชาชนได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ และมีการรายงานผลการดำเนินงานการจัดการขยะ เพื่อให้ประชาชนทราบผลดำเนินการและสามารถนำข้อมูลไปวางแผนและพัฒนา

1.2.2 ระดับชุมชน ควรให้มีการบริหารจัดการขยะโดยคณะกรรมการซึ่งแต่งตั้งจากตัวแทนทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันบริหารอย่างเป็นระบบ ชุมชนมีส่วนกำหนดรูปแบบ

แนวทางในการจัดการขยะร่วมกัน ความร่วมมือกันของชุมชนอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การจัดการขยะของชุมชนมีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการจัดการขยะของชุมชนส่งผลให้เกิดประโยชน์ร่วมกันและเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เพื่อนำผลวิจัยครั้งนี้ไปปรับใช้ในชุมชนอื่น ที่มีสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตใกล้เคียงกัน

2.2 ควรใช้การวิจัยและพัฒนา เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการขยะแบบครบวงจรในการพัฒนาระบบการจัดการขยะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเหมาะสมกับบริบทของชุมชน

บรรณานุกรม

- กรณีกา ชมดี. (2524). การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ : ศึกษาเฉพาะ กรณีโครงการสารภี ตำบลทาขาง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2561). การศึกษาระดับปฏิบัติการด้านการจัดการขยะ
ของคนไทย. กรุงเทพฯ.
- กิตติ มีศิริ. (2559). ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการจัดการขยะมูลฝอยโดยชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนเกตุ
ไพเราะ 3,4,5 เขตพระโขนง กรุงเทพฯ. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์. (2528). แนวคิดไทยเรื่อง เก็บใช้ได้ป่วย. กรุงเทพฯ: ศูนย์ประสานงาน
การแพทย์และเภสัชกรรมแผนไทย กระทรวงสาธารณสุข.
- โกวิทย์ พวงงาม. (2550). การปกครองท้องถิ่นไทย. กรุงเทพฯ: บริษัทสำนักพิมพ์วิญญูชนจำกัด.
- ขวัญชัย วงศ์นิติกร. (2532). ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของผู้ที่อยู่อาศัยในเขต
หมู่บ้านจัดสรรชานเมือง ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านจัดสรรเทพประทาน อำเภอบางกรวย
จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- จรรยา ปานพรม. (2554). การมีส่วนร่วมในการคัดแยกขยะมูลฝอยของครัวเรือน : เทศบาลตำบลคลอง
จิก อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. การค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต สถาบัน
บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, พระนครศรีอยุธยา.
- จารุณี สุตตะชา, อูรา ปราบมนตรี และคนอื่นๆ. (2560). การศึกษารูปแบบและการสร้างเครือข่ายการ
เรียนรู้เพื่อการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชาวบ้าน : กรณีชุมชนบะขามและชุมชนการเคหะ
เขตเทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น. ขอนแก่น.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. (2527). การระดมประชาชนเพื่อการพัฒนาชนบทในการบริหารงาน. กรุงเทพฯ: โอ
เดียนส์โตร์.
- ฉอาน วุฒิธรรมรักษา. (2526). ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของ
ประชาชนในโครงการสร้างงานในชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการที่ได้รับรางวัลดีเด่น ของ
ตำบลคู้พะยอม อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต,
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.

- ชาตรี สองศรี. (2542). การมีส่วนร่วมของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการดำเนินงาน
สุขภาพสิ่งแวดล้อมในชุมชน : กรณีศึกษาอำเภอเมืองอุดรธานี. การค้นคว้าอิสระปริญญา
มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- ณรงค์ วารีชล. (2551). การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาเทศบาลคูเมืองน้อย.
กรณีศึกษาเทศบาลตำบลบางพระ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา,
ชลบุรี.
- ติน ประยูพฤทธิ. (2542). ทฤษฎีองค์การ. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ถวัลย์ พวงบุบผา และคนอื่นๆ. (2560). การพัฒนารูปแบบการขยายผลการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมใน
เขตเทศบาลตำบลวังผาง อำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน. ลำพูน: สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัยฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น.
- ทานตะวัน อินทร์จันทร์. (2546). การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนย่อย ในเขต
เทศบาลเมืองลำพูน. การค้นคว้าอิสระปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- ชนวัฒน์ คำภีลานนท์. (2550). การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่น เทศบาลเมือง
คูคต จังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร,
กรุงเทพฯ.
- ชนะจักร เย็นบำรุง. (2540). การมีส่วนร่วมของเกษตรกรต่อการดำเนินการรองครุธุรกิจชุมชน : ศึกษา
กรณีกลุ่มแปรรูปข้าว อำเภอโพธาราม จังหวัดร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต,
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. (2547). การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง. กรุงเทพฯ:
ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2527). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2543). การวิจัยเบื้องต้น. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- บุญชัย เกิดปัญญาวัฒน์. (2535). การศึกษาความเหมาะสมในการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อ
กระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต,
มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพฯ.
- ปภาวรินทร์ นาจาปา. (2557). การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการขยะมูลฝอย ของเทศบาลตำบล
คลองใหญ่ อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัย
บูรพา, ตราด
- ประยูร ศรีประสาธน์. (2542). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของคณะกรรมการ
การศึกษาประจำโรงเรียนประถมศึกษา, นนทบุรี.

- ประสพสุข ตีอินทร์. (2531). *การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของกำนันผู้ใหญ่บ้านในภาคเหนือ*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพฯ.
- ปรัชญา เวสารัชช์. (2528). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปราณี หล้าเบญจเส. (2559). *การหาคุณภาพของเครื่องมือวัดและประเมินผล โครงการบริการวิชาการท่าสาบโมเดล ยะลา: มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา*.
- ปรีดา เจษฎารางกุล. (2550). *การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลเมืองคูคต อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.
- พัฒน์ บุญยรัตน์. (2527). *การสร้างพลังชุมชนโดยขบวนการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- พัทยา สายหู. (2529). *กลไกของสังคม*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พัสรินทร์ พันธุ์แน่น และคนอื่นๆ. (2558). *โครงการแนวทางการจัดการขยะของเยาวชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน บ้านมั่นคงชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพฯ*. กรุงเทพฯ.
- พิศิพร ทักณา, และโชติ บดีรัฐ. (2558). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอย ในเขตพื้นที่เทศบาลนครพิษณุโลก*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, พิษณุโลก.
- พุดินันท์ ฮวบเจริญ. (2558). 3R. สืบค้น 23 ตุลาคม 2561 จาก <http://203.131.219.167/km2559/author/putli-noni/>
- ไพบุลย์ แจ่มพงษ์, และศิวพันธุ์ ชูอินทร์. (2560). *การจัดการขยะมูลฝอย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพรัตน์ เตชะรินทร์. (2527). *นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชน ในยุทธศาสตร์การพัฒนาปัจจุบันการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภากการพิมพ์.
- ยุพิน ระพีพันธุ์. (2544). *ความรู้ ทักษะคิดและการจัดการที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของ คณะกรรมการชุมชนในการจำแนกประเภทมูลฝอยที่ใช้ในชีวิตประจำวันก่อนทิ้งในเขต เทศบาลเมืองพนัสอำเภอพุนนาค จังหวัดชลบุรี*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- วชิราภรณ์ ขุนจันทร์ และคนอื่นๆ. (2557). *กลยุทธ์การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมในเทศบาลเมืองเขารูปช้าง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา*. สงขลา.
- วรรณวิมล ภัทรสิริวงศ์, พนมพร วงษ์ปาน, สราวุธ พรหมดี, และผกามาศ อีสริยะรังสรรค์. (2561). *พฤติกรรมด้านการจัดการขยะของคนไทย*. กรุงเทพฯ.

- วัฒนา ทองชัยยะ. (2538). การศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อการจัดการขยะในเขตเทศบาลเมืองสมุทรปราการ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพฯ.
- วันเพ็ญ วอกลาง. (2534). การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- วีณา ชัคิตตยาพงษ์. (2550). การแยกขยะในประเทศไทย ; บทบาทภาครัฐและภาคประชาชน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ศิริเพ็ญ เนื่องจาง. (2542). การมีส่วนร่วมของพนักงานในการพัฒนาวัฒนธรรมองค์กร : ศึกษาเฉพาะกรณีโรงไฟฟ้าบางปะกง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- สนธนา สีฟ้า. (2560). การศึกษาพฤติกรรมการสร้างเสริมสุขภาพของพระภิกษุในจังหวัดปัตตานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.
- สานิตย์ บุญชู. (2527). การมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สาโรช ทัพพี. (2546). ความคิดเห็นของประชาชน ต่อประสิทธิภาพการเก็บขน และกำจัดขยะมูลฝอย : ศึกษากรณี เทศบาลตำบลท่าบุญมี กิ่งอำเภอเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.
- สุจินต์ ดาววีระกุล. (2527). ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาหมู่บ้าน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- สุธี ศรสวรรค์. (2538). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของมุสลิม : ศึกษา เฉพาะกรณีตำบลคลองตะเคียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. การค้นคว้าอิสระปริญญาโทมหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- สุรพงษ์ เล็กสมบูรณ์. (2557). กลยุทธ์การจัดการขยะชุมชนแบบประชาชนมีส่วนร่วม ของเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.
- สุริยะ หาญพิชัย, และจันทร์ฉาย จันทร์ลา. (2560). การจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของเทศบาลตำบลลำน้ำรายณ์ อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, ลพบุรี.
- สุรีย์ ตันท์ศรีสุโรจน์. (2531). การมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของผู้นำเยาวชนใน ชุมชนคลองจั่น เขตบางกระปิ กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- เสริมสุข บัวเจริญ และคนอื่นๆ. (2553). พัฒนาระบบบริหารจัดการขยะชุมชนแบบมีส่วนร่วม อำเภอแม่ละเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ภายใต้ความร่วมมือระหว่างภาครัฐ วิชาการและชุมชน. แม่ฮ่องสอน: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น.

- แสวง รัตน์มงคลมาศ. (2543). *สองโลกวัฒนธรรมกับพฤติกรรมทางเลือกตั้งสมชิกวุฒิสภา*. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- โสภณ หมวดทอง. (2533). *การเฝ้าระวังมลพิษแหล่งน้ำของเกษตรกรในตำบลแม่ปาง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, เกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- หงษ์วีวัฒน์, ท. (2527). *การมีส่วนร่วมของประชาชน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อคิน รพีพัฒน์. (2527). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณาการพิมพ์.
- อคิน รพีพัฒน์. (2531). *ปัญหาการพัฒนาชนบทบทเรียนจากกรณียกกระบัตรโครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลอง*. การค้นคว้าอิสระปริญญาโทบริหารบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.
- องค์การบริหารส่วนตำบลนางพญา. (2560). *การดำเนินการจัดการขยะในชุมชนต้นแบบในปี 2559-2560*. อุดรดิตถ์: องค์การบริหารส่วนตำบลนางพญา.
- อนิณ อรุณเรืองสวัสดิ์. (2558). *ขยะกำลังจะล้นโลก*. สืบค้น 25 ตุลาคม 2561 จาก <https://progreencenter.org/2016/02/22/%E0>
- อรพรรณ ภมรสวรรณ. (2544). *การมีส่วนร่วมของสมาชิกนิคมในการจัดการนิคมสร้างตนเอง : ศึกษากรณีสร้างตนเองภาคใต้ตามแผนถนนสภาพนิคม*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- อรพินท์ สฟโซคชัย. (2550). *หลักการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรม Home Office Day*. กรุงเทพฯ; สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ.
- อิระวัชร จันทระประเสริฐ. (2541). *แรงงานกับการมีส่วนร่วม*. กรุงเทพฯ: กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม.
- อุดม คมพัยค์. (2530). *หลักการจัดการและควบคุมของเสีย*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อุษณีย์ ศิริสุนทรไพบูลย์. (2538). *แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการการพัฒนาขนาดใหญ่ของรัฐ : ศึกษาเฉพาะโครงการเขื่อนหรืออ่างเก็บน้ำ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- Andrew, C., & Stiefel, M. (1980). *Inquiry into Participation: A Research Approach*. Geneva: UNRISD.
- Chapin, F. S. (1977). *Social Participation and Social Intelligence*. New York: Longman.
- Cohen, J. M. U., Norman T., . (1980). Participation's place in rural development: Seeking clarity through specificity. *World Development*, 8(3), 213-235.
- Koufman, H. F. (1949). *Participation in Organized Activities in Selected Kentucky Localities*. Lexington, KY. Lexington: University of Kentucky.

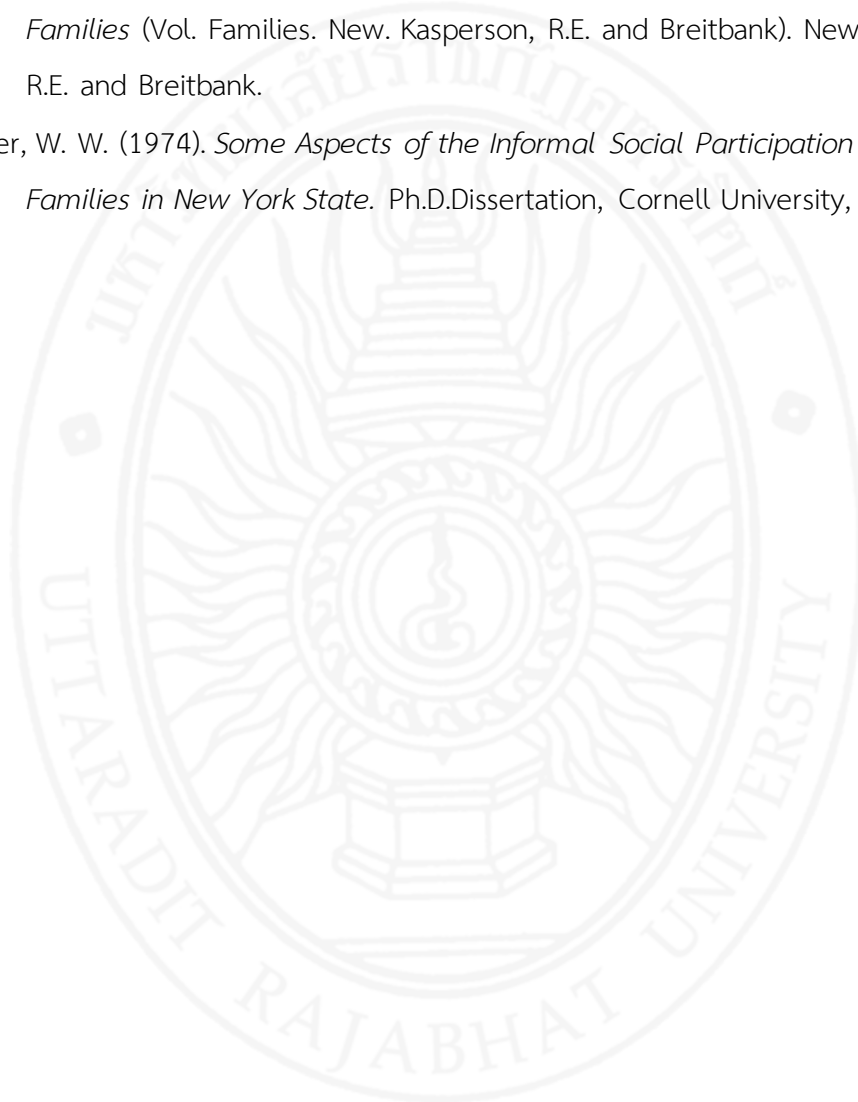
Krejcie, R. V. M., D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities.

Educational and Psychological Measurement, 30(3), 607-610.

Lisk, F. (1985). *Popular Participation in Planning For Basic Needs*. Great Britain: Black More Press.

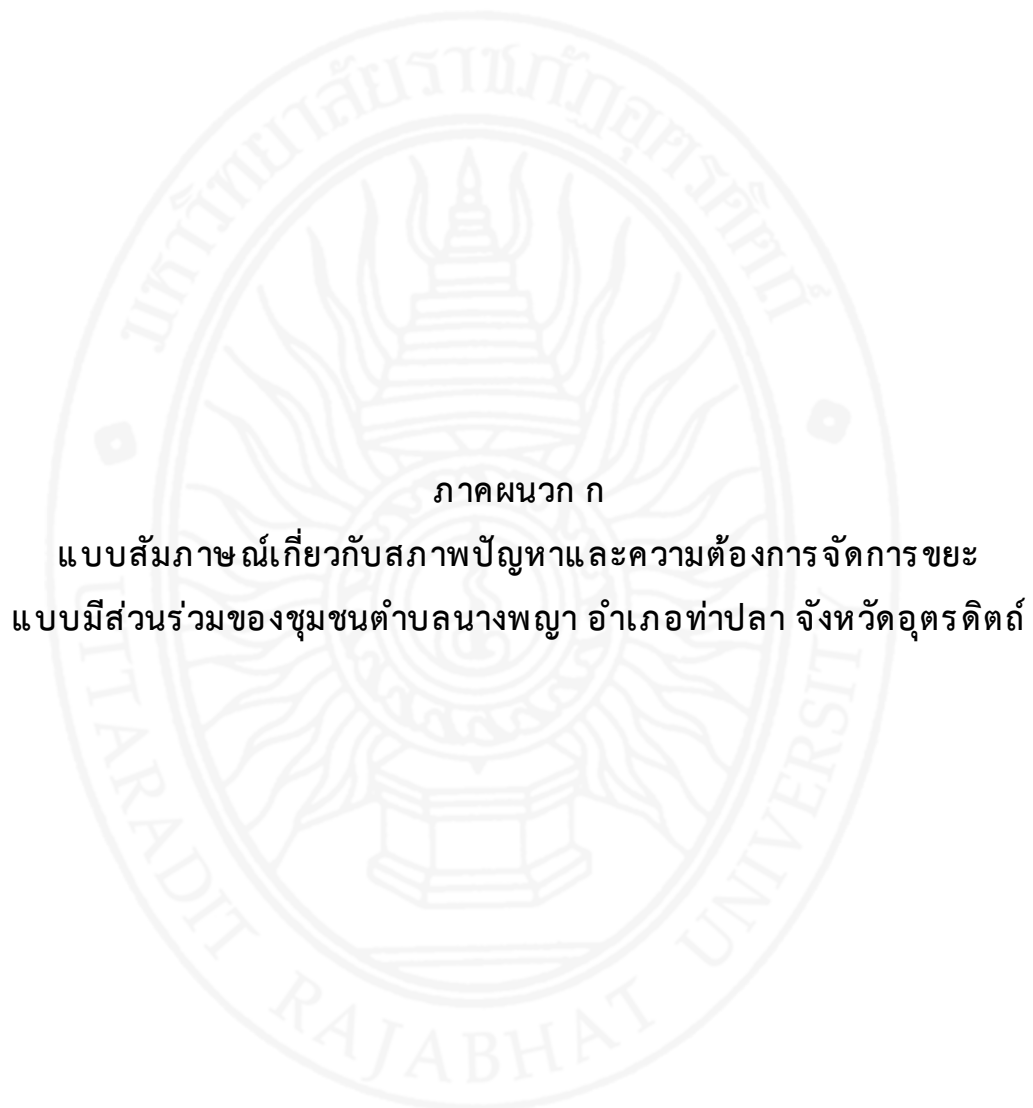
Reeder, W. W. (1963). *Some Aspects of the Informal Social Participation of Farm Families* (Vol. Families. New. Kasperson, R.E. and Breitbank). New. Kasperson: R.E. and Breitbank.

Reeder, W. W. (1974). *Some Aspects of the Informal Social Participation of Farm Families in New York State*. Ph.D.Dissertation, Cornell University, New York.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการจัดการขยะ
แบบมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลนางพญา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

แบบสัมภาษณ์

เกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการ การจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชน
ตำบลนางพญา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

- 1) เพศ
- 2) อายุปี
- 3) อาชีพ.....
- 4) รายได้.....บาท/เดือน
- 5) สถานภาพในชุมชน.....
- 6) จำนวนสมาชิกในครอบครัว.....คน

ส่วนที่ 2 แนวคำถามการสัมภาษณ์

แนวคำถามการสัมภาษณ์ในการวิจัยครั้งนี้กำหนดจากวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดของการวิจัยเป็นแนวคำถามอย่างกว้าง ซึ่งสามารถปรับได้ตามสถานการณ์หรือข้อมูลที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลในการสนทนากลุ่มโดยประเด็นคำถามในการสนทนากลุ่มได้กำหนดไว้ดังนี้

1. ชั้นเริ่มต้นการสัมภาษณ์

1.1 แนะนำตัวผู้วิจัย ชี้แจง บอกรวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์และประโยชน์ที่จะได้รับ ผู้วิจัยขอความร่วมมือจากผู้ให้ข้อมูล ด้วยวาจาและขออนุญาตบันทึกเสียงในระหว่างการสัมภาษณ์ ทั้งนี้จะรักษาข้อมูลเป็นความลับ โดยชื่อของผู้ให้ข้อมูลจะถูกลบออก ไม่มีการเผยแพร่

1.2 พุดคุยซักถามถึงเรื่องทั่วไป เพื่อการสร้างสัมพันธ์ภาพ ก่อให้เกิดความคุ้นเคยระหว่างผู้ให้ข้อมูลกับผู้วิจัย

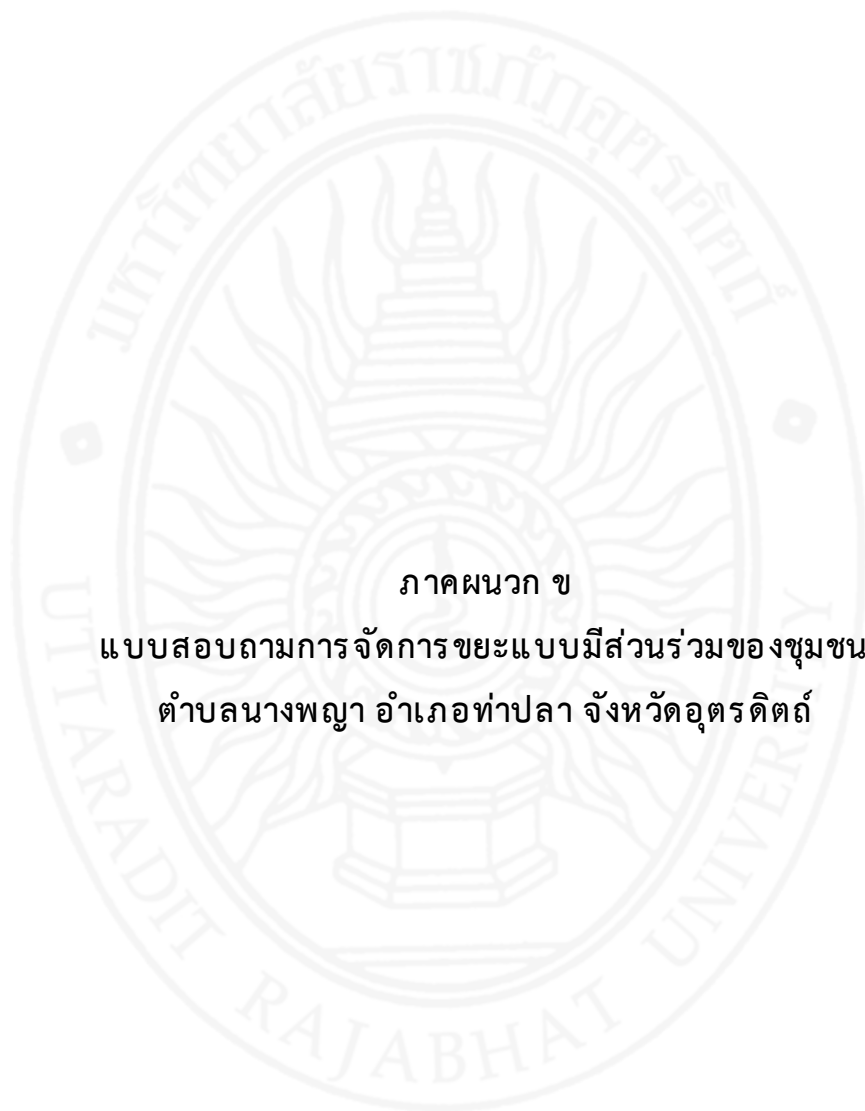
1.3 พุดคุยซักถามถึงเรื่องเกี่ยวกับสภาพปัญหา วิธีการจัดการขยะ เพื่อทราบปัญหาและความต้องการของชุมชน

2. ชั้นเข้าสู่ประเด็นที่ต้องการศึกษาโดยการสัมภาษณ์

2.1 คำถามเกริ่นนำ

2.1.1 ท่านรู้สึกอย่างไรกับขยะของชุมชน

คำถามของการวิจัย	คำถามหลัก	ผู้ให้ข้อมูล
ด้านความร่วมมือ แก้ไขปัญหา	- ไปร่วมให้ข้อมูลเรื่องปัญหาขยะ เมื่อชุมชน มีการนัดประชุม	
	- การแจ้งชุมชน เมื่อเห็นขยะในทางสาธารณะ	
	- บอกหรือตักเตือนหากพบเห็นการทิ้งขยะ หกเลอะเทอะ	
	- ท่านเคยเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาขยะให้แก่ชุมชน	
	- การชักชวนเพื่อนบ้านให้ช่วยกันดูแล เรื่องปัญหาขยะมูลฝอยในชุมชน	
ด้านการร่วมปฏิบัติ	- การแยกขยะก่อนทิ้ง	
	- ทิ้งขยะลงในถังที่ชุมชนจัดทำให้	
	- การแยกขยะเปียกใส่ถุงปิดเรียบร้อย	
	- ทิ้งขยะในที่ว่างหรือข้างทาง	
	- เข้าร่วมกิจกรรมรักษาความสะอาดที่ชุมชนจัดให้	
	- การเผาขยะในบริเวณบ้าน	
	- การเผาขยะในบริเวณโรงเรียน	
	- นำเศษอาหารไปเลี้ยงสัตว์	
ด้านการร่วมลดปริมาณ ขยะมูลฝอย	- นำถุงพลาสติกหิ้วที่ยังมีสภาพดีนำ กลับมาใช้ใหม่	
	- นำขวดน้ำ ขวดน้ำปลาที่ใช้หมดแล้วมาล้างทำความสะอาด แล้วนำไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น	
	- ท่านแยกเศษกระดาษและเศษโลหะ ขวดแก้วขวด พลาสติก เก็บไว้ขาย	
	- ใช้เศษหญ้าเศษใบไม้คลุมดิน มากกว่า การทิ้งลงไปในถังขยะ	

ภาคผนวก ข

แบบสอบถามการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

ตำบลนางพญา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

**แบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชน
ตำบลนางพญา อำเภอลำปำ จังหวัดอุดรธานี**

คำชี้แจง

1. วัตถุประสงค์ของแบบสอบถามนี้ เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลนางพญา อำเภอลำปำ จังหวัดอุดรธานี เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการขยะชุมชนที่เหมาะสม เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกของการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะชุมชน และเพื่อศึกษาการเลือกใช้เทคโนโลยีในการจัดการขยะที่เหมาะสมกับชุมชน จึงขอความร่วมมือจากท่านที่อาศัยอยู่ในตำบลนางพญากรุณาตอบแบบสอบถามอย่างอิสระตามความเป็นจริงในชีวิตประจำวันและเป็นผู้ที่ให้ความร่วมมือกับองค์การบริหารส่วนตำบลนางพญา ในการจัดการขยะเบื้องต้นเป็นอย่างดี ซึ่งผู้วิจัยจะนำผลที่ได้จากการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของท่านไปเป็นแนวทางและต้นแบบในการดำเนินงานต่อไป

2. แบบสอบถามแบบสอบถามฉบับนี้ มีทั้งหมด 6 หน้า แบ่งเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 ข้อมูลการจัดการมูลฝอยของชุมชน

ส่วนที่ 3 พฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือน

ส่วนที่ 4 การมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการจัดการขยะมูลฝอย

โดยมีรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่อง [] ในข้อคำถามทุกข้อตามความเป็นจริง

1. เพศ

[] ชาย [] หญิง

2. อายุ.....ปี

3. สถานภาพสมรส

[] โสด [] สมรส

[] ม้าย [] หย่า

4. การศึกษา

[] ประถมศึกษา [] มัธยมศึกษา

[] ปวช./ปวส. [] อนุปริญญา/ปวส.

[] ปริญญาตรี [] สูงกว่าปริญญาตรี

5. อาชีพ

[] เกษตรกรรม [] รับจ้างทั่วไป

[] รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ [] ค้าขาย

[] ว่างาน [] อื่นๆ

(ระบุ).....

6. รายได้เฉลี่ย.....บาท ต่อ เดือน

7. สถานภาพในชุมชน

[] สมาชิก อบต. [] อสม.

[] สมาชิกกลุ่มในชุมชน [] ผู้ใหญ่บ้าน

[] กำนัน [] ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

[] ประชาชนทั่วไป [] อื่นๆ

(ระบุ).....

8. จำนวนสมาชิกในครอบครัว.....คน

ส่วนที่ 2 ข้อมูลการจัดการมูลฝอยของชุมชน

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่อง [] ในข้อความทุกข้อตามความเป็นจริง

1. ท่านมีส่วนในการลดปริมาณขยะในครัวเรือน โดยไม่สร้างขยะให้เพิ่มขึ้น
 ใช่ ไม่ใช่
2. ท่านมีการคัดแยกขยะก่อนทิ้งหรือไม่
 แยก ไม่ได้แยก
3. วิธีการรวบรวมขยะก่อนทิ้งในครัวเรือนของท่าน
 แยกขยะที่ขายได้และไม่ได้ก่อนทิ้ง
 ทิ้งรวมกันในถุงเดียวกัน
 แยกถุงขยะตามประเภทก่อนทิ้ง
 ไม่ได้ทำ
4. ท่านมีการจัดการขยะในครัวเรือนด้วยวิธีใด
 กองบนพื้นดิน ใส่ในหลุมขยะ
 ฝังกลบ เผา
 ทิ้งข้างทางสาธารณะ
5. ครัวเรือนของท่าน ทิ้งขยะประเภทใดมากที่สุด (เขียนตัวเลขเรียงลำดับ 3 ลำดับ)
 ผัก ผลไม้และเศษอาหาร
 กล่อง กระดาษ หนังสือพิมพ์
 ขวด กระจก ถุงพลาสติก
 กล่องโฟม วัสดุที่ทำจากโฟม
 เศษไม้ ใบไม้ กิ่งไม้
 ขวดแก้ว หลอดไฟ กระจก
 เศษเหล็ก โลหะและกระป๋องอลูมิเนียม
6. ครัวเรือนของท่าน ทิ้งขยะโดยวิธีใดมากที่สุด (เขียนตัวเลขเรียงลำดับ 3 ลำดับ)
 วิธีการแยกขยะอย่างถูกวิธี
 วิธีลดปริมาณขยะ
 วิธีทำปุ๋ยหมักชีวภาพ/น้ำหมักชีวภาพจากขยะเปียก
 นำวัสดุเหลือใช้มาใช้ใหม่
 อื่นๆ (ระบุ).....

ส่วนที่ 3 พฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือน

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่อง ที่ตรงกับความรู้สึกและการปฏิบัติของท่าน

พฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือน	การปฏิบัติ		
	ทุกครั้ง	บางครั้ง	ไม่ทำ
1. ท่านทิ้งขยะมูลฝอยลงในถังขยะทุกครั้ง			
2. ท่านคัดแยกขยะมูลฝอยที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ เช่น เศษกระดาษ ขวดพลาสติก เศษเหล็ก ขวดแก้ว เพื่อนำไปใช้ใหม่หรือนำไปขาย			
3. ท่านหลีกเลี่ยงการใช้ถุงพลาสติก และกล่องโฟม			
4. ท่านนำตะกร้าหรือกระเป๋าผ้าไปใส่ของ หรือไปจ่ายตลาด			
5. ท่านขายของที่ใช้แล้วให้รับซื้อของเก่า			
6. ท่านใช้เศษหญ้า เศษใบไม้คลุมดิน มากกว่าเผา			
7. ท่านนำเศษอาหารไปใช้เลี้ยงสัตว์			
8. ท่านนำถุงพลาสติก ถุงหิ้วที่ยังสภาพดีกลับมาใช้อีก			
9. ท่านนำเสื้อผ้าเก่าไปซ่อมแซมแล้วนำกลับมาใช้ใหม่			
10. ท่านส่งเสริมแนะนำให้ผู้อื่นแยกขยะมูลฝอยก่อนทิ้ง			
11. ท่านคัดแยกมูลฝอยอันตรายออกจากมูลฝอยประเภทอื่นก่อนทิ้ง			
12. ท่านส่งเสริม ชักชวนผู้อื่นมาร่วมกิจกรรมด้านการจัดการขยะมูลฝอยกับหน่วยงานต่างๆ			
13. ท่านชักชวนเพื่อนบ้านนำมูลฝอยมาใช้ประโยชน์			
14. ท่านใช้กระดาษทั้งสองหน้า เพื่อช่วยลดปริมาณขยะ			

ส่วนที่ 4 การมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการจัดการขยะมูลฝอย

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่อง ในข้อความทุกข้อตามความเป็นจริง

การมีส่วนร่วม	ระดับการมีส่วนร่วม				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
การ ค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาการจัดการขยะมูลฝอย					
1. การประชุมเพื่อพิจารณาหาสาเหตุของปัญหาขยะมูลฝอยและสิ่งแวดล้อม					
2. การเลือกแนวทางการค้นหาสาเหตุของปัญหามูลฝอยและสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านกับกรรมการหมู่บ้าน โรงเรียน เจ้าหน้าที่ของทางราชการ					
3. การเสนอปัญหา สาเหตุของปัญหาในการจัดการขยะมูลฝอยในหมู่บ้านของท่านในที่ประชุม					
4. การเลือกสาเหตุของปัญหาเกี่ยวกับวิธีการจัดการขยะมูลฝอยในหมู่บ้านของท่าน					
5. การจัดลำดับความสำคัญของสาเหตุของปัญหาขยะมูลฝอยในหมู่บ้านของท่านว่าจะทำสิ่งใดก่อนและหลัง					
การ วางแผนแก้ไขปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยในหมู่บ้าน					
1. ให้ข้อมูลที่จำเป็นในการประชุมวางแผนขั้นตอนในการจัดการขยะมูลฝอยในหมู่บ้านของท่าน					
2. การวางแผน การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการจัดการขยะมูลฝอยในหมู่บ้านของท่าน					
3. การวางแผนจัดหาเงินทุนหรือแหล่งเงินทุน					
4. การวางแผนจัดหาสิ่งของ เช่น อุปกรณ์ทำความสะอาด ถังขยะ เพื่อแก้ปัญหาขยะมูลฝอยในหมู่บ้านของท่าน					
5. การวางแผนรณรงค์การกำจัดขยะมูลฝอยในหมู่บ้าน					
การ ดำเนินงานการจัดการขยะมูลฝอย					
1. ให้ความร่วมมือกับ อบต. ในการดำเนินกิจกรรมที่เป็นการแก้ไขขยะมูลฝอย					

การมีส่วนร่วม	ระดับการมีส่วนร่วม				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
2. ชวนสมาชิกในครอบครัวและเพื่อนบ้านให้ปฏิบัติตามข้อกำหนดของท้องถิ่นว่าด้วยขยะมูลฝอยและความร่วมมือกับหมู่บ้านในการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอย					
3. ร่วมมือกิจกรรมเพื่อรณรงค์การทำความสะอาดหมู่บ้านในวันสำคัญที่ทางราชการกำหนด					
4. ร่วมให้การสนับสนุนหรือบริจาคเงินในการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยในหมู่บ้านของท่าน					
5. มีส่วนร่วมกับ อบต. ในการฝึกอบรมเสริมสร้างความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย					
การรับผลประโยชน์					
1. มีรายได้จากการนำมูลฝอยบางประเภทไปขาย					
2. ทำปุ๋ยหมักหรือน้ำหมักชีวภาพจากมูลฝอยอินทรีย์ในครัวเรือนของท่าน					
3. สามารถติดต่อสื่อสารกับ อบต. ผู้นำชุมชนสะดวกขึ้น					
4. มีส่วนร่วมทำให้ชุมชนสะอาด เรียบร้อย					
5. มีส่วนร่วมในการลดมลพิษในชุมชนให้น้อยลง					
การติดตามและประเมินผล					
1. มีส่วนร่วมประเมินผลการดำเนินงานการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนของท่าน					
2. ให้ข้อมูลตามแบบของการประเมินผลการดำเนินงานจัดการขยะมูลฝอยในหมู่บ้านของท่าน					
3. ได้รับทราบผลการประเมินผลการดำเนินงานการจัดการขยะมูลฝอยในหมู่บ้านของท่าน					

4. การประเมินผลการดำเนินงานการจัดการขยะมูลฝอยในหมู่บ้าน					
5. ช่วยประชาสัมพันธ์ผลการประเมินผลการดำเนินงานการจัดการมูลฝอยในหมู่บ้านของท่าน					

ภาคผนวก ค

ถอดบทเรียนภายหลังกิจกรรม (After Action Review : AAR

ถอดบทเรียนภายหลังกิจกรรม (After Action Review : AAR)

โครงการ : การจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลนางพญา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

วันที่ เวลา สถานที่

จัดโดย

1. ท่านคิดว่าประชาชนในชุมชนควรมีส่วนร่วมในการจัดการขยะอย่างไร แนวทางการดำเนินงานการจัดการขยะมีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

2. สิ่งที่ท่านได้จากการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะครั้งนี้ (เกินความคาดหวังหรือน้อยกว่าความคาดหวัง)

.....

.....

.....

3. ท่านตั้งใจว่าจะนำความรู้และทักษะที่ได้รับจากการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะไปใช้ประโยชน์อย่างไร หรือกลับไปทำอะไรที่บ้านและชุมชนของท่าน หรือไปต่อยอดอย่างไร

.....

.....

.....

4. ท่านคิดว่า ปัจจัยสู่ความสำเร็จ (Key Success Factor) ในการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะคืออะไรบ้าง

.....

.....

.....

5. ข้อเสนอแนะในการจัดการขยะของครัวเรือนและชุมชนควรปฏิบัติอย่างไร

.....

.....

.....

6. การกำหนดบทบาทหน้าที่ของประชาชน ผู้นำชุมชน หน่วยงานในชุมชนต่อการจัดการขยะอย่างไร

.....

.....

.....

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นายชัยณรงค์ ทองชาติ
วัน เดือน ปี เกิด	27 มีนาคม 2512
สถานที่เกิด	สมุทรปราการ
วุฒิการศึกษา	พ.ศ.2532 ประกาศนียบัตรเจ้าพนักงานสาธารณสุข(พนักงานอนามัย) วิทยาลัยการสาธารณสุขภาคกลาง จังหวัดชลบุรี พ.ศ.2546 สาธารณสุขศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ที่อยู่ปัจจุบัน	147 หมู่ 4 ตำบลคิ่งตะเกา อำเภอมือง จังหวัดอุดรดิตถ์
ผลงานตีพิมพ์	บทความวิจัย เรื่อง รูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียน ตำบลนางพญา อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรดิตถ์ ในการประชุมสัมมนาวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติเครือข่ายบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ ครั้งที่ 20 ภายใต้แนวคิด "การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน" 2 สิงหาคม 2563